nr. 9, septembrie 1988

Proletari din toate țările uniți-vă!

(anul XCV, nr. 1225)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Învățămînt și cultură

A început un nou an de învățămînt. Moment cu profunde reverberații în viața socială a țării el vine să se adaoge lungului drum, mereu ascendent, pe care poporul nostru l-a parcurs în făurirea principalului instrument de cultură și civilizație al națiunii. Străbătînd etape istorice importante, slujită cu abnegație și dăruire de către cărturari luminați, cu dragoste față de generațiile tinere, școala românească a avut nu odată de înfruntat vicisitudinile vremurilor de exploatare și asuprire, nepăsarea guvernanților de altădată.

Era așadar firesc ca, imediat după cucerirea puterii de către clasa muncitoare, unul dintre obiectivele prioritare puse în fața societății de către partid să fie acela de a reorganiza din temelii învățămîntul din țara noastră.

În ultimele patru decenii nu numai că a fost lichidată pentru totdeauna neștiința de carte dar s-a instituționalizat un învățămînt nou, eficient și dinamic, în strînsă legătură cu nevoile economiei și culturii românești.

Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, în importanta cuvîntare rostită la Timișoara cu prilejul deschiderii noului an de învățămînt: **„Pe lîngă marile realizări obținute în dezvoltarea generală, în construcția socialistă, dezvoltarea puternică a învățămîntului constituie una din cele mai importante înfăptuiri, fără de care nu am fi putut să obținem puternica dezvoltare economico-socială, ridicarea nivelului de civilizație al României".**

Dacă ar fi să caracterizăm astăzi învățămîntul nostru de toate gradele, el s-ar defini, înainte de toate, prin mobilitatea cu care se poate adapta cerințelor noi ale societății, dezvoltării economiei românești. Înzestrînd tineretul cu noile cuceriri ale gîndirii științifice și tehnice, școala românească de astăzi formează noi generații de specialiști capabili să mînuiască cu pricepere și competență cele mai complexe și complicate utilaje și mașini. În strînsă legătură cu producția învățămîntul românesc deschide în fața tinerilor un larg cîmp de afirmare a creației lor științifice și tehnice, stimulînd spiritul de cercetare, competența, profesionalismul în cel mai bun înțeles al cuvîntului.

Dar școala românească nu se limitează doar la formarea de buni specialiști în toate domeniile vieții materiale și spirituale ale societății. Una din principalele ei meniri pe care o îndeplinește cu cinste este aceea de a forma oameni cu un larg orizont cultural, capabili să se bucure și să prețuiască valorile artei și literaturii universale. Prin orele de limbă și literatură, desen, muzică, prin variatele manifestări culturale ce se organizează în școli de către elevi sub îndrumarea profesorilor, prin cercurile literare, arte plastice, formații de dansuri și orchestre, participante la Festivalul Național „Cîntarea României", tinerii din patria noastră își modelează sensibilitatea, învață să prețuiască marile comori ale artei noastre clasice și contemporane. Educația prin artă și literatură constituie totodată mijlocul de formare a viitorilor poeți, prozatori, critici și istorici literari, pictori și sculptori, muzicieni și interpreți, chemați să îmbogățească patrimoniul de valori al culturii românești.

Umanismul caracteristic învățămîntului nostru, larga deschidere spre infinitele orizonturi ale cunoașterii pe care acesta îl oferă noilor generații, reprezintă chezășia înaintării ferme a societății românești spre culmi tot mai înalte de civilizație și progres. Putem spune așadar, cu îndreptățită mîndrie că școala românească își îndeplinește cu cinste menirea sa de principal factor de cultură și civilizație în viața noastră de azi și de mîine. **Vivat, crescat, floriat!**

C.L.

Dan COVĂTARU: „EMINESCU" (Tabăra Națională de sculptură — Scînteia, 1988)

În limba asta

Învăț în limba asta să te apăr
Și să te cînt cu truda ta prin veac.
Îți este rana-n palmă tainic scapăr
Și umbra ta pe cîmpuri este arc.

În limba asta, adică-n limba grîului, curată,
Învăț să te privesc necontenit.
Privesc așa cum ar privi propriul meu tată
Marea de grîu ce-n cîmpuri a-ncolțit.

În limba asta-nvăț cuvîntul mamă,
În limba asta-nvăț cuvintele de dor.
Printre cuvinte-aud lumina cum ne cheamă
Ca apa rece-a micului izvor.

Învăț în limba asta să te apăr
Și să te cînt cu truda ta prin veac
Cînd rana-n palme-ți este nobil scapăr
Poporul meu, popor romano-dac.

Mugurul vorbei încolțit cu trudă
Ca pe o taină-l port și-l ocrotesc
Și știu că veșnic el o să se-audă
Căci e simbolul nostru pămîntesc.

Emilian MARCU

Cultură și valoare

E greu a gîndi cuvintele care alcătuiesc sintagma **cultură și valoare** unul independent de celălalt. Mai ales pe cel dintîi fără cel de al doilea. Cultura este o lume a valorilor, luate fiecare în parte irepetabile, și toate la un loc reprezentative pentru existența prin spirit a unei colectivități.

Valoarea nu este o realitate abstractă, ci un element coagulant care definește mentalități și aspirații, care le așază într-o ordine anume care, în ultimă instanță, le determină și le pune în mișcare. Valoarea lucrurilor culturale este și ea un tezaur, dar nu un tezaur mort, ferecat și inaccesibil, ci un izvor nesecat și mereu îmbogățit care fertilizează neîntrerupt relațiile interumane în toată amploarea și complexitatea lor.

Creația artistică, pentru a ne referi la unul din cele mai cuprinzătoare domenii ale culturii, poate fi definită tocmai ca o sursă și ca un depozitar de valoare, ca o realitate prin care dinamismul acesteia se exprimă în modul cel mai pregnant. Într-o împrejurare sau alta, tentația de a socoti valoarea unei opere de artă ca o realitate în sine nu a putut fi ocolită. Procedîndu-se astfel se confundă obiectul cu atributul său, necesitatea obligatorie cu realitatea ce o încorporează, o realitate ce se revarsă dincolo de limitele cantitative prin care ea se exprimă. În **Estetica** sa, Vianu remarca faptul că valoarea ca trăsătură intrinsecă, specifică operei artisitce, nu poate fi detectată și definită decît prin raportarea la domenii extraestetice, ale umanului în general. Socialul, politicul, eticul, filosoficul etc. sînt cu toate oglinzi în care invizibila rază de lumină dă contur obiectelor, chipurilor, cu un cuvînt — realității.

Socialismul nu a produs numai o cultură nouă, dar și o mentalitate nouă despre cultură. Și această mentalitate vede în primul rînd cultura ca sumă de valori în acțiune, mereu raportate la sfera omenescului, la determinările concret istorice care definesc la un moment dat condiția omului, nu mai puțin poziția lui în societate. Cultura devenită un bun social își definește întocmai valoarea. Ceea ce creația unui artist, ca expresie a individualității sale, afirmă ca valoare se verifică a fi ca atare numai atunci cînd devine un fapt de conștiință modelator al celor care o recepteză. A discuta, în contextul actului de cultură, despre valoare, înseamnă a vorbi despre comunicare, mai mult — înseamnă a vorbi despre eficiența acelui act.

Aceasta ar fi premisa de la care pornește însăși noua politică culturală a României de azi. O cultură menită să reflecte spiritualitatea unui popor și în același timp să prefacă, să perfecționeze conștiințe, să îmbogățească continuu această spiritualitate. Anii de după Congresul al IX-lea al partidului au clarificat pe deplin acest obiectiv major, l-au așezat la temelia întregii activități culturale și de creație.

În Tezele pentru viitoarea plenară a C.C. al P.C.R., secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vorbea, cu referire la activitatea economică, de două condiții obligatorii: calitate și eficiență. În fond, aceleași exigențe marchează și condiția culturii, ca domeniu specific, dar nu mai puțin creator de valori active, menite, împreună cu cele materiale, să contribuie la creșterea nivelului de civilizație al poporului.

Într-adevăr, fără calitate eficiența culturii este nulă, așa cum, pentru a reveni de unde am pornit, calitatea nu este un domeniu abstract, ci unul al prefacerilor concrete. O cultură care nu are deschidere către mințile și sufletele oamenilor, care nu intră în dialog cu felul lor de a fi și a gîndi nu poate fi evaluată nicicum. Receptarea, cu toate consecințele ei, este ecranul pe care pot fi citite adevăratele dimensiuni ale unei opere, prin receptare neînțelegînd în primul rînd cantitate, ci calitate, intensitate a emoției resimțite de cel care o contemplă.

O asemenea perspectivă, care se deschide larg către conceptul de democrație a culturii, nu mai puțin spre atît de complexul demers al educației prin cultură, atestă nu numai o opțiune de filosofie a culturii, ci reflectă esența unei orînduiri care refuză să creeze valori în sine, „închise", ci are în vedere opere destinate omului și societății în continuă prefacere, în continuă perfecționare.

Cristian DUMITRESCU

Templul păcii

E laborarea unui eseu sau chiar a unui succint articol implică o viziune arhitecturală în care documentarea recentă, metodologia și proporția trebuie să se îmbine cu detaliul analizei și finalitatea sintezei.

Datorită imensei expansiuni a relațiilor internaționale — atît în conținut, cît și în formă în urma unei permanente diversificări a societății umane, statele au trebuit — **pentru salvgardarea intereselor lor comune** — să cadă de acord asupra găsirii unei formule organizatorice, a unor noi cadre instituționale, în care să-și afle soluția adecvată și fructuoasă problemele vieții internaționale în ceea ce privește noua normă de drept căreia să i se dea substanța și rațiunea de a exista în vederea reglementării juridice în diverse domenii de **activitate practică**.

Unele noțiuni din cadrul ramurilor dreptului național, fundamentale și obligatorii, își amplifică conținutul și își precizează conturul în lumina principiului că numai **statele, ca entități suverane,** sunt creatoare și totodată subiecte nemijlocite ale ordinei juridice internaționale. Ele, și nu o autoritate legislativă suprastatală, pot fixa printr-un **mutuus consensus** — coordonatele permanente ale acestei ordini, cu alte cuvinte normele necesare coexistenței **pașnice și active,** baza juridică a dreptului și relațiilor internaționale.

Legile în acțiune nu sunt legi numai cu caracter juridic, ci ele exprimă direcțiile principale ale activităților sociale, coordonatele, tendințele obiective ale dezvoltării continue a societăți.

Politica externă a țării noastre are drept sarcină esențială asigurarea condițiilor optime pentru realizarea de către poporul român a misiunii sale istorice. Coloanele de marmoră sempiternă ale Templului Păcii, care îl susțin și îl înfrumusețează, sunt suveranitatea, independența, egalitatea între state, neimixtiunea în afacerile interne ale altui stat, tranșarea oricărui litigiu prin tratative, evitîndu-se utilizarea forței sau amenințarea cu forța.

Întrepătrunderea marilor arii de cultură, specificitatea și perenitatea spiritualității unei națiuni, promovarea și consolidarea legalității și securității între care există o unitate dialectică, o relație reciprocă de la cauză la efect (articolele 1 și 2 ale Cartei O.N.U.), duc la concluzia generală că **Pacea este indivizibilă.**

Poporul nostru, militînd activ pentru respectarea Cartei O.N.U., consideră că garanția păcii și securității constă în adoptarea de către toate statele a unei asemenea atitudini principiale și că o lume fără arme (nucleare și convenționale) va oglindi adevăratul umanism, înalta principialitate și dinamismul inerent spiritului de inițiativă și simțului noului. **Si vis pacem para pacem?** Da, dar cu respectarea integrală **a acordurilor internaționale.**

Nicolae ȚAȚOMIR

IN CELELALTE PAGINI:

Preocupări sporite pentru perfecționarea învățămîntului ieșean

La deschiderea noului an școlar învățămîntul românesc se află în fața sarcinilor de o importanță deosebită reieșite din expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie și la Consfătuirea de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniul activității organizatorice, ideologice și politico-educative din 22—23 iunie a.c.

Anul 1988, an hotărîtor în activitatea de îndeplinire a prevederilor actualului plan cincinal — și cu aceasta, înfăptuirea obiectivului strategic privind trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, cel de țară mediu dezvoltată, are și pentru domeniul învățămîntului semnificații deosebite.

Este binecunoscut astăzi că politica în domeniul învățămîntului și al forței de muncă face parte integrantă din Programul P.C.R. de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pregătirea temeinică a cadrelor, perfecționarea continuă a cunoștințelor profesionale ale tuturor oamenilor muncii constituie cerințe de cea mai mare importanță ale realizării mărețelor programe de dezvoltare economico-socială a țării.

Ca în întreaga țară și în județul nostru încheierea anului școlar și pregătirile pentru un nou an de învățămînt s-au desfășurat pe fondul obținerii unor rezultate tot mai bune în pregătirea elevilor pentru muncă și viață, ridicarea la noi cote, calitativ superioare a procesului instructiv-educativ, precum și al înaintării cu pași repezi pe calea generalizării învățămîntului obligatoriu de 12 ani.

Fiecărui slujitor al școlii ieșene i s-a pus în față sarcina obținerii unor rezultate superioare prin mai buna valorificare a resurselor materiale și umane existente. Astfel, activitățile realizate pe parcursul anului, care abia a trecut, într-un număr important de unități, printre care amintim cele din Iași, Pașcani și Hîrlău oferă numeroase exemple de folosire a disponibilităților, de mărire a eforturilor ce conduc la o mai bună pregătire a tinerei generații, a forței de muncă în consens cu cerințele contemporane.

Ca urmare a măsurilor și acțiunilor întreprinse, a sprijinului organelor locale și unităților economice, baza didactico-materială a învățămîntului din județul nostru s-a îmbunătățit continuu, fapt dovedit nu numai de adaptarea rețelei școlare care se face în prezent, prin cele 436 de grădinițe, 162 școli cu clasele I—VIII, 117 școli cu clasele I—X, 34 licee, 22 școli profesionale, 8 școli de maiștri și 12 școli speciale, dar și prin posibilitatea cuprinderii în școala de 10 ani a tuturor copiilor în localitățile lor de domiciliu. Schimbarea profilelor unor școli de 10 ani și îmbunătățirea structurii specializărilor din unele licee și școli profesionale în conformitate cu necesarul de forță de muncă al județului, constituie, de asemenea, o altă măsură binevenită.

Mai mult decît atît, așa după cum se știe, anul acesta, în afara școlilor generale și a școlilor profesionale, s-au înființat licee avînd treapta a II-a în centre de C.U.A.S.C.-uri, asigurîndu-se generalizarea învățămîntului de 12 ani. Inspectoratul Școlar Județean a trecut imediat la elaborarea unui plan de măsuri ce prevede, în primul rînd asigurarea bazei materiale, a cadrelor didactice și specialiștilor necesari care să permită cuprinderea tuturor elevilor din raza centrelor Vlădeni, Țibănești, Hălăucești, Belcești și Răducăneni, în vederea pregătirii lor, în majoritate, pentru meserii din agricultură.

Astfel, prin edificii nou create amintim comuna Belcești, care și-a lărgit spațiul de școlarizare prin 16 săli de clasă ; se va trece la construirea unor noi moderne localuri de școli și în alte localități. Au fost create loturi școlare și ferme model ; de asemenea, pregătirea practică a elevilor este sprijinită de unități agricole model : I.A.S. Belcești, C.A.P. Țibănești, Hălăucești.

Pentru a aprecia corespunzător contribuția învățămîntului preuniversitar ieșean la satisfacerea nevoilor economice ale județului trebuie să relevăm în egală măsură și volumul și calitatea producției obținute prin practica productivă a elevilor. Sub acest aspect aportul școlii se ridică la o valoare ce depășește 30 milioane lei, numărul reperelor produselor și serviciilor executate pentru unitățile beneficiare fiind în acest an mai mare decît anul trecut.

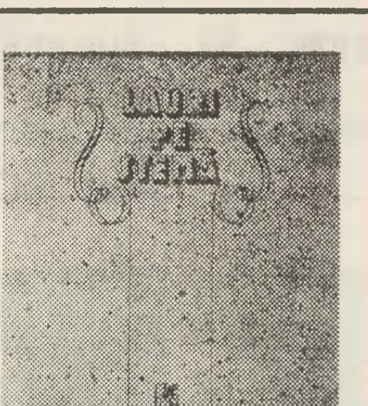
Subliniind contribuția școlii la transmiterea cunoștințelor, evidențiem ca pe un element pozitiv, faptul că eficiența actului de instruire și educație s-a constituit în principalul obiectiv al organelor de conducere și cadrelor de predare care au acționat și acționează mai hotărît în vederea asigurării succesului învățămîntului în masa de elevi și a sporirii proporțiilor celor mai buni și foarte buni.

Ca o expresie elocventă a acestor realizări stau mărturie succesele înregistrate de elevii noștri cu prilejul recentelor concursuri pe discipline de învățămînt și meserii, atît în ceea ce privește mobilizarea elevilor în faza de masă cît și competența dovedită în etapele superioare ale concursului, fapt ilustrat de cele 188 premii și mențiuni obținute de participanții județului nostru.

Menținerea an de an a indicilor de performanță, a învățămîntului ieșean preuniversitar, experiența drumului străbătut ce se bazează, pentru noi, mai ales, pe strategiile stimulării și calitatea deciziilor sînt posibile numai într-o atmosferă de puternică emulație și efervescență creatoare ce caracterizează această etapă.

Preocupările statornice, strădaniile neobosite pentru propria perfecționare profesională și politico-ideologică, pentru modernizarea procesului instructiv-educativ sînt o expresie a angajării noastre la înflorirea continuă a patriei.

Domnica MURGOCI

Lauri pe stemă

(VI)

Iubirea de neam în sensul deplinei legitimități științifice, punerea în lumină a rolului națiunii, a tradițiilor de luptă pentru eliberare națională și socială, a capacității poporului de a-și făuri propria istorie, durînd o civilizație și o cultură specifică, toate acestea însemnînd azi un vast proces de asumare a unui orizont mereu deschis, prin el însuși mobilizator de energii, stimulator de fapte. Așadar, o emoționantă dinamică în cristalizarea și proiectarea unei stări de conștiință colectivă, o năzuință spre mai bine a unui întreg popor, sentimentul nobil de certitudine și de înaintare pe calea progresului într-o lume de complexe mutații, intrată într-o nouă eră — sub semnul revoluției tehnico-științifice și, concomitent, al afirmării geniului propriu al tuturor popoarelor. Axul de simetrie al acestor ani, ceea ce au avut și au ei comun, caracteristica lor principală a rezidat și rezidă în abordarea frontală a dificultăților, în căutarea cu febrilitate a soluțiilor celor mai potrivite pentru fiecare problemă în parte, în cercetarea și recercetarea realităților, în angrenarea unui întreg partid și a unei întregi națiuni într-o operă de înnoire cum nu a mai fost alta în România (Ion Lăncrănjan).

Scriind aceste rînduri, mă gîndesc la acea zi de mai cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu a convocat prima oară lucrătorii din literatură și artă la o ședință de lucru. Îmi aduc aminte de emoția ce ne-a cuprins pe noi toți, simțind cinstea, încrederea, prețuirea din partea secretarului general al partidului și înțelegînd totodată că începe o nouă eră în literatură și artă, ca și în toate celelalte domenii : o înnoire inițiată de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Despre popor, pentru popor, luînd mereu din izvoare curate, mereu exigent, la cel mai înalt nivel și totuși mereu pentru cei mulți, răsună în sufletele noastre și astăzi cuvintele auzite atunci, la fel cum răsună, cum trăiesc înțeleptele sfaturi și indicații ale lui în inima întregului popor, în a noastră a tuturor, pentru toată viața (Létay Lajos). Acest popor, pe dacica glie / Îmbrățișat de-a inimii sacră făclie, / Pătruns de raza acestei învățături de preț / Tot ce-i în folosul vieții să-nmulțim / Izvorul fericirii să-l clădim / Privind spre viitorul patriei măreț / Rostește-n cor cu glasul monolit : / Ceaușescu, Patria, Partid (Franz Liebhard). Pentru viața lui prin care s-a unit cu-al țării gînd / Ca în veci să fie-n lume Țara noastră Românească / Un popor l-așează-n inimi și îl luminează-n cînt, / Și-n urarea ca în pace și-ntru mulți ani să trăiască (Nicolae Dragoș). Alăturîndu-se cu strălucire marilor noștri revoluționari, luminaților gînditori pentru libertatea, unitatea și independența patriei sale, militanților de renume pentru triumful cauzei socialismului tovarășul Nicolae Ceaușescu este unul din marii făuritori de istorie, unul din marii oameni politici ai omenirii (Vasile Rebreanu).

Cel mai important cîștig al acestei perioade inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului este o evidentă creștere a altitudinii gîndirii viitorului, ca și a acuității privirii, a observației, o cristalizare a conștiinței artistice, un extraordinar efort, nu o dată eroic, de a înțelege în profunzime ritmul debordant al prefacerilor. Diversității tematice fără precedent în perioada postbelică i se asociază o diversitate stilistică pe măsură. Și, nu în ultimul rînd, cei mai reprezentativi romancieri, de pildă, au, nu rareori, o viziune planetară în operele lor ,problemele lumii devenind și probleme românești. Această nouă tendință prelungită și înnobilată cu noi sporuri artistice pînă în zilele noastre aceste tentative spirituale întreprinse cu îndrăzneală și firesc aduc, fără îndoială, o notă aparte, specific românească, în galeria valorilor romanului european și universal (Mihai Sin). Noi, oamenii de cultură de toate vîrstele, ne simțim puternic stimulați de acest luminos exemplu. Desigur că nu toți sîntem în măsură a crea valori universale ,așa cum cere momentul românesc de față. Dar nu mai puțin, fiecare din noi se vede îndemnat, mai conștient decît oricînd, să facă apel la potențialul său de energie creatoare, fără să neglijeze nimic din ceea ce poate. Această tensiune fecundă face să domnească astăzi la noi cel mai fericit climat de cultură, răspîndit în toate ramurile de creație (Edgar Papu). De la strălucitorul spirit al Congresului al IX-lea am învățat cu adevărat să iubim, să cinstim și să slujim cu devotament România Socialistă. Pentru că și ea ne iubește și ne poartă de grijă. Pentru ea muncim, pentru că viața și fericirea ei coincid cu viața și fericirea noastră, a tuturor (Haydu Győző). Născută din dragostea și răspunderea întîiului fiu al țării, față de tot ce a creat și va crea de seamă poporul român, ampla competiție a muncii și creației care este „Cîntarea României" a reunit de la început în cuprinzătoarea sa arie, la dimensiunile țării și ale întregului timp în care ne situăm, oamenii, resurse, talente, preocupări destinate să răspundă nevoii de autoperfecționare, de înnobilare — prin actul de cultură, prin artă — a sufletului uman, de edificare a unei personalități armonioase ,a unui om nou cu profunde convingeri științifice, patriotice, revoluționare, el însuși făuritor și beneficiar al culturii, al creației, al muncii libere (Mihai Negulescu).

Veritabil program de acțiune pentru uniunile de creație în ansamblu, ca și pentru fiecare din membrii lor în parte, îndemnurile tovarășului Nicolae Ceaușescu adresate scriitorilor s-au concretizat, de-a lungul celor peste douăzeci și trei de ani, într-o vastă desfășurare a talentelor, viața noastră literară și artistică, a culturii în multipla-i varietate, dobîndind noi și noi valențe în opere ce au îmbogățit substanțial patrimoniul contemporan. Sub incidența aceluiași prestigios îndemn, critica și istoria literară au demonstrat, la rîndule, cît de creator s-a repercutat noul climat, atît în ceea ce privește valorificarea moștenirii culturale, exegeza la obiect a creației actuale cît și cea de formare și orientare a gustului public.

Ov. TIMOFTE

agora

Continuitatea procesului revoluționar

În ansamblul său și în fiecare etapă în parte, procesul revoluționar de făurire a noii orînduiri implică unitatea dialectică între general și particular, între factorii naționali și internaționali, desfășurarea sa neîntreruptă bazîndu-se pe legitățile generale cît și pe condițiile particulare, specifice, diferite de la o țară la alta, de la o epocă istorică la alta. Experiența revoluției și construcției socialiste din țara noastră, ca și din celelalte țări angajate pe făgașul făuririi socialismului, pune în evidență marea diversitate de căi și mijloace, de forme și soluții în lupta pentru cucerirea puterii politice și în întreaga desfășurare ulterioară a procesului revoluționar. Generalul și particularul, naționalul, inclusiv patriotismul socialist și internaționalul, cu solidaritatea socialistă consecventă, loială, formează o unitate dialectică indestructibilă, în continuă evoluție. Neglijarea, ignorarea sau subaprecierea uneia sau alteia dintre aceste laturi poate avea consecințe nedorite : „Numai așa, spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea de lucru pe probleme de agricultură din 1 septembrie a.c., vom înfăptui principiile noi ale relațiilor internaționale, noua gîndire care se afirmă și trebuie să triumfe, aceea de a realiza o politică nouă, relații noi, de egalitate, de progres al fiecărei națiuni, de bunăstare și independență a fiecărui popor".

Întărirea spiritului revoluționar în procesul perfecționării continue a întregii activități este cerută, de altfel, de însăși dialectica luptei permanente dintre nou și vechi ce acționează ca o legitate generală a dezvoltării sociale, indiferent de orînduire. Dialectica procesului revoluționar neîntrerupt în etapa actuală rezidă, între altele, în faptul că acesta nu se desfășoară fără luptă, fără ca vechiul să opună rezistență, fără ca rutina, neîncrederea, frica de inedit să se dea singure deoparte. Totodată, elementele valoroase, viabile se mențin și merită continuate. De aceea, se impune manifestarea permanentă a unei autentice atitudini critice și autocritice, o înaltă responsabilitate individuală și colectivă, exigență și principialitate în toate actele lucrative și conceptuale. Spiritul critic, militant, dimensiune esențială, constructivă a dialecticii materialiste devine într-o măsură tot mai mare o sursă fundamentală a progresului. Optimizarea raporturilor necesare dintre principiile generale și condițiile concrete presupune o preocupare permanentă din partea tuturor factorilor implicați în procesul revoluționar al formării unei conștiințe înaintate.

Legitățile generale ale construirii socialismului se aplică în România potrivit împrejurărilor istorice concrete, realităților naționale corelate cu cele internaționale, avînd în vedere sarcini prioritare de mare răspundere și importanță strategică precum asigurarea rezervelor de materii prime și energie ; crearea unei adevărate industrii complexe a reciclării materialelor și energiei ; ridicarea celei mai mari părți din produsele românești la cele mai înalte niveluri mondiale de calitate și competitivitate ; dublarea în anii viitori a productivității muncii ; creșterea eficienței investițiilor și fondurilor fixe ; asigurarea unei baze tehnologice avansate pentru noua revoluție agrară ; întărirea rolului cercetărilor fundamentale cu scopul sporirii rezervei de soluții pentru problemele dezvoltării viitoare ; creșterea aportului științelor economice și sociale la perfecționarea mecanismelor respective chemate să asigure progresul multilateral al societății ; mobilizarea tuturor capacităților pentru asigurarea dezvoltării plenare a omului, într-un mediu înconjurător sănătos, stabil și productiv. Sintetizînd o asemenea grandioasă și vitală perspectivă, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Istoria societății omenești demonstrează că toate popoarele mari sau mici și-au adus prin inteligența, talentul și forța de creație spirituală contribuția la sporirea tezaurului științific și artistic al umanității... istoria universală apreciază o națiune după contribuția adusă la cunoaștere, după valoarea moștenirii materiale și spirituale pe care o lasă, după rolul pe care-l joacă în domeniul progresului și civilizației". În această concepție vizionară, știința, învățămîntul și cultura formează un triptic de pîrghii ale progresului național și de contribuție la scrierea istoriei mondiale.

De aici decurg sarcini sporite pentru toți cei ce activează în domeniul spiritual, cultural-educativ, de propagandă și artistic. Adresîndu-se deopotrivă tinerilor și tuturor celor care poartă răspunderea instruirii și educării lor, secretarul general al partidului sublinia la a V-a Conferință Națională a P.C.R. : „A crește noile generații în spiritul umanismului înseamnă, pe de o parte, a le ajuta să se ridice la nivelul cunoașterii științifice proprii acestei jumătăți de secol, să-și însușească chintesența științelor moderne, fără de care nu poate fi conceput astăzi progresul societății, să devină specialiști de înaltă competență și, pe de altă parte, să asimileze o vastă cultură generală, umanistă, să-și însușească concepția materialist-dialectică, care le dă o reprezentare clară asupra rostului lor în societate, îi ajută să înțeleagă perspectivele și sensul dezvoltării istorice, imperativele majore ale vremurilor noastre". Așadar, dialectica revoluției și construcției socialiste, ca proces conștient, se distanțează de automatismul unui determinism reducționist, punînd accent pe factorii activi, dinamizatori, între care la loc de frunte este însăși conștiința socialistă.

Iuliu MOLDOVEANU

A patriei cinstire

Contur de herb

DIN pîntecele Timpului, enorm,
arareori răsare-n hărți o Țară,
în care descălecătorii dorm
în miezul dulce-al boabei de secară

cu umbra sprijinită-n nări de cal
care-amurgesc în vasta ei ogradă,
cu craniul rezemat de o livadă
sub rîul soarelui torențial.

ZIC rareori, c-ades se mai întîmplă
să fie țări fără identitate,
care răsar, la unii, de sub tîmplă,
cînd știu Istoria pe jumătate

și-orbiți de zei, în coaja ei fierbinte
închipuie, ca-n basme, vechi hotare,
eroi și anonimi prin osuare
și cronici, însă fără de cuvinte.

PRIETENI, vă mărturisesc că n-am
de Hatul Țării nici o îndoială,
că-mi știu conturul Herbului de Neam
și nu dau, în cazanii, socoteală.

EROII mei se odihnesc în pagini
sub lespezi de consoane și vocale,
acoperiți de lacrimi triumfale
și nu de-ale Istoriei paragini.

GÎNDIȚI-vă, sîntem un rug de oase,
de sînge, care-n arbori roșii, suie,
pe ele ne-am clădit ogrăzi și case
și-n Lume,-o altă Românie nu e.

DE-aceia, i-am săpat, în vers, un Herb
în noi și-n Tricolor eternizat,
din care,-un Soare tînăr ca un cerb
Pămîntu,-ntîia oar,-a luminat !

Ion Iancu LEFTER

Poem de țară

Carpații, marea și cîmpia,
în rotundul nostru superb,
leagănă un cîntec : România.

O, stelele bolții stau în priveghi
noapte de noapte, cînd grîul
înspică în aur ogorul străvechi.

Poposind la margini de lan, visători,
cu arome rare ne-mbată țărîna,
vestesc ora culesului măiastre viori !

Cu o rază anume, de la soare,
efigia Păcii încrustăm în herb
și-o punem pe catarg de vapoare.

De-aici pornim în larg de zare
să-ntîmpinăm mileniul trei, în drum
lîngă fîntîni, cu pîine rumenă și sare.

Carpații, marea și cîmpia,
în rotundul nostru superb,
leagănă un cîntec : România.

Ion PUHA

O, dulce patrie

O, dulce patrie, tu, raiul meu nemuritor,
cuvînt înscris în inimă și-n sînge,
la tine vin cînd sînt cuprins de dor,
la tine cînd vîntul toamnei plînge.

Ești steaua mea și călăuza mea,
îmbraci destinu-n haine de mătase
și porți în mîini cununa cea mai grea
de vise îndrăznețe și frumoase.

Leagăn de prunci presori oriunde-n jur,
o mamă iubitoare e în tine
ce-n zori privește lung pămîntul sur
să aibă flori și pîine și albine.

Mihai MUNTEANU

Viața noastră

● **Oaspeți la Asociația Scriitorilor.** Asociația scriitorilor din Iași a primit vizita unui grup de poeți din U.R.S.S. : Arcadie Suceveanu (redactor șef al Editurii „Literatură și artă" din R.S.S. Moldovenească), Valeriu Matei și Nina Josu (R.S.S. Moldovenească), Riina Esmin (R.S.S. Estonă). Oaspeții au vizitat obiective de interes cultural și istoric și au purtat convorbiri la Comitetul județean de cultură și educație socialistă și la Asociația scriitorilor.

● Cursul de perfecționare intitulat „Studiul operei lui Mihai Eminescu în școală", adresat în special profesorilor de limba și literatura română din învățămîntul preuniversitar din întreaga țară, desfășurat la Iași, i-a avut printre protagoniștii expunerilor „Mihai Eminescu — poetul nepereche", „Mihai Eminescu și personalitatea literaturii române" ș.a. pe Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Const. Ciopraga, Al. Husar, Gh. Tohăneanu, Mihai Drăgan, Gh. Bulgăr.

● Editura „Junimea" a organizat la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol", o întîlnire de lucru la care și-au adus contribuția, printre alții, Mircea Petrescu-Dîmbovița, directorul institutului, Andi Andrieș, directorul editurii, Al. Zub, Dan Gh. Teodoru, Ada Fărtăiș, V. Mihăilescu-Bîrliba, Leonid Boicu.

● Sub genericul „Din inimă te cînt, patria mea", în comuna Aroneanu, județul Iași, a avut loc o șezătoare literară la care au participat Ion Chiriac, Gloria Lăcătușu, Dorian Obreja, Liviu Moscovici, Nicolae Busuioc.

dialog

Augustin Buzura

„Am o stimă imensă pentru tot ceea ce înseamnă talent, valoare“

— Într-o lungă mărturisire din 1943, de la Ateneul Român, din cadrul ciclului de conferințe despre „Procesul de creație“, Liviu Rebreanu a simțit nevoia să spună apăsat că nu este „decît un simplu scriitor“. „A trebuit, continua Rebreanu, să renunț la multe, să îndur multe, să risc tot pentru a mă dărui deplin scrisului“. Există în această privință o similitudine cu destinul dv., stimate Augustin Buzura. Ați renunțat, într-un moment dat al vieții, la un drum, pentru a porni pe altul, prin pustiurile mișcătoare ale scrisului. Această chemare bănuiesc că era mai veche, poate din vremea copilăriei și adolescenței. Atunci, pesemne, ați socotit că nu este altă cale, că viața trebuie să curgă în această albie.

— „Chemarea“ nu era chiar atît de veche. În copilărie și adolescență mă pasionau pictura și, mai ales, sculptura de care nici nu puteam concepe că voi ajunge să mă despart. Dar n-a fost să fie... Eu am vrut una, ba am făcut eforturi disperate pentru a-mi duce la îndeplinire proiectul, dar împrejurările au decis alta și, dacă privesc în urmă, de prea puține ori s-a întîmplat să vreau, și eu și împrejurările același lucru, însă sigur este că, pînă azi, ele au ales mai bine. Am scris tîrziu, în facultate, doar ca să-mi dovedesc mie însumi că n-am nici o șansă, însă prima proză pe care am reușit să o duc la bun sfîrșit a fost publicată și, de atunci... Nu m-am gîndit în tinerețe că o să ajung la medicină, dar așa s-a întîmplat; cînd în sfîrșit a început să-mi placă, să o înțeleg și să cred că adevărata mea vocație este psihiatria, un complex de împrejurări m-a obligat să aleg scrisul. A fost un risc enorm, un act de curaj vecin cu iresponsabilitatea. Acum sînt prea bătrîn să o mai iau de la alt capăt, deși nu exclud nici astăzi posibilitatea ca viața să mă cațăre pe o altă baricadă, poate neculturală, dar omenească. Dincolo de glumă, am ales drumul care mi s-a părut cel mai dificil cu putință. Nu știu cît talent am sau dacă am talent. Poate că am. De ceea ce sînt însă absolut sigur este că, de cînd mă știu, am muncit cu îndîrjire, fără să mă cruț, fără să țin seama de contexte. Am trecut prin multe, am văzut și auzit și mai multe, mi-a fost dat să am o sumedenie de îndeletniciri, unele neașteptate; am descoperit foarte tîrziu ce înseamnă a scrie, ce este literatura și așa mai departe, însă din clipa aceea nu m-am mai abătut din drum. Pentru unii, cu care sînt obligat să dialoghez după ce am terminat de scris o carte, par foarte rigid, inflexibil, incapabil să înțeleg cînd „este“ sau cînd „nu este momentul“ pentru un subiect sau altul. Au dreptate, firește. Dar nu pot concesiona nimănui dreptul meu de a gîndi, de a spune ce cred și ce simt, de a vedea ceea ce văd. Iar apoi, nu-mi place ca din adăpostul anonimatului, unii să-mi spună cum e cu momentele, care sînt potrivite etc. și nici să-și semneze „gîndurile“ cu numele meu. Fiecare trebuie să răspundă la lumina zilei de propriile sale fapte. Am fost și vreau să rămîn doar un simplu scriitor, cum zice Rebreanu, care se încăpățînează să-și facă datoria cum poate mai bine, fără să pretindă altceva în afară de dreptul de a fi util celor din jur așa cum crede el de cuviință și cum, de altfel, îl obligă regulile scrise și nescrise ale meseriei.

— În primele cărți de proză scurtă critica a remarcat elemente kafkiene. O pistă nu părăsită în totalitate în importantele romane ce au urmat, dar dominantă în nici un caz. Ciclul deschis de romanul „Absenții“ s-a impus mai ales prin incandescența dezbaterilor etice, prin radiografierea profundă a realității, a cazurilor de conștiință, prin rostirea adevărului și numai adevărului. A fost acesta un program, vi l-ați propus la începutul noii etape?

— Pe vremea cînd se făceau asemenea trimiteri, încă nu reușisem să-l citesc pe Kafka. Din păcate. Pe atunci, în lecturile mele pe primul loc era știința. O citeam nu numai din obligație — eram doar student la medicină, iar profesorii, unii mari personalități ale științei, nu admiteau jumătățile de măsură —, ci și dintr-o nevoie imperioasă de a cunoaște. Eram convins că în știință se află toate răspunsurile la multele întrebări care mă urmăreau. Lecturile literare erau mai ales din clasici, mă pasionau în mod deosebit marii ruși și Shakespeare. De fapt, **Shakespeare în psihiatrie** este și titlul lucrării mele de diplomă, o încercare de psihopatologie literară destul de îndrăzneață în climatul de atunci, astăzi lipsită de valoare. Dacă existau anumite elemente kafkiene în prozele de început, explicația trebuie căutată în cunoașterea vieții! Înainte de facultate avusesem diverse îndeletniciri care m-au purtat prin cele mai neașteptate medii sociale, iar diferențele și elementele comune, dramele atît de caracteristice acelui moment cît și vectorii lor nu puteau să nu mă urmărească mereu. Kafka, descoperit după absolvirea facultății, mi-a oferit una din sintezele posibile. De fapt, în acea perioadă, am fost influențat și de alți scriitori pe care i-am citit abia după ce descoperisem că-și puseseră amprenta asupra mea. O spun, desigur, nu pentru a sugera că am descoperit singur vreo Americă, ci fiindca ăsta este adevărul: materialul de studiu, enorm, orele de clinică și de laborator etc. la sau prea puțin timp pentru altceva. În plus, mă dureau carențele din liceu și din anii de după, petrecuți prin locuri unde numai de carte nu putea fi vorba, de aceea țineam cu orice preț să știu ceva sigur, aveam nevoie de cîteva certitudini, măcar de un minim punct de sprijin, deoarece începusem să devin alergic la găunoșenie, diletantism, improvizație, la a face mai mult decît ai învățat. Decizia de a spune adevărul și numai adevărul mi-a fost întărită de formația mea științifică; întărită doar, pentru că în Maramureș, regiunea în care mă născusem și în care trăisem pînă atunci — singura regiune cunoscută de altfel —, minciuna, cameleonismul și toate din această sferă n-au avut și nu au căutare. Am spus deseori că nimeni nu poate ști mai mult decît a învățat or, pentru a-mi face un program literar propriu, a nu scrie adică în funcție de o conjunctură sau alta, de o solicitare sau alta, m-am străduit din răsputeri să recuperez, să-mi ajung din urmă vîrsta, însă abia în perioada cînd scriam **Absenții** — cartea cea mai traumatizată de context, ba chiar și acum după 18 ani de la apariție — am început să înțeleg ce înseamnă a scrie. Atunci am descoperit că scrisul este o epuizantă cursă de unul singur, o cursă care pretinde totul: timp, energie, cultură, renunțări... Și că mi-ar fi imposibil să scriu dacă nu m-aș simți pe o poziție morală corectă. Sigur, n-am pretins niciodată că dețin adevărul, că numai eu am dreptate, dar am ținut cu orice preț să spun **adevărul meu,** convenabil sau nu, să mă opun umilirii și înjosirii omului, să fac ceea ce trebuie să facă orice om. Pe atunci aveam cîteva din ideile romanelor pe care le-am scris în anii următori, dar asta iarăși n-are importanță: esențial mi se pare că în anii respectivi am descoperit ce nu trebuie să fac indiferent de consecințe și, dacă mă gîndesc la tot ceea ce am scris, dincolo de valoarea artistică a cărților și articolelor, îmi pot reproșa doar cîteva pagini scrise într-un moment de imensă și idioată naivitate pe care, ca medic, n-ar fi trebuit să o am.

— Modernă prin substanță, sugestii, simboluri, proza pe care o scrieți nu surpă punțile cu ceea ce a fost înainte. Din acest punct de vedere ce șanse acordați ultimului val, al textualiștilor?

— Am o stimă imensă pentru tot ceea ce înseamnă talent, valoare. Talentul, s-a spus mereu, apare după legi neștiute și, atunci cînd există, trebuie să i se asigure condiții optime pentru a se manifesta... În fond, averea cea mai de preț a unei țări este materia cenușie iar ignorarea ei nu poate fi făcută fără consecințe dintre cele mai grave pentru viitor. Generația aceasta, „textualistă“ deocamdată, este extrem de dotată, de instruită și literatura noastră are o nevoie vitală de tinerețea și valoarea ei. Poate că și ea ar trebui să se facă și mai auzită fiindcă nu toate ușile se deschid la prima bătaie. Sigur că experimentul acesta nu este nou — din pură întîmplare chiar acum am pe masă **Iubita locotenentului francez** al lui Fowles... — dar în proză ca și în viață nimic nu mai este foarte nou. Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, spune Eclesiastul, și ceea ce s-a întîmplat se va mai petrece... Unii și-au găsit drumul propriu, alții și-l vor găsi, important mi se pare talentul deosebit al multora dintre ei. În rest, este dreptul fiecăruia să experimenteze, să-și caute modalitatea cea mai potrivită pentru a se exprima. De ce să nu credem că tocmai printre ei se află **marele** de mîine, cel care va transforma în victorii nereușitele, căutările și speranțele noastre? Este firesc să-i dorim literaturii noastre să aibă mai mult decît am izbutit noi să-i dăm.

— De nu e o taină, ne puteți spune dacă țineți ori nu un jurnal? Acesta este necesar ca aerul pentru un scriitor, sau e doar plata pentru o modă și mîngîierea unui orgoliu?

— Nu sînt împotriva jurnalelor, la citesc cu reală plăcere și cred că fiecare trebuie să se exprime în maniera care i se potrivește cel mai bine, dar în ceea ce mă privește, socot că eu sînt cărțile mele și atîta tot. Viața mea personală, dacă a mai rămas și așa ceva, vreau să-mi aparțină, simt nevoia acestei iluzii. Nu am nimic de ascuns, dar nici de spus mai mult decît o fac prin cărți. Sînt propriul meu cobai și propriul meu cercetător și, dacă m-am certat cu cineva, dacă am fost terorizat sau umilit, dacă am făcut vreo nedreptate, dacă am iubit o femeie, dacă mi s-a înecat o corabie, dacă drumul pe care mă aflu cu sau fără voia mea este greșit, dacă mă chinuie teama de moarte sau pofta de viață etc. trebuie să se simtă în cartea la care lucrez, să-mi stîrnească niște fraze mai deosebite, un puls inconfundabil, să dea prozei nota ei particulară. Literatura se alimentează din toate cele trăite, auzite, văzute, simțite și imaginate, iar scriitorul, ca o neobosită și nesătulă pasăre de pradă, așteaptă mereu momentul prielnic, pîndește amănuntul sau întîmplarea care să-i justifice existența... Dacă ești cît de cît cinstit este imposibil să faci o separare tranșantă între ceea ce trăiești direct sau prin intermediul altora și ceea ce scrii, chiar dacă scrii basme sau literatură științifico-fantastică. Prin urmare, ceea ce rămîne, ceea ce se păstrează din așa numita noastră viață își face, sub o formă sau alta, loc în cărți. Ceea ce nu... Natura cheltuiește enormă materie de dragul unei calități. Imitînd-o, scriitorul consumă la rîndu-i enorm pentru cîteva fraze bune, ba — păstrînd proporțiile — consumă chiar mai multă energie decît natura, căci aceasta are timp, nu este obligată să facă imposibilul într-un timp și spațiu limitate. În sfîrșit, dacă te interesează cu adevărat lumea în care trăiești și reacționezi în felul tău specific la oscilațiile și contorsiunile ei, dacă o cunoști cu adevărat în articulațiile ei intime, îți dai seama că în împrejurările de acum un jurnal adevărat, întins peste mai mult timp, nu prea este posibil din o mie și una de motive, dar mai ales din motivul o mie unu (dacă mai ai și o cît de mică notorietate). Sigur, am scris un **pseudojurnal** din care uneori mai public niște pagini, dar în el mă limitez doar la diversele personaje sau situații care-și așteaptă rîndul la vreun roman; **pseudojurnalul** mai este și o concesie făcută gazetarului din mine, un mijloc pentru a-mi descărca surplusul de electricitate, un efort de a mă desprinde de influența impresiilor de peste zi, de diverse obsesii care au legătură cu gazetăria, și mai este un fel de reacție promptă la unele lecturi. Am mai spus, cu alt prilej, că intenționez să scriu un fel de jurnal al unor romane, despre, cîte s-au întîmplat sau se pot întîmpla în diversele documentări, despre drumul necunoscut al cărții spre cititor. Nu va fi jurnal în adevăratul înțeles al cuvîntului, ci un roman — verite, un discurs ilustrat despre curaj, frică, lașitate și indiferență, o meditație amară despre fețele acestei meserii și despre lumea necunoscută care are directă legătură cu ea... Uneori mă gîndesc foarte serios că ar merita să scriu chiar un jurnal, dar nu în înțelesul obișnuit — viața mea îmi aparține și ea n-are decît importanța pomenită —, ci un jurnal despre alții... Niște pagini despre cei care au contribuit indirect la scrierea unor cărți. Pentru că la fiecare etaj al vieții te așteaptă nu numai cîte o canalie, cum s-a spus, ci și cîte un om de bine. Unii se gîndesc, de exemplu, că există întîmplări, situații, oameni, documente care te-ar putea interesa, alții — că ți-ar putea lipsi hîrtia de scris, cafeaua cea de toate zilele și multe ale amănunte necesare muncii, alții — o carte sau o revistă, iar alții — cele necesare liniștii și odihnei. De oamenii care se gîndesc și la alții, nu numai la ei înșiși se leagă speranța mea de mai bine, și la ei mă gîndesc în clipele cînd luciditatea necruțătoare mă asigură că toate cărțile și articolele mele și ale altora nu au reușit să subțieze nici măcar cu un micron solida carcasă a răului. Uneori sînt întrebat unde am fost cînd s-a întîmplat cutare și cutare lucru. Întrebare oarecum firească. Și dacă în ciuda a ceea ce simt uneori mai continui să scriu este pentru că întotdeauna am fost exact unde mă mai cred util: la masa de lucru. Mult, puțin, atîta sînt, atîta pot, atîta mă pricep. Nu împiedic pe nimeni să fie mai bun, mai cinstit, mai drept.

— În ultimul său volum, „Cartea și frăția“, scriitoarea Iris Murdoch, referindu-se la arta romancierului de astăzi, scrie că: „Pentru mine este un mister de ce noi, scriitorii contemporani nu scriem pe departe atît de bine ca romancierii secolului XIX. Eu însămi citesc rareori romane contemporane. Poate doar unul, două, dintre cei pe care mă simt obligată să-i citesc, cum este, de exemplu, cel mai bun prieten al meu Kingsley Amis. Altfel, prefer să recitesc de cîteva ori pe Tolstoi, Dostoievski, Dickens“. S-a întîmplat să vă gîndiți cîteodată la aceste lucruri?

— Discuția ar putea începe abia după definirea termenilor. Căci dacă „a scrie bine“ este ceea ce înțeleg eu, atunci romancierilor acestui secol este imposibil să le reproșezi tocmai asta! Iris Murdoch este născută în 1919, la Dublin, deci a fost sau este contemporană cu: Joyce, Proust, Musil, Broch, Thomas Mann, Faulkner, Camus, Sartre, Bulgakov, Bunin, Andreev, Hemingway, Durrell, Virginia Woolf, Lowry, Malraux, Huxley, Celine, Nabokov, Pasternak, Lampedusa, Llosa, Marquez, Roa Bastos, Cortazar, Steinbeck, Bellow, Sabato, Thomas Wolfe, Capote, Grass, Fowles, Eco, Canetti, Salinger etc. Aceștia și încă mulți, mulți alții sugerează că ar mai fi și în secolul nostru cîte ceva de citit, și nu o singură dată. Sigur că autorii pomeniți de către distinsa romancieră engleză, cărora le-aș mai adăuga Biblia și Shakespeare, conțin totul și trebuiesc recitiți mereu cu certitudinea că la fiecare lectură își vor dezvălui o nouă față, inedită, fascinantă, dar poți rămîne la ei abia după ce-i cunoști pe alții... Pe de altă parte, din moment ce Iris Murdoch susține că nu citește decît rareori romane contemporane, m-aș putea întreba, printre altele, de unde știe cum scriu contemporanii, dar nu cunosc cartea pomenită și nu-mi place să judec lucrurile desprinse din context, plus că am o reală stimă pentru opera sa... În ceea ce mă privește, revin mereu și mereu la cei cîțiva mari, însă, deși știu că, în ultimă instanță, aceștia sînt totul, nu pot renunța o clipă la ideea de a face imposibilul pentru a-mi procura o carte, pentru a ști ce se gîndește și cum se scrie aiurea. Mă tem că ar putea veni o zi în care să-mi dispară curiozitatea pentru ceea ce se petrece în lume nu numai în cultură, ci în orice alt domeniu. Curiozitatea sau poate energia de a mai căuta... Performanța presupune cunoaștere a tot ceea ce s-a făcut și se face aiurea, integrarea într-un circuit larg de idei. Literatura se naște din viață, dar și din literatură! Numai știind ce se scrie în lume, numai cunoscîndu-i cu precizie pulsul, poți pune și mai bine în evidență specificul comunității căreia îi aparții. Ignoranța, izolarea, neglijarea spiritului și așa mai departe, au consecințe incalculabile pentru viitorul comunităților dominate de forțe iraționale. Literatura nu trebuie să coboare la nivelul ultimilor alfabetizați, ci este obligată să ridice omul, să-i ofere acestuia imaginea propriei complexități, a multiplelor sale chipuri, a înălțărilor și căderilor reale sau posibile. Mă gîndesc adesea la stupiditatea literaturii scrise după rețete, reguli, canoane sau teme date, la scriitorii care abdică de la misiunea lor pentru a se dedica ilustrării unor țeluri pe care le-ar putea servi mult mai bine firmele de publicitate și, brusc, parcă văd personajele lui Claude Levi Strauss sau Jarry bucurîndu-se și multiplicîndu-se la nesfîrșit ca în filmele cu extratereștri.

— Romanul va concentra probabil, în continuare energiile prozatorului Augustin Buzura care în acest septembrie a trecut pragul celei de a doua jumătăți de veac a vieții. Din cînd în cînd o reîntoarcere la proza scurtă mai este posibilă?

— Nu, nu cred. Dacă voi trăi, dacă voi avea hîrtie, dacă voi fi sănătos, dacă etc., știu cu precizie ce voi scrie în următorii zece ani. Proza scurtă nu mă atrage, dar mi-am promis un roman scurt, sub 200 de pagini.

— În spovedaniile lor scriitorii au menționat că scrisul e un proces de sfîșiere a făpturii, ceva greu, peste măsură de istovitor. Puțini au fost cei care au spus că scriu ușor, că scrisul e o plăcere. Ce înseamnă scrisul pentru dvs., Augustin Buzura? Cum se ivesc cărțile, le alcătuiți în gînd, apoi le transcrieți, faceți planuri, sau lăsați slobodă imaginația în fața hîrtiei? Bateți la mașină, scrieți cu stiloul, pixul, condeiul?

— Scrisul este o plăcere, o mare bucurie, dar numai... nouă zile dintr-un an! Sau nici chiar atît. Sînt prea puține zilele în care proza îmi iese din prima mînă, aproape fără nici un efort. Mi s-a întîmplat la **Absenții** și **la Fețele tăcerii** nu-mi amintesc să fi prins asemenea zile la **Orgolii** sau la **Drumul cenușii.** În rest — și restul înseamnă mulți ani, chiar zeci de ani! — scrisul este o muncă istovitoare, adesea, epuizantă. Pe lîngă imensa răspundere morală. Sînt zile, uneori săptămîni în care nu-mi iese absolut nimic, în care noapte de noapte contemplu mașina de scris și hîrtia, și zile în care merg cu 3—4 pagini... Cele mai mari bătăi de cap mi le-au dat prima frază de la fiecare carte și prima frază a fiecărui capitol. Dacă am prima frază a unei cărți pot să o continui din orice punct. Romanele mi le alcătuiesc în gînd, le port cu mine ani și ani de zile. Mă gîndesc la cîte două, trei concomitent. Asta îmi dă mai multă siguranță. În fiecare zi le adaug cîte ceva pînă ajung să mă conving că personajele respective sînt vii și, puse în lume, ar putea trăi și fără sprijinul meu. Abia după asta trec la „transcrierea“ lor. Uneori fac planuri, alteori nu simt nevoia, fiindcă totul îmi este foarte limpede, am cartea ordonată în memorie pe capitole și subcapitole încît, în funcție de starea sufletească, scriu partea care mi se potrivește atunci. Nu mă pot așeza la masă fără să știu ce vreau. Cred că este vina formației mele științifice. Sigur că unele personaje îmi scapă de sub control, își impun logica lor, felul lor de a fi, dar asta mă bucură... În rest, scriu la mașină, revăd textul, fac adăugirile necesare, de obicei foarte multe, rebat, adaug iarăși și... dau dactilografei. După un timp revăd și acele pagini și iar mai adaug sau tai, dar de fiecare dată mă întreb exasperat: Unde ai fost, domnule, cînd ai scris? și nu de puține ori o iau de la început. Ultimele 4 cărți le-am scris la mașină din cauza unei crampe profesionale, pe atunci incipiente. Acomodarea a fost foarte ușoară. Mașina îmi ordonează gîndurile, îmi oferă o imagine mai clară a ceea ce am scris, iar apoi îmi dă un plus de liniște, mă ajută să mă concentrez mai ușor. Adăugirile le fac cu cerneală neagră sau cu pix negru, dar sînt zile în care nu suport nici cerneala, nici pixul și nici mașina, și atunci, amintindu-mi de zilele bune de altădată, trec la stiloul cu cerneală albastră pînă durerea îmi amintește că... nu mai pot scrie oricum!

— Știu că ați predat o nouă carte pentru tipar. Ce credeți că reprezintă aceasta pentru scrisul dvs.?

— Am predat, mai demult, **Cărții Românești** romanul **Drumul cenușii,** a doua carte din cele trei cîte va avea **Zidul morții.** Dacă n-aș fi avut convingerea că este mai bună decît celelalte, n-aș fi încredințat-o editurii. Unora dintre cei care au citit-o în această primă etapă din lungul ei drum spre cititor sau — de ce nu? — spre sertar le-a plăcut, altora — nu. Dar nu poți împăca pe toată lumea, iar opiniile negative nu mă tulbură: sînt mulțumit că nu mi-am trădat convingerile și că am făcut cît mi-a stat în puteri să scriu o carte bună. Odată, cîndva, cînd vor fi reunite toate trei romanele sub același titlu și aceeași banderolă, probabil că se va vedea ce am avut de gînd...

G. I.

Urme pe zăpadă

Cadoul

Fumul de țigară plutește de vreo două ore peste capetele lui Ioan și Petru, intrați în atelier cam pe la nouă, așa cum se întîmplă în fiecare an de cînd se știu, cum tot repetă Petru, că așa se cuvine, ca ei să fie primii la ziua pictorului, fiindcă ei sînt prietenii lui adevărați, singurii prieteni, veniți să-l îmbrățișeze înainte de masa de acasă, unde soțiile le strică cheful numărîndu-le paharele băute și dominînd discuțiile cu fleacurile lor, nu ca aici în jurul acestei măsuțe jigărite ca un ogar bătrîn, unde pot bea în tihnă un păhărel de coniac, ca astfel să-și răscolească mai bine amintirile, absolut numai ale lor... Am dreptate? întreabă Petru și pictorul dă din cap, îl aprobă zîmbind, așa cum face de cînd cei doi s-au așezat la măsuța de lîngă fotoliul oboselilor lui, un hîrb care de mult ar fi trebuit aruncat la gunoi. Așezat în acest fotoliu, pictorul este aproape absent la discuția prietenilor săi, urmărește doar fumul ce se scurge spre fereastra deschisă, în care se vede o mare parte din stejarul înălțat pe cealaltă parte a străzii și îi este silă și frică să se mai ridice, să-și sprijine coatele pe glaful ferestrei, ca în atîtea momente de răgaz și de oboseală, cînd își propunea mereu să picteze odată și-odata stejarul sau măcar să schimbe albul lemnului de la fereastră cu o culoare care ar fi încadrat mai bine copacul uriaș, în toate anotimpurile... N-a făcut nici una nici alta, întotdeauna ființele și lucrurile cele mai dragi lui l-au încurcat, cînd a încercat să le fixeze pe pînză, niciodată culorile rezultate din combinațiile lui pe paletă nu l-au mulțumit. Așa s-a întîmplat cu mama lui, căreia n-a reușit să-i termine portretul înainte ca ea să moară, așa probabil se va întîmpla și cu soția și copiii lui... Da, își spune acum, stejarul va fi tăiat fără să lase vreo urmă în atelierul său, fiindcă buldozerul adus de dimineață lîngă trunchiul lui, dunga trasă cu var pe asfalt, oamenii adunați acolo, cu camioanele și tractoarele lor nu prevestesc nimic bun. Bea la fel ca prietenii lui, fumează cu ei, zîmbește, gesticulează, rîde, răspunde la întrebări, dar gîndul lui este numai la stejar, încercînd mereu să-i facă o biografie, ca și cum copacul acesta ar fi un om ca el sau ca Ioan ori Petru... O idee absurdă? se întreabă punînd paharul pe măsuță și aprinzîndu-și o altă țigară, în timp ce Ioan demonstrează că la cincizeci de ani nici nu poate fi vorba de începutul coborîșului. Nu, nu-i absurdă deloc ideea lui, și își poate închipui mîinile care au sădit stejarul în urmă cu două-trei sute de ani, înfățișarea străzii de atunci, oamenii care treceau pe lîngă copacul subțire ca degetul... Sau nu, poate o cioară a adus în cioc o ghindă și a scăpat-o aici poate înainte de a fi existat vreo casă prin preajmă... Poate a existat sub umbra lui cîndva și o bancă, pe care se odihneau

(continuare în pag. 14)

Corneliu ȘTEFANACHE

Un volum – două opinii

Scene din viața romancierilor

Continuă să apară **Romanul românesc în interviuri**, antologia alcătuită de **Aurel Sasu** și **Mariana Vartic**, procurîndu-ne o lectură pasionantă, ca un captivant roman-fluviu. Am citit cu interes chiar și **Argumentele și precizările** ce însoțesc volumul al III-lea (publicat, ca și primele, tot în două părți). Ele se constituie într-o **replică** la „interogațiile, sugestiile, obiecțiile, nedumeririle, doleanțele, amendamentele și — de ce nu — chiar răstălmăcirile comentatorilor" care au scris despre celelalte două volume. Caracterul riguros al intîmpinărilor și precizărilor, multe binevenite în fond, dar nu puține superflue, este pe măsura seriozității și probității autorilor. În treacăt aș spune că unele neînțelegeri, pentru a le numi astfel, atîtea cîte vor fi existînd, vedem acum mai clar, se datoresc și subtitlului antologiei care pe de o parte lărgește, iar pe de alta îngustează sfera. Și totuși, așa cum mai observam și altădată, mult mai propriu, mai „acoperit" este subtitlul : **O istorie autobiografică.** Al treilea volum nu face decît să confirme pe deplin observația. Rebreanu, Sadoveanu, C. Stere, Zaharia Stancu se referă mai puțin la probleme ce țin de tehnica romanului în general sau de tehnica și formulele abordate în romanele proprii. Dar nu mai revin asupra unor aspecte pe care le-am semnalat la timpul portivit, supărîndu-i și eu, după cîte mi-am dat seama, pe eminenții cercetători clujeni.

Important e că o asemenea lucrare, ce a presupus un mare volum de muncă, e mai mult decît binevenită atît pentru istoricul literar, cît și pentru cititorul interesat deopotrivă de viața cărților și de viața celor ce le-au scris într-un moment sau altul al istoriei românești din acest veac. Pentru că aceasta este perioada ce o evocă, direct sau indirect, cei 167 de romancieri care se rostesc în cele trei mii de pagini tipărite pînă acum la Editura Minerva. Nicolae Manolescu aprecia că al 4-lea și ultimul volum care urmează să apară va ridica numărul romancierilor intervievați la 200. Neașteptat de mic pentru (aproape) un secol. Mai mult, pentru aproape întreaga istorie a romanului românesc.

Așa cum s-a văzut, în acest al treilea volum ne intîlnim cu „leii" romanului românesc interbelic : **Rebreanu, Sadoveanu, Constantin Stere.** Mai revelatoare, din punctul de vedere al laboratorului de creație, sînt interviurile cu Rebreanu, Stere, Zaharia Stancu. Personajul cel mai impunător al acestui volum și poate al întregii antologii mi se pare a fi însă Constantin Stere, enigmatic, incitant și profund aproape în tot ce spune și mai ales în ceea ce sugerează. Nici Sadoveanu, nici Rebreanu sau Zaharia Stancu, deși nu o dată surprinzător de inediți în postură de intervievați, chiar spectaculoși, nu-l egalează pe solitarul de la Bucov, erou el însuși de epopee, scriitor din categoria celor a căror operă este în fiecare moment concurată — și devansată — de biografie. Ascultîndu-l pe Stere simțim că, așazicînd, ieșim în lume, nu numai spiritualicește, ci și geografic... Mărturisirile și evocările sale au austeritatea, neprevăzutul și melancolia spațiilor nesfîrșite. Român filoromân, ca să folosesc o expresie a lui G. Călinescu, pentru el planeta însăși este un mare suflet. **In preajma revoluției** devine pretextul unor rememorări tulburătoare și al unor considerații care, într-adevăr, te pot trimite imediat la relectura vastei (și inegalei) construcții epice. (Nu putem decît să regretăm absența din antologie a interviului luat lui C. Stere, în 1932, de G. Călinescu, o absență inexplicabilă de altfel, cunoscînd acribia lui Aurel Sasu și a Marianei Vartic). Realitatea și mitul se întrepătrund, coexistă și în confesiunile spontane ale lui Constantin Stere destinate paginii de gazetă ; (despre romanul său scriitorul afirmă, din acest punct de vedere, că „totul e ficțiune și totul e realitate..."). Ele relevă de fapt, un destin, un mare destin, precum și o mare conștiință politică și artistică a timpului său. C. Stere își definește opera : „reflexul unei epoci în sufletul unui intelectual conștient de vremurile în care trăiește" sau, în altă parte, „istoria unui suflet, în epoca de pregătire a revoluției mondiale, închegarea unei concepții de viață și de cugetare politică...". Existența sa este furtunoasă, insolită : „— Sînt, probabil, singurul român din generația actuală căruia i-a fost dat să vadă și valurile Oceanului Pacific, și ale celui Atlantic ; și întinderea înghețată a mărilor polare, cît și azurul Mediteranei, și care a fost coborît în cele mai adînci straturi ale societății, în lumea de crimă și de mizerie sufletească, și a putut totodată să se înalțe la culmile piramidei sociale". Și cu toate acestea, întrebat dacă e mulțumit de viața și faptele sale, Stere răspunde fără ezitare : „De viață mai puțin, de scrisul meu mai mult".

Să fi simțit prozatorul că experiența trăită, biografia îi întrec opera? Fără îndoială. Înclinînd balanța în favoarea operei, și Stere era conștient de autoritatea sa morală și de forța lui de persuasiune, scriitorul încearcă să-și influențeze posteritatea. La data aceea — decembrie 1931 — el nu avea de unde să știe, cu toată intuiția lui politică, că posteritatea îi va fi influențată de împrejurări și evenimente ce aparțin nu în primul rînd istoriei literare. Dar posteritatea literară a unei personalități de anvergura lui Constantin Stere poate începe și după o sută de ani de la moarte... Cărțile-mărturii vor fi din ce în ce mai prețuite și foarte probabil ca tocmai ceea ce-i reproșa G. Călinescu în **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent** — „greșeala capitală" de a-și fi romanțat memoriile — să constituie pentru cititorul de mîine o virtute.

Al treilea volum al antologiei ne oferă, ca și celelalte, cum s-a remarcat, nu puține surprize. Un nume (pseudonim!) cu totul necunoscut ca Mayca Savu ori un prozator furios, mort prematur, ca T. C. Stan care este adeptul unei hărnicii industrioase a condeiului, de unde, se pare, și admirația nemărginită pentru Cezar Petrescu, acesta, după opinia sa (ne aflăm în anul 1935), — „cel mai mare prozator român". T. C. Stan este însă original nu doar în opinii (între altele, îl ironizează gros pe Brătescu-Voinești), dar și în demersurile sale epice. Asemenea apariții, să le numesc neașteptate, ca să nu spun mai mult, conferă antologiei un aer de ficțiune care amplifică senzația de roman *sui generis* și face din parcurgerea ei o lectură acroșantă.

Constantin COROIU

Viața ca o experiență

O stăruință căreia numai o încercată profesionalitate i-a fost, cred, imbold, duce către sfîrșit imensul corpus de interviuri editat de Aurel Sasu și Mariana Vartic. Ne aflăm în fața unui fel de „Torouțiu", indispensabil celui care urmărește nu numai evoluția romanului nostru, dar însăși viața literară de-a lungul unei bune jumătăți de veac. Specie acaparatoare, romanul a reușit să absoarbă cele mai multe preocupări cotidiene din ceea ce s-a numit, de foarte—foarte multă vreme, „republica literelor". După temelia așezată în perioada de tensiune din postpașoptism, epicul va cunoaște o amploare deosebită abia în epoca interbelică și va fi ocazionat de numeroși factori, în primul rînd de ordin social, apoi istoric, etnic, cultural și, desigur, literar. Realizarea unirii din 1918 a consolidat încrederea în sine a culturii noastre, pe care a situat-o pe treapta cea dintîi către o evoluție spectaculoasă, aceea a acumulărilor. Lărgirea democrației burgheze facilitează accesul la literatură unui număr sporit de cititori, pe care i-au format măsurile luate anterior, de pildă acelea de sub ministeriatul lui Spiru Haret, vehement atacate ulterior de Slavici, în numele unui conservatorism de limitată sorginte junimistă. Tot autorul **Marei**, aventurat iarăși pe tărîmul epicului, intuia existența unui climat specific, apărut după 1920 și pe care îl numea „nevroza postbelică". Era vorba, în realitate, de o stare febrilă, creatoare în primul rînd și nicidecum inhibantă. Mutînd cele ce sînt de mutat, o situație asemănătoare s-a instalat în viața literară și la începutul deceniului al șaptelea. La scara istoriei, întreruperea de numai un deceniu este infimă, ba, aș risca, obligatorie, pentru prepararea altei etape.

După 1920, ia amploare și interviul. Ca specie a jurnalisticii, în primul rînd. De ce nu însă și ca specie a literaturii? Fie și a unei literaturi „de frontieră". Oricum, abia acum apar jurnaliștii specializați în problemele literaturii, recrutați, mai toți, din chiar rîndul scriitorilor. Periodicele (literare ori cu rubrică literară) răsar cu miile, iar ziariștii cu sutele. Mai fiecare orășel ambiționează un jurnal, de partid sau independent, de la Oravița la Soroca și de la Carei la Silistra. Interviul se află la loc de frunte. Profesioniștii lui sînt însă puțini, formați la școala cîtorva mari cotidiene („Adevărul", „Universul", „Curentul", „Facla", „Cuvîntul") și a marilor reviste („Adevărul literar și artistic", „Rampa"). Expresie a considerării romanului ca marfă a fost interviul în mod secundar și doar cîțiva autori și cîteva edituri au uzat (sau abuzat) de astfel de forme ale așa-numitei, în vreme, „americanizări". Altfel, interviul răspundea unei stringente cerințe : a dialogului dintre romancier și cititor, desfășurat prin intermediul acestui adevărat ritual care a fost și este interviul. Cu deosebire în epoca interbelică, a lua un interviu însemna focalizarea interesului publicului de romane, înainte de toate, asupra unei persoane. Și, cum procesul de democratizare era o realitate incontestabilă (în ciuda vociferărilor, interesate, ale extremiștilor de ambele laturi), individul ocaziona manifestarea acestei realități, fiind el însuși un „centru al lumii". Istoria se repetă, oarecum : tutela feudală antepașoptistă a pregătit explozia individualității, produsă îndată după 1848, și cultul insului. Unirea din 1918, mutațiile în spiritualitate provocate de marea conflagrație și încă multe alte împrejurări au facilitat apariția acelorași posibilități de manifestare a personalității. Interviul face parte, în consecință, din sfera ritualurilor de care este înconjurată acum persoana creatorului, pentru a o ridica la un rang simbolic. Faptul e vizibil din forma aproape fixă în care se prezintă, de regulă, un interviu (drumul pînă la casa romancierului, descrierea ambianței, a unor ticuri familiare și reguli familiale etc.). Sînt, ca să zic așa, „pasele magice" ale ziaristului, absolut necesare în efectuarea ceremonialului. Cititorul de ziar, implicit acela de roman, este prins într-o rețea nu prea subtilă, însă eficientă mai totdeauna. În această privință, jocul cu criticul este dificil, acesta descoperă repede trucurile — altfel, spre onoarea jurnalistului, nevinovate — și, dacă este cazul, își aruncă anatema discretă adesea la cîteva numere de interviul cu pricina. Riscurile democratizării culturale erau, cum se vede, reale. Critica literară, cu unele excepții, a reușit să facă față presiunilor de toată mîna, pentru a stabili o scară de valori greu amendabilă, cel puțin pentru anii 1920—1940, sau amendabilă doar sub raportul nuanțelor.

Beneficiarul nemijlocit al interviului de romancier era deci romancierul însuși, căruia i se crează aproape un mit, el fiind, după vechiul clișeu romantic, un creator de lumi, un demiurg. Este drept, am avut șansa, chiar de la începuturile perioadei de reînnoire a epicului romanesc, ivirii unui Rebreanu, a unui Sadoveanu. Dar și a unui Cezar Petrescu, scriitorul care a stabilizat o conștiință a receptării la un stimabil nivel mediu. Să rămînem la cadrul alfabetic al ultimelor două volume ale „istoriei autobiografice" pe care o propune **Romanul românesc în interviuri** (volumul al treilea, cu părțile întîi și a doua) și să aducem două mărunte completări documentare : Marta D. Rădulescu a murit în 1959, iar Theodor Râșcanu, în 1952. Revelația acestei serii o constituie interviurile acordate de Henriette Yvonne Stahl. Nu ne referim acum la valoarea romanelor ei, ci numai la curiozitatea existențială care le-a generat și care este una dintre cele mai elevate, mai organice și mai puțin ostentative. Isaia Răcăciuni, om cu o vastă experiență scriitoricească și umană, surprinde repede trepidanta pasiune în experimentarea vieții, pe care o pune în scrierile ei H. Y. Stahl. Pentru ea, romanul este mai întîi unul din modurile de a trăi, precum o călătorie în străinătate, o iubire fulgerătoare într-o pensiune berlineză, un studiu despre Dostoievski, lecturi despre parapsihologie, ambiția de a face film ș.a.m.d. Este exprimată aici rațiunea adîncă a exploziei romanești din epoca interbelică : impaciența în a traversa toate modurile de viață. Sau, cum spune atît de precis romanciera, într-unul din puținele ei versuri : „la volonte ivre de vie".

De aici, impunerea aproape imediată a speciei în traiul cotidian, prin apariții în avalanșă, prin foiletoane abundente, prin interviurile din volumele în curs de editare (la care se adaugă acelea menționate la finele fiecărui capitol). Pentru raportul dintre romancier și lector mi se pare caracteristică insistența asupra unei chestiuni, pe care fiecare interviu o ridică : așa numita „cheie" a romanului. Întrebarea a dispărut, firesc, după 1950. Dar între cele două războaie, cititorul „concret" de roman nu avea un exercițiu mai îndelungat al imaginarului, spre a fi capabil de disocierile obligatorii, și confunda lesne registrele. Ecou fidel al opiniei publice, jurnalistul ridică și problema „concordanței" dintre fictiv și real, cu o frecvență simptomatică. Răspunsurile scriitorului sînt cele normale. Spre pildă, Dinu Săraru respinge categoric ideea de „copiere plombaginată", întîlnindu-se cu opiniile lui C. Stere, pentru care cutare personaj din **În preajma revoluției** nu îl dagherotipează pe Lenin în exil, iar Vania Răutu nu este un alter ego al autorului, ci însumează „misticismul democratic al basarabeanului" (III, 2, p. 659). Alteori, ne aflăm în fața unei dialectici subtile. Mihail Sebastian admite că în romanele sale există fapte reale, dar au primit o altă valoare ; iar Mircea Horia Simionescu subliniază și el forța pe care o poate avea semnificația conferită realității de un scriitor. Rezumînd, Sebastian apasă pe „logica anecdotei", intrinsecă epicului, precum există și o logică a poeziei, a succesiunii imaginilor.

Scriitori români se apără astfel de probabilele acuze de superficialitate, chiar de inutilitate a romanului. Romancier și jurnalist se unesc întru a afirma recunoașterea unei „meserii grele", asemănătoare (de ce nu? se întreabă Cella Serghi) fabricării cutărui utilaj să-i zicem — agricol. „Nu se scrie suficient despre greutatea acestei meserii" — răspundea aceeași romancieră, în 1984. Cu o sută și cincizeci de ani în urmă, pașoptiștii se luptau să fie recunoscută o nouă îndeletnicire — „meseria de romanțier" (o făcea un economist — scriitor, Ion Ghica). Istoria, cum aminteam mai sus, se repetă. Constanta ei o spunea răspicat, în 1935, o autoritate în materie de sindicalizare a scriitorilor, Liviu Rebreanu: „ocrotire profesională".

Tot Rebreanu este acela care a înlăturat orice echivoc într-o problemă apărută, teoretic, cam tot după primul război : romanul, pe de o parte ; ceea ce s-a numit, tot de pe atunci, „socialul" și „politicul", pe de alta. Întrucît termenul prim nu este nicăieri precizat, presupun că este sinonim cu „ideologicul". Orice roman este „roman social" și tinde să devină „pur social" — susținea Rebreanu. Cred că nu greșea, dacă avem în vedere cel puțin structura narativă a **Gorilei**. Cît privește al doilea raport, romancierii sînt circumspecți, cei mai mulți — categorici. Așa numitul „roman politic" nu este definit cu prea multă claritate, oscilațiile determinantului fiind evidente, în încercarea de a se înlătura improprietățile. Sadoveanu era, în 1945, ferm : nu dorea să se facă „o confuzie". Conjunctura și transformarea imediată — coordonate politice — nu sînt nicidecum ignorate de romancieri, de la Slavici la Marcel Constantin Runcanu și Mihai Sin. Dar pentru dobîndirea acestor deziderate este necesar „răgazul de a cerceta epoca" (M. H. Simionescu), pentru a-i asimila sensurile adînci. De aceea elementul politic este înțeles la dimensiuni care să îngăduie asumarea responsabilă. Romancierul are un țel în care a crezut mereu, pentru că a crezut mereu atît în el însuși, cît și în comunitatea care l-a generat : „Cînd un popor pierde ceva esențial, el are forța să recîștige acel ceva prin anumiți oameni" (Petre Sălcudeanu). La acest nivel sînt de căutat rădăcinile comune ale actului politic și ale celui epic. Citeam în **Le nouveau bloc-notes** însemnarea următoare făcută de Fr. Mauriac la 12 februarie 1966 : „Il ne s'agit pas, pour l'artiste, pour le romancier, de moraliser, ni de rien prouver. Il s'agit de tenir compte de ce qui est".

Dan MĂNUCĂ

opinii

Despre poveste și despre cititorii ei

Cît e de greu să definești povestea, ne-o dovedesc uneori fuga sau neputința dicționarelor : un dicționar francez al celor mai utilizate trei sute de cuvinte lasă la o parte termenul „poveste", precum face dealtfel și **Dicționarul limbii române pentru elevi,** deși aici termenii nu se mai numără cu sutele, ci cu miile. Un **Micro-Robert,** zis „primordial", își are refugiul într-o definiție simplificatoare — „povestirea unor fapte, aventuri imaginare, cu scopul de a distra". Dicționarele destinate adulților **(Lexis)** excelează prin scurtime și simplificare : „povestire, destul de scurtă a unor aventuri imaginare", spre deosebire de **DEX** sau de **Mica enciclopedie a poveștilor românești** care dau, cum era de așteptat, o definiție complexă.

Toate acestea nu fac decît să vorbească, prin antifrază, de complexitatea, eternitatea și actualitatea poveștii. Probabil că autorii dicționarelor destinate copiilor, pomenite mai sus, au considerat pur și simplu povestea prea cunoscută, prea integrată vieții de zi cu zi a copilului și, prin urmare, inutilă scoaterea ei din viață și punerea ei în dicționar. O bună dovadă a mult prea firescului poveștii este că aceleași două dicționare lasă la o parte o altă realitate obișnuită, dar esențială, cuvîntul „pîine". Și pîinea și povestea „se consumă" atît de firesc, încît trecerea lor în dicționar ar fi părut nefirească.

Nu e mai puțin adevărat că studiile specialiștilor dedicate poveștilor sînt numeroase și cu o orientare foarte diversă : etnologică, folclorică, sociologică, structuralistă, psihanalitică, tematică, pedagogică etc. Mai rar însă sînt cunoscute părerile despre poveste ale celor mai fideli și buni cititori ai ei, copiii. Dintr-o discuție cu astfel de cititori, de 10—12 ani, poți să afli tulburătoare și năstrușnice definiții ale poveștii, care îi lasă întreg palpitul misterios, subtila țesătură textuală ; ele pledează cu stîngăcie, spontaneitate și naivitate pentru poveste ca realitate vie, trăindă alături de ei în copilărie.

Intimitatea, familiaritatea cu povestea se desprinde cu ușurință : „O poveste este un bun prieten al copiilor" — spune un cititor, iar altul, păstrînd neștirbite misterul și vagul poveștii o definește: „O poveste înseamnă ceva frumos pentru copii", sau un altul : „O poveste este ceva care place copiilor". Micului cititor nu i-a scăpat deloc latura divertisment, amuzament, distragere, împletită cu cea moralizatoare, modelatoare: „O poveste este o plăcere", crede un mic cititor „hedonist" pur, iar altul face parte dreaptă ficțiunii : „O poveste este o plăcere a copiilor și o închipuire a autorului", sau „O poveste este o povestire fantastică (dar care nu chiar totdeauna este neadevărată), care are scopul de a scoate la iveală bunătatea, înțelepciunea, răutatea (adică tot ceea ce este omenesc), care are scopul de a îndrepta încă de mici, pe copii, pe calea cea bună".

Moda moralelor și moralităților (Ch. Perrault însoțea obligatoriu o poveste de o morală) a trecut; poveștile lui Perrault apar azi scurtate de această ultimă parte în versuri, simțită ca destul de artificială, dar adînca morală a poveștilor este recunoscută și prețuită ca atare : „Povestea ne învață multe lucruri bune și frumoase", „Povestea ne învață cum să ne purtăm", „Povestea ne învață să fim politicoși, voinici și deștepți", „Povestea ne învață să fim cutezători", „Povestea ne învață cum să procedăm în viață", „Povestea ne învață să deosebim răul de bine", „Povestea ne învață adevărul".

Că povestea nu este morală seacă, plicticoasă și pisăloagă, ci un univers minunat, încîntător și „desfătător" se vede bine din încercările, ezitările, tatonările copiilor în momentul punerii ei într-o definiție : „Povestea cu personajele ei fantastice desfată copiii", „O poveste înseamnă înfățișarea diferitelor personaje, puternice ori slabe, spre încîntarea copiilor", „O poveste este o născocire a unor oameni dornici de a înveseli copiii", „O poveste este o închipuire în care sînt redate ființe, lucruri care înveselesc pe copii", „O poveste poate fi un mic text plin de farmec care încîntă cititorul".

Povestea este, pe nesimțite, și o lecție de citire : „Povestea ne învață să citim și să ne placă ce citim". În timp ce spiritul realist și practic al unui mic cititor discerne cu cruzime — „Păcăleli. Nu e ceva real" — al altuia cu justețe — „O poveste este o întîmplare adevărată, neadevărată, cu o parte minciună, cu o parte adevăr" — spiritul feminin și prea delicat al altora merge pînă la patetism și abandon : „Povestea este ca un vis minunat",

Sfîrșit de secol

Un precursor care ne intimidează

Ori de cîte ori auzim că urmează să se pună în scenă, într-o nouă versiune, o piesă de Caragiale, simțim o mare emoție, ca înaintea lansării unei nave cosmice. Va reuși? Nu va reuși? Caragiale are încă această forță miraculoasă de a ne intimida pe noi, urmașii săi atît de emancipați. Față de alți scriitori din secolul nouăsprezece avem o atitudine superioară, ironică sau, cel mult, o admirație plină de duioșie. Cînd vine vorba însă de Caragiale, ne fîstîcim și începem să ne facem probleme dacă vom izbuti să fim la înălțimea modernității lui.

In această situație se află chiar și succesorii săi din rîndul scriitorilor. Ei nu-i valorifică opera de pe o poziție superioară, pentru a gusta deliciile desuetudinii ca adepții modei retro sau pentru a-l parodia, ci au aerul unor ucenici ai lui Caragiale, dezorientați în absența maestrului. Scrierile lor, chiar și cînd ating perfecțiunea, sînt de un palid caragialism, reprezintă o aspirație spre caragialism. Succesorii lui Caragiale par precursorii lui Caragiale.

De unde vine această capacitate a scriitorului de a ne domina? Din luciditatea lui diabolică? Din faptul că ironia nu poate fi ironizată?

Poate. Dar și mai sigur este că viabilitatea artistică a operei sale stă în bucuria cu care a fost scrisă. Nu trebuie să ne deruteze declarațiile lui nenea Iancu că scrisul era pentru el o corvoadă. Se așeza greu la masa de scris, pentru că se desprindea cu greu de plăcerea de-a trăi. Dar după ce se așeza, descoperea

opinii

„Pentru mine o poveste este ca un vis fantastic, iar atunci cînd citesc povești mie mi se pare că mă aflu și eu în mijlocul frumoaselor personaje folosite de autor".

Uneori povestea este privită, cu surprinzătoare maturitate, în toate atributele imaginarului: „O poveste este pentru mine o miraculoasă evadare în altă lume, unde particip, alături de personaje, la nemaipomenitele întîmplări ce alcătuiesc împreună un univers mirific, în care te refugiezi, măcar pentru o clipă, chiar dacă ești, cum se zice «om în fire»". Dar tot așa cum cititorul cel mic poate circumscrie cu profunzime și gravitate universul poveștii, există și un mic cititor superficial, expeditiv, programatic: „O poveste este un text cu care poți să-ți petreci timpul liber". Uneori fascinația poveștii este atît de puternică, încît alături de presiunea inconștient didactică, formativă și modelatoare, ea dă naștere unei definiții prea elocventă în seducătoarea ei confuzie: „Pe noi poveștile ne învață să aflăm unele lucruri pe care noi nu le știm și unele povești parcă te-ar adormi", „O poveste este dragostea copiilor de a cunoaște adevărul și de a ști ce este fantastic". Se întîmplă chiar ca definiția poveștii, în dezarmanta ei naivitate, să frizeze cu gravitate pe cea a literaturii înseși; „O poveste este ceva alcătuit din cuvinte, frumos", este o definiție de antologie care ar mulțumi, cît de cît, pe suprarealiști, pe „textualiști" și pe cititorul de rînd.

Cît de legată este povestea de copilărie (Este oare povestea, într-un fel, copilăria literaturii?) se vede și în recunoașterea specificității ei, în identificarea principalului ei cititor: „O poveste este o operă literată pentru copii în care apar ființe, cu puteri supraomenești, animale și păsări fantastice", „Pentru mine o poveste este o comoară plină de întîmplări, năzdrăvănii, într-o poveste întîlnești zîne, fețifrumoși, vrăjitoare", „O poveste este o carte care este citită de toți copiii, ea este iubită și îndrăgită de copii". Dar cine sînt copiii, cînd moare de tot copilul în adult e o „poveste" veche; de aceea poate, cu un vag presentiment al „patriei copilăriei", micul cititor este generos: „Poveștile se citesc la orișice vîrstă, fie ca omul să fie tînăr, fie ca omul să fie bătrîn". „Eu citesc povești din clasa a doua și o să citesc pînă îmbătrînesc", „Eu cred că poveștile se citesc atunci cînd ești copil, în patria copilăriei".

Cît de mult se citesc poveștile e în directă legătură și cu cît de mult, de ritmic se publică ele. Cîteva date referitoare la recente apariții la editura „Ion Creangă" (înființată în 1969), sînt revelatoare: **Povești nemuritoare** se află la volumul 28, iar în 88 vor apărea volumele 29, 30. **Basmele românilor** sînt la vol 11, se continuă cu succes colecția **Cartea cu povești**, s-a inaugurat seria **Din cele mai frumoase basme ale lumii, Basme** de Ispirescu cunoaște (la această editură) a treia ediție și tot la a treia sau a patra ediție sînt Andersen, Perrault, Grimm, Hauf. Aparițiile din Creangă sînt anuale, poveștile din colecția „bogat ilustrate" sînt trimestriale, „cărțile de colorat" cu suportul poveste sînt tot mai numeroase. Cam o cincime din titlurile pe '87 la Editura „Ion Creangă" sînt povești, basme sau legende, cam tot atîtea se prevăd pentru '88. In ultima zi a anului '87 apărea în librării **Scufița Roșie**, ultima apariție, prezentă încă în raft, este **Prostia omenească.**

Povestea, prin urmare, în varianta veche, înrudită cu mitul, în cea tradițională devenită clasică, sau în cea mai nouă, modernă în curs de integrare și clasicizare. Povestea deci se definește ca o coordonată esențială a copilăriei, a universului infantil, sau, mai mult, a sufletului vast și încăpător al cititorului adevărat. Pledoaria pentru eternitatea poveștii, care vine dinspre literatura evocatoare și amintiri, a devenit de mult un loc comun; povestea tinde să se confunde, în acest sens, cu copilăria sau chiar cu „fericirea", atît de des asociată ei. Uneori și pentru marii povestitori ai lumii determinant în scrierea poveștilor a fost evenimentul acesta esențial din copilărie — povestea: „Copil fiind, cea mai mare bucurie a mea era să ascult povești", mărturisește Andersen. De la ascultat la povestit este un pas, esențial și el, dar forța acaparatoare a poveștii e aceeași: e greu să te stăpînești să n-o asculți, sau, cum aflăm de la Ispirescu, să n-o scrii: „Și a fost destul să scriu cel dintîi basm, că n-am mai scăpat; și mie îmi plăcea că nu mă mai puteam stăpîni...".

Vor „scăpa" (de cititul poveștilor) cititorii aceștia de 10—12 ani, vor oare ei să scape? Greu de crezut:

„Citind povești noi ne trăim din plin copilăria".

„Eu cred că la toate vîrstele e plăcut să citesc povești".

„Eu citesc povești de la 7—8 ani și nici acum nu mă las mai prejos".

„Eu citesc povești de la 7 ani și pînă la cîți ani o să trăiesc".

Muguraș CONSTANTINESCU

---

plăcerea de-a scrie. Euforia creației — bineînțeles, în condițiile existenței unui mare talent de histrion și de satiric — a conferit tuturor reprezentărilor sale o precizie ireală și le-a imprimat un dinamism orgiastic. Opera lui are — ar fi spus prietenul său de la ziarul Timpul **— un ce nebunesc.**

Un ce care lipsește succesorilor săi. Și ei stau în cîte o berărie și înregistrează discuțiile pline de oralități dintre „mușterii", și ei parodiază stilul telegramelor, al actelor administrative, al ziarelor, și ei vor să se joace de-a scrisul, compunînd personaje sub ochii noștri sau făcîndu-le să dispară asemenea unor rotocoale din fum de țigară. Dar execută toate aceste operații pătrunși de importanță, obsedați să promoveze de la condiția de farsori și prestidigitatori la aceea de onorabili specialiști. Ii animă nu bucuria, ci ambiția. Sînt onorabili ca jupîn Dumitrache și, în loc să aibă umor în ceea ce scriu, devin comici ei înșiși.

Alex. STEFĂNESCU

De la „eul" creator către lume

„Cineva a spus că jurnalele au numai un părinte, în timp ce scrisorile au doi: autorul și destinatarul" (Dintr-o carte de psihologie).

Iată unul din multele adevăruri pe care sîntem dispuși să le acceptăm pe loc, fără nici o ezitare. Dar dacă în compunerea unei scrisori se amestecă... destinatarul, nu altceva se întîmplă cu jurnalul. Credința că jurnalul e doar pentru cel care îl scrie, că el poate fi închis într-un cerc în care nu are loc decît autorul lui, că limitele acelui cerc pot rămîn inexpugnabile, nu trebuie să înșele. O dată ce intrăm pe terenul instrumentelor comunicării nu mai putem pune problema participării doar în termenii prezenței fizice. Autorul și destinatarul sînt implicați în unicul gest al întrebuințării cuvîntului — și nu pot fi despărțiți dintr-un foarte simplu motiv: sînt împreună pentru că limbajul nu poate exista altfel.

Oricît de „numai pentru uz propriu" ar fi redactat, jurnalul conține în el germenele transcenderii singurătății. Chiar folosite numai pentru sine în cuvinte nu poate fi oprimată tendința, reprezentînd însăși rațiunea limbajului de a fi, rostul lui, de a ne apropia de celălalt. Aparține singurătății autorului numai ceea ce încă nu a devenit expresie: cuvîntul nu e pentru sine, ci pentru toți aceia care participă la ritualul instaurat de folosirea lui.

Singurătatea, adevărata singurătate (dar chiar pronunțarea acestei vocabule dizolvă singurătatea; spunînd singurătate arunc o punte către oamenii care cunosc cuvîntul singurătate, mă îndrept către celălalt, din afara mea, pe care îl implic) nu e posibilă acolo unde sînt cuvinte, și în cuvinte; cuvintele te aruncă în mijlocul mulțimii: te fac moștenitorul și purtătorul de cuvînt al acesteia.

Singurătatea e inumană; umanizarea înseamnă viață-împreună-cu-ceilalți-oameni și începe cu însușirea valorilor elaborate de comunitate; adevărata singurătate înseamnă a nu participa în nici un fel, a fi de o opacitate perfectă față de aceste valori. Dar nimic nu se coagulează în lipsa acestora: nici măcar ideea singurătății jurnalului.

*

Intim cu adevărat, în măsură să vorbească numai despre mine, e ceea ce ar „sfida" legile limbajului, o întrebuințare a sunetelor și grupurilor de sunete, a cuvintelor, frazelor și a oricărui instrument de comunicare, după propria mea voință, neținînd seamă de regulile stabilite prin consens. În lipsa unui limbaj propriu, ezitările de limbă, valorile particulare pe care le atribui unor cuvinte, „greșelile" (mai bine spus, în acest context: nerespectarea regulilor), pe scurt ceea ce „scapă" de sub presiunea uniformizatoare a normelor, pot prinde ceva din ceea ce, în noi, e nerepetabil.

Omul cultivat e conștient însă că nerespectarea convențiilor e periculoasă, — produce anarhie, periclitează șansele înțelegerii, existența însăși a limbajului. Limbajul are o forță centripetă și impunerea ei pretinde respingerea particularităților, a accidentelor, uniformizarea — folosirea corectă a limbajului.

Bine, dar individualitatea artistului cuvîntului? Personalitatea lui, precizată, cum știe orice începător într-ale literaturii, prin stil?

Să consemnăm deocamdată o deosebire esențială între modul în care tratează problema stilului scriitorul tradițional și scriitorul modern. Clasicii perfecționau, șlefuiau limba literară în cadrele bine stabilite prin reguli, ridicau rafinamentul la subtilități nemaiatinse. Fenomenul se consuma în spațiul unei creșteri organice, al unor valori extrem de rar puse în discuție.

Instinctul de diferențiere, vital pentru artistul contemporan, contrazice în schimb legile și chiar spiritul limbii; scriitorul duce o luptă cu limba, o obligă să-i accepte invențiile, să se supună siluirilor; **diferența** e rezultatul voinței de originalitate — lucru încă insuficient subliniat — nu expresie spontană: limbajul, devenit obiect, este atacat „din exterior". Are loc în felul acesta o ruptură: limbajul operei literare moderne se îndepărtează din ce în ce mai mult de limbajul destinat comunicării. Secționarea personalității, sfîșiată între două limbaje reprezintă una din trăsăturile cel mai importante ale artei moderne — ale culturii moderne, în general — atinsă, cum s-a spus, de acizii agresivi ai scindării.

*

Paul Valéry: mister, profunzime — nu sînt decît cuvinte care mărturisesc neputința gîndirii de a pătrunde neantul. Aș adăuga: mărturisesc neputința de a pătrunde neantul, dar pun în valoare capacitatea noastră de a părăsi realitatea pentru abstracțiuni. Deoarece aceste cuvinte sînt desprinse, printr-un complex proces de generalizare și abstractizare, de realitate; sînt cuvinte suficiente lor înșile; cuvinte care printr-o asiduă întrebuințare creează o „realitate" — fără a se mai sprijini pe adevărata realitate.

Ele depun mărturie pentru îmbătătoarea levitație în universul vocabulelor cu din ce în ce mai puține legături cu lumea.

Alte cuvinte de același soi: valoare, modernitate, originalitate, unic... Tot ce arăta lipsa de modestie pe care ar trebui s-o dea adecvarea la realitate, la limitele inevitabile ale existenței omenești, la fragilitatea și scurtimea firului vieții...

Menit să fie transmis, să ajungă la cel de alături, la un public numeros, „eul inefabil" al scriitorului e alcătuit din idei prelungind alte idei, aflîndu-se cu lumea într-un permanent comerț, mărturisit sau secret. Subiectivitate... ireductibilă nu e decît o idee produsă de un context, de un limbaj. Ceea ce scriitorii pretind că ne aparține în exclusivitate, că nu împărțim cu nimeni, e primit, în fapt, de la ceilalți; acumulare, învățare, — acestea sînt etapele inefabilului „eu": o viață interioară captivă a impresiilor, informațiilor, ideilor primite din afara noastră.

Subiectivitatea, în numele căreia artistul modern își conduce insurgența, este și ea o convenție: subiectivitate produsă de cuvîntul subiectivitate.

*

Limbajul mă plasează în centrul celei mai dense acțiuni sociale: mă solidarizează astfel cu întreaga experiență a limbii, care stratifică acumulările generațiilor care au vorbit-o.

*

A studia literatura înseamnă, în ultimă instanță, a studia o formă particulară de acțiune a omului asupra omului prin intermediul limbajului.

*

Se vorbește, de cele mai multe ori cu emfază, de „nevoia irepresibilă a artistului de a se exprima". Artistul ar fi terorizat de o combustie interioară care, la un anumit grad de tensiune, se manifestă printr-o trebuință organică de expresie; incontrolabilă, aceasta îl determină pe artistul cuvîntului să elibereze opera, amînînd în felul acesta, pentru o vreme cel puțin, scadența obsesiei. Imaginea focalizează atenția asupra artistului personaj-eliberat-de-context, izolat, singur cu inițiativele și responsabilitatea artei sale.

Necesitatea exprimării (a exprimării artistice în aceeași măsură) se naște din chiar natura limbajului; el nu poate fi apropiat de condiția omului singur, ci de insul aflat în imersiune în mediul său social. Impulsul expresiei se datorează prezenței celuilalt; e conținut în limbaj, cum planta în sămînță; limbajul nu poate fi gîndit în lipsa creatorului-emițător și a cititorului-receptor. In absența **celuilalt** (un **celălalt** — real sau imaginar), limbajul se dizlocă; alteritatea e condiția comunicării, dar și a experienței artistice; alterității i se datorează așadar „nevoia irepresibilă de comunicare" a artistului, pe care publicistica literară o amintește frecvent.

Impulsul creației (oricît ar contraria afirmația pe iubitorii viziunii individualiste) îi revine prin urmare nu „eului" creatorului ci existenței „celuilalt".

C. PĂTRAȘCU

Conta — Eminescu (II)

Noi nu facem parte din acele cîteva națiuni care au creat mari religii sau ideologii, prin a căror putere de înrîurire să supună pe alții, da, dar n-am căzut pradă nici exceselor fanatice, supunerii oarbe. Felul nostru de a trăi ne-a apropiat de echilibrul și frumusețea naturii patriei, iar felul nostru de a gîndi ne-a relevat adevărurile profunde și de nezdruncinat, bogăția inepuizabilă a devenirii contrariilor care se echilibrează în identități relativ stabile și dau statornicia în armonie a lumii. Vasile Conta, ca unul dintre cei mai reprezentativi filosofi de sistem, din secolul al XIX-lea, nu poate fi înțeles altfel decît ca o ființare în unicitate a unei conștiințe colective-naționale, ca o sinteză sau o quintesență a atitudinii acestui popor în fața lumii obiectuale, în ansamblul ei. A-i reduce concepția la izvoarele de informație, sau chiar la trimiterile din subsolul paginilor publicate de el, în felul electiv al izvoriștilor, sau a rămîne la cîteva constatări cu privire la rădăcinile autohtone ale gîndirii sale, ar fi un mod simplist, sau chiar reducționist de a ne opri înaintea fenomenologiei proprii acestui spirit creator, a nu înțelege puterea sa creatoare, atît la nivelul generalizării cunoașterii de pînă la el, cît și al generării unor idei noi într-un ansamblu conceptual și de imagini bine articulat, sistemic.

Prezența în paralel a prozei filosofice și a imaginilor poeziei cosmologice, a liricii de meditație profundă asupra lumii și istoriei, a ființei umane cu toată complexitatea inepuizabilă a problematicii sale, fac din opera lui Eminescu un ecou și un răspuns atotcuprinzător la întrebările vremii sale, cu un colosal ecou spre viitor.

Să nu reducem deci sistemul lui Vasile Conta la determinări filosofice anterioare și, fără a-l scoate din contextul metateoretic, din care face parte, să-i recunoaștem locul propriu, așa cum se conturează prin merit creator. În acest context Vasile Conta a fost primul kantian de stînga din istoria filosofiei. Adică, pornind de la studiile aprofundate, din anii 70 ai secolului trecut, cercetarea și comentarea operelor titanului de la Königsberg ocupînd aici un loc central (interesant de urmărit și traducerile întreprinse în paralel de Eminescu) a ajuns la o construcție sistemică originală. Concepția sa generală avea temeiuri adînci în înțelegerea lumii și a vieții la români [1]. Atît Conta cît și Eminescu se inspirau din stratul înțelepciunii proverbiale care le era apropiat, familiarizați fiind, din copilărie, cu o viziune populară a lumii, născută din ape, sau din căderea fluturilor albi și negri (zile și nopți) în vîrtejul inițial al umbrelor și luminilor, ca în cosmogoniile tracice și ioniene. Ambii tineri filosofi au parcurs cu pasiune scrierile cronicarilor de la anonimi la Miron Costin și Dimitrie Cantemir, fiind preocupați, ca și Nicolae Bălcescu, să descifreze mersul istoriei, legile ei adînci. Neignorîndu-i pe Platon și Aristotel, făceau apel frecvent la edițiile germane ale clasicilor e — lini și latini, dar căutau o filosofie nouă, atotcuprinzătoare, explicativă.

Filosofia lui VASILE CONTA vine spre noi prin metodologia spiritului critic kantian, utilă logic pentru asimilarea datelor științei într-o sinteză materialistă. Mai mult, sinteza contiană, unică în felul ei, este de neredus la izvoare, cu atît mai puțin la citarea lucrărilor lui Herbert Spencer la subsolul paginilor de informație științifică indirectă, pentru că sistema filosofică nouă avea să deschidă perspective teoretice și metodologice nebănuite, care n-au fost epuizate nici pînă astăzi de filosofia științelor. Modelul infinit al lumii și al mișcării ca trecere calitativă, premonițiile relativismului, care se verifică treptat în cosmologiile și în parte în sociologiile, eticile și esteticile secolului nostru, ontologismul său generalizat atrag atenția ca asupra unui filosof de mare actualitate și de perspectivă.

Punctele de sprijin ale gîndirii lui VASILE CONTA se cer căutate în marele filon al filosofiei clasice și moderne, asimilat printr-o lectură filtrată de experiența istorică a poporului nostru dintr-un unghi de vedere și de cuprindere bine concretizat logic, nu numai geografic diferit, sau economic și politic determinat în concretul istoric, cît cultural constituit în spiritualitatea distinctă a românilor. Desigur semnăturile lui CONTA și EMINESCU vin să contureze, să dea personalitate, distincție, proprietate de rostire, atît filosofiei cît și literaturii române ca expresie individualizată, extrem de bine particularizată, a unei conștiințe specific naționale. Prin această contribuție **deosebită** cultura noastră aspiră legitim la dialogul, sau, mai corect, la polilogviul valorilor universal valabile.

Ne interesează criticismul kantian ca model metodologic în demersul filosofic intreprins sistematic de VASILE CONTA. Critica **gîndirii metafizice,** de pînă la el, Immanuel Kant a conceput-o din unghiul de vedere al unei **ontologii materialiste.** Adică **teoria existenței** era în deplin acord cu cercetarea **științifică, experimentală,** în lucrările savantului german. Lucru deplin explicabil: era, în primul rînd om de știință și autor de sistem cosmologic, sau cel puțin coautor, alături de Laplace și Herschel, astrofizicieni care observaseră autonom, ca și el, independent unii față de alții în paralel, numeroase stele duble, nebuloase și roiuri de stele, explicîndu-le ca sisteme fizice. Coincidența datelor este în acest caz, o probă a obiectivității. Nu însă unice. Datele verificate îi conduc la înțelegerea științifică a **Căii Lactee** ca macrostructură, mișcarea **Sistemului Solar** spre **Constelația Hercule** ș.a. Ar fi interesant și astăzi de văzut cum a ajuns englezul William Herschel să semneze, alături de sora sa Caroline, ediția engleză a **Catalogului stelelor,** care este nu atît o descripție cît o dinamică sistematică a relațiilor dintre corpurile fizice în Cosmos. **Catalogul de stele** face parte dintre acele cărți rare care pot fascina un matematician, fizician, astronom, filosof sau poet. Tînărul **Miroiu,** eroul „Stelei fără nume", vorbește de catalogul ceresc, un atlas al lui Van Marsch, tipărit la Uppsala și Göteborg la 1763, pe care l-a obținut după îndelungate așteptări și renunțări. Steaua lui nu-i trecută nici aici „Steaua mea nu se află pe nici un catalog de stele. Nici Hiparh, nici Ptolomeu, nici Keppler... Un moment am crezut că Herschel — dar nu. La Herschel era o stea dublă. Cu totul altceva. Singurul care ar fi putut, singurul, era el..." [2], mărturisește eroul emoționat cu o admirație și o bucurie fără margini, idolatru față de cel care a cuprins în catalogul-atlas, 5079 de nebuloase și roiuri de stele, dintre care o parte descoperite chiar de el. Mihail Sebastian se întîlnește aici cu un filon de aur al literaturii noastre din secolul XIX. Un entuziasm similar, dar mult mai larg în cuprindere, motivat de pasiunea generală a cunoașterii și construcției filosofice ne imaginăm cum i-a cuprins pe tinerii VASILE CONTA și MIHAI EMINESCU la perspectiva deschisă, în perioada berlineză, de studiile întreprinse asupra teoriilor kantiene și a criticii ontologice asupra ansamblului cunoașterii de pînă la ei, inclusiv a sistemului hegelian, închis în imensa ambiție a construcției de sine. Ecoul colosal se vede în dezvoltarea originală a unei noi imagini a lumii și devenirii ei, atît în opera filosofului de profesie, cît și în poemele filosofice ale prietenului său. **Catalogul ceresc** rămîne o oper veșnic deschisă, iar modelul ondulatoriu al lumii fără început și fără de sfîrșit.

În imensitatea sa, calitativ infinită, identitatea observatorilor și comentatorilor poate fi și ea infinită. Ea depinde de sistemul de referințe în care sînt obiectiv situați. De aici provine și ideea, filosofică și poetică, a celor doi mari creatori de sistem, idee care devine tot mai clară abia în secolul următor, XX, că tot ce observi și știi depinde de punctul de observație, instrumentație (nu numai de obiectul observat) adică depinde de un sistem de referințe, de coordonate, în care fiecare dintre noi se află obiectiv cuprins, atît ontic, gnoseologic, cît și social-cultural. Această **relativitate a cunoașterii și înțelegerii** nu înseamnă deloc că s-a schimbat lumea în esența sa **ontică** Doar unghiul de vedere **gnoseologic** diferă de la sistem la sistem. Diferențele pot fi calculate (ca relații de imprecizie, de incertitudine, nu de indeterminare Heisenberg), pozițiile și mișcările echivalente. 3. O observație, o imagine a lumii, un model al ei fizico-matematic (de ce nu și social?), depind de sistemul de coordonate, limitat în spațiu și timp, în care se situează observatorul, fizicianul, sau, după el metafizicianul. Iată un adevăr profund înțeles și admirabil de frumos explicat, acum mai bine de un secol, de CONTA și EMINESCU, adevăr asupra căruia se străduie insistența metodică în șlefuirea instrumentelor înțelegerii, în mintea învățăceilor de astăzi.

Radu NEGRU

---

¹) Folcloriști de seamă se vor preocupa intens de valorificarea și tipărirea acestor surse de inspirație autohtonă: D. Bojincă „Anticile romanilor acum întîia oară românește scrise", Buda, 1832—1833; Th. Burada, „Datinile poporului român...", Iași, 1882; Iuliu A. Zanne „Proverbele românilor", vol. I—X, Socecu, Buc., 1895—98; T. Pamfile „Cerul și podoabele lui" și „Mitologia românească", „Văzduhul după credințele poporului român", Buc., 1916 ș.a.; Ov. Papadima „O viziune românească a lumii", Buc., 1941; Tache Papahagi „Images d' etnographie roumaine" ș.a.

²) Vezi Heisemberg, Werner: Principii fizice Biblioteca pentru toți, Editura pentru literatură, Bucuresti, 1965, pag. 178—179.

³) Vezi Heisenberg, Werner: Principii fizice ale teoriei cuantice., E. Ș., Buc. 1969.

EMINESCIANA

Trecut-au anii...

1. **Preliminarii.** Cultivarea poeziei în tipare fixe, a **sonetului,** de-a lungul anilor, cu predilecție, în perioada de vîrf a activității literare, dar și a altor specii, **glossa, gazelul,** marchează la Eminescu confruntarea cu FORMA, asupra căreia va ieși în atîtea rînduri, biruitor, ultima dată, definitiv, în construcția cristalină, luminiscentă, a **Luceafărului.** De altfel, sonetul **Trecut-au anii...,** lucrat la București, după 1878, poate fi numărat între exercițiile în registre afective și pe claviaturi de spațiu și timp preliminare marii sinteze eminesciene. El se desprinde din seria liricii directe, expresie a eului individual empiric, detectabil, bunăoară, în tripticul veronian, al despărțirii, găzduit în numărul din octombrie 1879 al „Convorbirilor literare" **(Afară-i toamnă, Sînt ani la mijloc, Cînd însuși glasul),** cu care mai păstrează, totuși, cum remarca Perpessicius, subterane legături, făcînd trecerea către o poezie mai „rece", impersonală, sprijinită pe definiție și concept, ilustrată, printre altele, de piese precum **Stelele-n cer, În zadar pe colbul școlii, Odă, în metru antic...**

În sonete (aproape 30 !), Eminescu a cîștigat, indiscutabil pariul artistic, îndeplinind impecabil canonul acestora, în primul rînd acela al temei explicite, închegate, unitare, servită de întreaga desfășurare poetică și pusă în lumină de ultimul vers sau de „poanta" finală. **Trecut-au anii...** nu pare să constituie o excepție. Și totuși... Dincolo de claritatea impusă de regula genului, ne întîmpină destule „zone de indeterminare" — ca să apelăm la formula lui Roman Ingarden — la nivelul unor cuvinte: „eresuri", „mă-ntunec", al unor sintagme: „ceas al tainei", „zarea tinereții", al unor versuri: „Abia-nțelese, pline de-nțelesuri", „Și mută-i gura dulce-a altor vremuri", acesta din urmă făcut să descurajeze — ne asigură Alain Guillermou — demersul exegetic.

2. **Timpul.** Circumscris pur și simplu liricii de dragoste, sonetul apare sărăcit de multiplele lui semnificații; una dintre acestea se referă la sentimentul copleșitor al timpului, în marginea căruia a glosat primul său comentator, T. Vianu, luîndu-l ca exemplu de construcție artistică, în **Estetica** sa din 1936. Dar ni se pare că dominanta o constituie nu „cufundarea" în noianul Timpului, ci, dimpotrivă, ruperea de Timp. Poetul comunică senzația stranie, neliniștitoare, că timpul începe să curgă fără el. Sau chiar împotriva lui. Acesta poate fi unul din sensurile versului final: „Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec !", în cheia căruia urmează să recitim sonetul, începînd cu versul inițial.

Deschis printr-un topos, tocit de uz și banalizat în romanță, al **timpului ireversibil,** primul vers devine, în mod paradoxal, memorabil, prin comparația insolită ce o conține. Dincolo de sugestia de fluiditate și de lentoare, „norii lungi" creează imaginea liniarității timpului universal, prezentă și în alte texte eminesciene (v. „firul incolor", „rîul timpului"), în consens, de altfel, cu reprezentarea propusă de „cel mai profund dintre muritori" — Kant — menită să suplinească lipsa „formei" sau a „figurii" acestei entități abstracte, proiecție a „intuițiunii noastre interioare", „noi căutăm să înlocuim această lipsă cu analogii și reprezentăm timpul ca o linie prelungindu-se în infinit" (am citat din **Critica rațiunii pure,** în traducerea lui Eminescu însuși).

Nu este aceasta unica modalitate prin care M. Eminescu gîndește timpul în termeni de spațialitate și de mișcare; alături de timpul fizic, văzut în genere, ca o deplasare progresivă, în **„linie dreaptă",** timpul social-istoric e reprezentat și el prin simboluri matematice: **cercul** („roata istoriei"), **spirala** („istoria spirată"), **unda** („undele de timp", „valurile vremii").

Întorcîndu-ne la sonetul nostru, vom observa, că, revăzută din perspectiva „întunecării" finale, imaginea „norilor lungi" dobîndește și funcția unei prefigurări. Dar diagrama de creștere a tensiunii lirice ar cuprinde trei momente sau trei secvențe distincte:

A. **secvența afirmativă,** a relatării aparent calmă, „albă" a trecerii timpului, din versul întîi

B. **secvența acumulărilor de negații,** pe tema neputinței regăsirii „timpului pierdut"; „niciodată n-or să vie iară", „nu mă-ncîntă azi", „în van mă-mpresuri", „pierdut e totu-n zarea tinereții", „mută-i gura dulce-a altor vremi..." Ratînd trecutul, eul liric pierde și perspectiva viitorului, rămînînd suspendat într-un prezent al zădărniciei. Cuvintele cheie ale secvenței sînt determinările adverbiale AZI și ÎN VAN, de altfel singurele recurente în text.

C. **Secvența afirmativ-negatică** a rupturii dintre timpul universal și cel individual, cuprinsă în versul final, în care forma pozitivă a verbelor conține în ea și alternativa ei negativă: „creșterea" timpului poate să însemne devenire dar și, mai ales, întoarcere, regres: „în urma mea". Sugestia nu e atît de amplificare, cît de distanțare față de eul liric. Dereglarea „simțului intern" conduce la o dereglare pe linia temporalității. Timpul nu mai curge înainte ci e „întors", „străin" (sintagma „timpul străin" apare într-o încercare dramatică, **Grue Singer**; v și versul „S-a întors mașina lumii", din **Epigonii,** precum și metafora ceasornicului care merge înapoi, din tabloul dramatic **Andrei Mureșanu).**

4. **Înstrăinarea.** Sub acest raport, cuvîntul final, „mă-ntunec", ce cade greu, implacabil, ca o sentință, închide în el — judecînd în termeni kantieni — sensul înnoptării „simțului intern", cu consecința inerentă a ruperii de Timp. Fiindu-i refuzată transcendența, mijlocind libera deplasare pe axa temporală, deopotrivă, în trecut și viitor, cum, altă dată, a lui Dan-Dionis, eroul novelei din tinerețe, poetul rămîne fixat într-o contingență goală de sens. Trecutul se îndepărtează vertiginos și se pierde într-un tunel în care eul liric nu are acces. Dar despărțirea de timp nu-l vindecă pe poet de obsesia timpului. Ea e însoțită, totodată, de sentimentul alterării „miezului", a esențialității ființei, redusă la ipostaza de „coajă" sau de „spumă", sentiment căruia Eminescu, la vîrsta studiilor universitare, îi dădea glas într-un fragment-manuscris: „Domnilor. Azvîrliți pe suprafața vremei asemenea spumelor cari plutesc pe ocean, sîntem însă un fel de spume cu ochi și privim îndărătul nostru la acel trecut stabil, împietrit, neschimbat — **care pare cu toate acestea a se îndepărta din ce în ce mai mult de ochii noștri..." (s.n.).** Pierderea identității de timp aduce cu sine pierderea identității de sine. Perpessicius avea dreptate cînd regăsea, în sonet, sentimentul înstrăinării din **Melancolie.** „În mic și într-un registru mai temperat" — preciza editorul monumentalei ediții eminesciene. Nouă ni se pare, însă, că sentimentul, modern în esență, al scindării de sine, e, nu atenuat, ci potențat. „Gura străină" din poemul ieșean: „Și cînd gîndesc la viața-mi îmi pare că ea cură-ncet repovestită de o străină gură" amuțește definitiv în **Trecut-au anii...** „Pierdut e totu-n zarea tinereții / **Și mută-i gura dulce-a altor vremuri..."** versul subliniat constituindu-se, de data aceasta, în nucleul polarizant al textului. Structura echilibrată, clasică, a sonetului, e înșelătoare. Tensiunile subterane, numărul mare al categoriilor negativității, exclamația concentrat-disperată din final, conduc la conturarea unui sentiment al tragicului, copleșitor.

5. **Creația.** Conștiința tragicului, în planul general-uman, existențial, e dublată de conștiința eșecului creatorului. Din acest unghi de vedere, **Trecut-au anii...** se instituie într-un fel de anti-artă poetică, semnalînd criza modernă a creației, prefigurată încă din **Epigonii.** Versul-pivot al sonetului devine acum: „Cu mîna mea în van pe liră lunec", vers ce reia un frecvent motiv eminescian, al „lirei fără sunet" (v. în alte contexte, și „lira spartă", „harfa sfărîmată" ș.a.), figurînd metaforic neputința instituirii cîntecului. Sub incidența acestuia, putem relua, în altă cheie, lectura sonetului: în jurul nucleului tensional, reprezentînd principala dis-funcție, a lirei, se organizează celelalte elemente ale discursului poetic, indicînd pierderea unor funcții și facultăți ale creativității. După versul-enunț ce deschide sonetul urmează bogata enumerare a unor pierderi sau carențe:

1. pierderea unității de timp, ca urmare a defectării, în conștiința poetică, a capacității proiective: „și niciodată n-or să vină iară...",
2. pierderea capacității retrăirii plenare a bucuriilor trecute, și, o dată cu aceasta, defectarea criteriilor axiologice; instituirea scepticismului cu privire la valorile altă dată acceptate, conducînd, peste puțin timp, la ataraxia stoică din **Odă**: „căci nu mă-ncîntă azi cum mă-ncîntară..."
3. pierderea legăturilor cu timpul mitic și cu limbajul originar al acestuia: „povești și doine, ghicitori, eresuri / Abia-nțelese, pline de-nțelesuri".
4. pierderea capacității de ființare în regimul nocturn al visului și reveriei, al armoniei cosmice și al propriei individualități: „Cu-a tale umbre azi în van mă-npresuri / O, ceas al tainei, asfințit de sară..."
5. pierderea identității de sine, amnezia: „să smulg un sunet din trecutul vieții"...
6. pierderea aptitudinilor afective: „să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri..."
7. pierderea facultății vizionare: „pierdut e totu-n zarea tinereții"...
8. pierderea funcției orfice a cîntecului: „Și mută-i gura dulce-a altor vremuri..."

Tudor Vianu a vorbit de „lirica măștilor", referindu-se la creația de maturitate eminesciană. Depășind condiția eului biografic, empiric, poetul împrumută în sonetul ce-l discutăm, vocea unuia dintre **epigoni,** a cărui răceală și scepticism fac cîntecul să amuțească. Dar poetul în ipostaza unui Orfeu redus la tăcere e o mască. Ca poezie a zădărniciei vieții și a neputinței creației, **Trecut-au anii...** e o înscenare. Ea este scrisă în una din cele mai bogate în evenimente și mai productive etape din existența lui Mihai Eminescu.

Doru SCĂRLĂTESCU

Fantasmele lui Emil Gulian

Prin ce stranie coincidență, excelentul traducător din poemele lui Poe — mai cunoscut ca atare decît ca poet original —, cerebral, fantast, boreal, și-a găsit sfîrșitul într-un noiembrie înghețat, în imensități albe? Poetul-„insulă", căzut pe front în 1942. O poezie de Emil Gulian se intitulează **Patetică,** dar stilul lui, de o melancolie rece, aproape abstractă, e al unui **himeric** — osîndit la repliere, la reflux și resemnare, de unde zboruri frînte, retrospecție, aerul unui damnat în perpetuitate. Suflet luciferic — purtător de mistere. Nici mască franc sarcastică, nici lamento în hohote. Autor al unui singur volum, **Duh de basm,** apărut la douăzeci și șapte de ani (1934), poetul avea ceva de posedat hoffmannian, enigmatic, respirînd însă și purități înalte, hyperionice. I se pot găsi, în ordine intertextuală, înaintași în linie romantică și afinități barbiene — dacă nu chiar suprarealiste. Oricum, Emil Gulian e într-o ipostază anume, un personaj clădit pe intervale, o **Umbră** peregrinînd anevoios, trudnic: „Bulgăr alunecat în dans calm și simplu / Spre al soarelui con de foc amplu, / În echinox așezat. / Între două bucăți: de jar și funingini".

...O constantă stare de vid metafizic, de singurătate existențială amenințată de necunoscut, coexistă cu senzația ontologică de presiune multiplă și încercuire. Greu de precizat în ce măsură asupra poetului — cu o licență în filozofie — a exercitat atracție un gînditor sau altul. „Umbra" la care ne-am referit, nu e umbra platoniană. Că a tradus din contemporanii Paul Claudel, François Maurice, Georges Duhamel și Léon-Paul Fargue — faptul nu constituie vreun indiciu de contaminare, singur Jules Supervielle cu ale lui **Poèmes de l'humour triste** și **Gravitations,** orfic, despuiat, asaltat de neliniști difuze fiindu-i congener. Ca la Supervielle, așadar, duhul **basmelor** lui Gulian pare a sta pe limpidități și lumină, dar, ca la emulul francez, dincolo de transparențe se bănuiesc halouri tulburi. Deși **Rarefiat,** orizontul sticlos, de cristal, devine un spațiu interzis dialogului: „Unde să-ți anini insula, cînd toamna se-ntinde / Și de-așa mari neliniști văzduhul se cuprinde... / În aer rarefiat mai poți să-ți susții zborul? (...) // Un gol oval ia ființă din destrămări de fire, / Se frîng sticlos, în două, crengi cu mîna subțire...".

Obsesia ascensiunii fără perspectivă reapare în **Zbor nesigur,** distanțe interioare cresc în pas cu „cerul departe și sărac / cu țipla umedă și rece". Lucruri, ființe, își pierd dimensiunile, de unde un sentiment de deposedare, de sfîrșeală, de vechime și desfăcut. Ochii unei femei sînt „vechi"; tandrețea se destramă, prin neadecvare la un spațiu de intimitate: „Aș vrea să te sărut pe cerul / Cu crengi uscate, neperechi". În genere, aerul „rece" dimineața „rece", buzele „reci", aurul „rece", alternează cu miraje de **foc rece,** anotimpurile fiind ghețoase, sărutul glacial: „Cînd cerul alburiu, pălind, / Chipul tău vag ridică în ceață, / Treci în zări cu insula visului / Și apa, în urmă, îngheață". Un **Chin** ciudat, insolit, bîntuie, „cuarțul crengilor limpezi", în „dimineața lucidă, cu muguri apoși" sub un „cer nud". Frămîntat, crispat, obosit, poetul din densa **Veghe preliminară** (care deschide volumul) e un anxios ingenuu, un oniric alteori cu un aer poesc, bîntuit de spaime nocturne terorizat de vedenii... O mostră de acest gen, **Declin,** cumulează elemente de recuzită macabră: o mumie „cu rînjet slab și hîd", un ficus „cu crengi frînte ca hîrcile sluțite", „demoni mici, domestici" țîșnind de „prin unghere", un cap din care „limba moale atîrnă pe covor...". Pe fundaluri de roșu și negru, un **basm** sugerează ritualuri cu liturghii negre „lîngă malul unui rîu, pe alt pămînt" Într-o mică biserică de lemn, „neagră" călugărițe de lut țin „mîinile la piept"; un „fur" un Smeu, năluci întunecate, umbre stranii introduc în fantastic. În alte **basme,** Făt-Frumos vede pe Doamna Chiralina în „cămara oprită", spațiul al interdicției: „Un colan de vraje locul încinge, / Dă ocol cu calul Făt Frumos și plînge...". Așteptare pe fond de coșmar, în alt loc: „Pomi cu ochi și gîturi de șerpi / Cu răni ca buzele și limba cu bale". Strigăte fără răspuns. În final, moartea fetei de împărat reclamă o atmosferă hipnotică, cu „lacrimi albe" picurînd din **crengi.** Frecventa invocare a crengilor părea a veni din reprezentarea tradițională a vieții ca **arbore,** fapt confirmat de hiperconcisa inscripție **Moarte**: „Iată amorul e luat / Între ochii amari ai pomilor: / Se veștejesc toate frunzele / Și trec sărutul vămilor...".

Crepusculară, translucidă, alteori aeriană, lumea apropiată e un succedaneu de halucinații. Lucrurile au suprafețe sau platoșe metalice („Sînt pomii toți, metalici de-atîta foc bengal / Și morți, ca în grădina cu merele de aur"); o **kermessă** e un amestec de **magie** și **artificial**; o melodie veche „profundă", incită imaginația cuiva care știe că: „doar în diamant găsești esența focului". Fantome populează un **Bal** în „noaptea leneșă": „Și mantiile prețioase pe umerii fardați, / Își fîlfîie mătasea, urcînd stelarul val...". Sintaxa din **Cîntec nubil,** succesiune de notații eliptice, amintește de Bacovia, dar și de Ion Barbu și Dan Botta. Oniricul Gulian — din — **Revelații,** din **Lunară** și din alte texte — delirează într-un cerc de oglinzi și himere, cu apariții bizare ca în desenele suprarealistului Victor Brauner: „Ochii, cercuri căzute pe ape, / Lumini în care imaginea-ncape (...) // Lîngă nenoroc, / Lîngă umbră și foc, vii / Din apele albe te desprinzi, / Sclipiri aprinzi / În vechile-oglinzi, / Cercul cel alb, de argint, întuneci, / țeși pînză de duh, te aduni și aluneci, / Faci să se-nalțe în creste de val / Sîngele pal... / Dar se închide concentric / Cerul sferic...".

Între delir și extatism la rece, în **Boemă,** ori în **Toamna vopsită,** fantasme feminine întrețin miraje. Dacă se poate vorbi de erotică, aceasta se menține la nivelul etericului și suavului romantic: „La casa albă, unde știu că ești, / Cînd te caut toamna / Dintre îngeri lipsești. // Aștept în zadar întorsul norocului / La casa unde știu cheia locului / Toamna vopsită a ferecat poarta / La cămara în care / Mi-am închis soarta / În țara sărutului duc vis încins, / Stă pomul în poartă / De toamnă aprins...". Ideea e similară cu cea argheziană din **Oseminte pierdute.**

La treizeci și cinci de ani, cînd s-a stins, Emil Gulian era o personalitate plină de promisiuni. Comentariile la propria-i versiune a poemelor lui Edgar Poe relevau o inteligență critică de excepție.

Constantin CIOPRAGA

D. V. Barnoschi sau fronda evghenistă

Cînd lipsesc, documentele pot fi suplinite de imaginație: era părerea pe care nu se sfia să o susțină Dumitru Vasiliu, fiul unui „amploaiant" din tîrgul Țigănașilor, născut acolo în 1884 (mort la București, în 1954). Sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru ofereau aproape oricui posibilități de înscriere în fluxul democrației burgheze. Cei mai mulți liberali erau de origine modestă. Însă Dumitru Vasiliu, după ce a terminat Liceul Internat și, apoi, Facultatea de Drept, luîndu-și doctoratul (1911), se apropie de conservatori, cu deosebire de P.P. Carp. De prin 1910, începe să semneze și D. Barnosche-Vasiliu, pentru a adopta apoi ca nume literar forma D. V. Barnoschi (oficial, s-a numit, conform schimbării legale din 1939, Dumitru D. Barnoschi). În nenumăratele interviuri pe care le-a dat, scriitorul a încercat să acrediteze opinia că ar descinde din boiernașul moldovean — născocit, în fapt — „Basilius Barnoschi", aflător între „cărvunarii" lui Ioniță Sandu Sturdza. Și, ca nu cumva să ne înșelăm asupra originii, datorită sufixului slav, preciza că rădăcina numelui de familie derivă, nici mai mult, nici mai puțin, decît din strămoșescul „bîrnă"... Oricum, în istoria literaturii și în viața literară de oarecare vogă, Dumitru D. Barnoschi (fost Dumitru Vasiliu) a rămas cunoscut ca D. V. Barnoschi.

Gravitînd în jurul lui Carp, a lucrat în redacțiile a două reviste, una conservatoare și alta de drept și legislație, pînă prin 1916. Izbucnind războiul, rămîne, vasal fidel, de partea seniorului Carp și, în timpul ocupației, ajunge prefect al județului Prahova. Este drept, după încheierea păcii, la închisoare nu a stat, ca alții, dar o vreme a fost ostracizat (spre exemplu, nu a mai fost numit profesor universitar la Cernăuți). Ca urmaș al imaginarului Basilius, și-a apărat onoarea aruncînd mănușa și scoțînd spada (la propriu), gest făcut și mai tîrziu, spre bătrînețe.

Sinodul bisericii ortodoxe interzisese Neamul Coțofănesc **(împreună cu** Icoane de lemn **de Arghezi, și** Marele Duhovnic, **de Eftimiu). Pentru Barnoschi, era o altă ocazie de a se elibera de obsesia anonimatului, iar procesul intentat forului bisericesc a fost un gest doar simbolic. Ceea ce a urmărit cu obstinație Dumitru Vasiliu ot Țigănași a fost ieșirea în lume, fuga de sine și travestiul. Nu chiar cu orice preț, căci era un om de gust, un intelectual rafinat și de o cultură solid asimilată. Așa că s-a zbătut între cumințenie și frondă. Amîndouă suspecte și anulîndu-se reciproc, susținîndu-se teoretic și prin romane cu vizibilă teză. Barnoschi și-a împărțit propriile pagini literare în trei cicluri: „Zorile izbăvirii", „Zorile renașterii" și „Mărturisirea trupului". Primele două ambiționează o frescă a unei epoci cam pestrițe (1750—1830), prin** Cărvunarii **(1928) și** Conspirația Dărmănescului **(1936) sau a alteia, foarte tulburi, prin** Stăvilare **(1942). În sfîrșit,** Neamul Coțofănesc **(1930) și** Rumilia **(1934) ar ilustra descătușarea trupească.**

Ceea ce frapează în scrierile lui Barnoschi este, în primul rînd, prezența ceremonialurilor de tot felul, de la acelea lexicale, la acelea comportamentale (individuale și sociale). Cărvunarii **și, mai ales,** Conspirația Dărmănescului **mizează în mare măsură pe combinații festive de arhaisme, neologisme și regionalisme, înșiruite în fraze construite anume pentru a le încăpea. Tematica este trasă în ambele cazuri către baladesc și epic eroic, însă mijloacele de susținere sînt debile. Rămîne ospățul lexical, de pe urma căruia profită naratorul, care se joacă, deferent, cu un material privit cam de la distanță. Motivările psihologice au valoare numai întrucît se referă la rigiditatea feudală, de fapt, comportamentală. Căci D. V. Barnoschi este scriitorul care se mișcă mai dezinvolt printre răspunsuri standard, reclamate de anume coduri. În cazul lui, ezotericul și eroticul își dau frecvent mîna pentru a sugera o îmbinare cît de cît originală. Finalul din** Conspirația... **cuprinde pagini de viziuni stranii, cu apariții inexplicabile și rostiri abracadabrante, cu explozii de lumini celeste proiectate asupra unor personaje ambigue.** Stăvilare, **cel mai fără valoare roman, este și cel mai încărcat de ceremonii misterioase, de întruniri macabre în hrube feerice și de parașutiste la care nimfomania s-a sublimat în intransigențe ideologice.**

Fără îndoială că „mărturisirea trupului" i-a adus lui Barnoschi, în deceniul al patrulea, renumele de mare scriitor, pe care i l-au acordat însă cronicari periferici. Atras de timpuriu de psihanaliză (era și membru al Societății Lorene de Psihologie), a înțeles exact sensul teoriilor lui Freud, pe care le-a popularizat la noi fără preget, considerîndu-le aplicabile realităților postbelice: anii de după 1920, susținea el, ar fi reclamat, datorită împrejurărilor brutale impuse de carnagiu, o transformare morală, în sensul sincerității trupești. Cu alte cuvinte, orice convenție de cultură este abolită și înlocuită prin cele mai ascunse — pînă atunci — pasiuni (erotice). Defensa — ca să folosim un termen de specialitate — propusă de Barnoschi face parte din categoria celor mai simple: consumarea „păcatului" pentru a se obține lecuirea. Este ceea ce se întîmplă în Neamul Coțofănesc. **În castelul de la Sărcani se petrec orgiile cele mai deșucheate, într-un sabat grotesc, al cărui control romancierul îl pierde frecvent. Dar nu este lipsit de interes să relevăm surprinzătoarele înrudiri dintre anumite scene din** Neamul..., **pe de o parte, și** Princepele **lui E. Barbu, pe de altă parte. Balul din grotele castelului, cu deghizări senzuale, cu frenetice îmbrățișări, lasă impresia unui univers nebun, ieșit din matcă și năpustindu-se besmetic spre un sfîrșit apocaliptic. Nu avea Barnoschi forța de a-l crea întru totul. A închipuit însă un final al** Neamului... **de o duritate care răscumpără cîteva din stîngăciile anterioare.**

Cu totul inabil este Rumilia, **care se voia un roman al condamnării moralei burgheze, „cea bolnavă de tabu". Amorul liber nu o poate vindeca pe Clara Spinetti, adolescenta viciată de precepte pudibonde. Nici chiar nudismul, pentru care autorul face o propagandă obositoare (Barnoschi a ținut și conferințe pe această temă încheiate cu scandaluri publice). Puține dintre personajele închipuite de Barnoschi au puterea de a înfrunta timpul. Barnoschi a adus o contribuție, de remarcat pentru vremea lui, în crearea unui fundal necesar unora dintre marile noastre romane. Prin 1934, el publica un articol,** Binefacerile cărții proaste **(elogios comentat de Panait Istrati), în care, plecînd de la premisa că publicul vremii este nepregătit, argumenta că o „carte proastă", răspîndită în pături largi, deschide drum pentru „cartea bună" (romanele haiducești au creat gustul lecturii la un anume nivel al circuitului literar). Fără îndoială, romanelor lui Barnoschi le revine meritul de a fi dezbătut și păstrat interesul pentru o problematică de larg interes, a stărilor tulburi, ridicată la un nivel epic superior de Camil Petrescu ori de Gib. I. Mihăescu.**

D. M.

literară

Centenar

Prozatorul Leca Morariu

Afirmat ca istoric literar și activ ferment cultural, Leca Morariu (1888—1963) lasă în urma sa o operă, din păcate, nerotunjită. Un început de reconsiderare a fost vizibil în ultimii ani prin apariția cărții **De la noi** (1983) și a primului volum din monografia **Iraclie și Ciprian Porumbescu (1986).** Deși s-a vrut a fi un analist al fenomenului literar și cultural românesc, părerea noastră este că punctul forte al cărturarului bucovinean rezidă în arta cu care și-a relatat expedițiile, cele mai multe în scop cultural, prin țară și străinătate.

Risipite ici și colo, pagini antologice de descrieri din natură așteaptă recunoașterea postumă. Aproape că nu există scriere de-a lui Leca Morariu care să nu conțină, fie chiar și fugitiv, notații referitoare la ambianța naturală a momentului. Sufletul cuprinzător al scriitorului este vrăjit deopotrivă de întinderile „surii" ale iernii, ca și de dogoarea arzîndă a verii. Peregrinările sale pe la monumentele care țin veșnic trează amintirea unui trecut glorios prilejuiesc o slăvire continuă a patriei române, a ținuturilor sale. Drumul făcut în căutarea urmelor Marelui Ștefan la Bădeuți trebuia să înceapă cu un peisaj iernatic rădăuțean: „Ziua de 11 decembrie 1920 e o țeapănă zi de iarnă, cu îmbelșugată chindie de promoroacă albă ce a înflorit copacii și cu un aer de oțel care te face criță".

La Voroneț, broșură dedicată unei reconsiderări a monumentului, nu poate scăpa de o introducere în atmosferă, ca un memento, adresat istoricului sau criticului de artă, asupra naturii atotstăpînitoare. Omul, în concepția lui Leca Morariu, nu are voie să părăsească nici un moment glia care i-a dat naștere, gîndurile sale au datoria vie de a se rezema continuu pe fundalul natural: „E toamnă în țară. Ca într-o frenezie a ultimului adio, măgurile se îmbată de atîta aur al soarelui. Albastrul cerului cîntă ca o ciocîrlie, galbenul toamnei, al celei mai măiestre palete în zugrăvirea părerii de rău, înduioșează, și focul ruginirilor arde ca un zbucium. Sînt culorile care mai ales intră în pînzele țăranului nostru, căci el mai mult le vede".

Nu există scriere în care natura să nu-și facă simțită prezența. În străinătate, amănunte ale peisajului îi aduc în memorie locurile de acasă. Aflîndu-se pe urmele fraților istroromâni în Italia, scriitorul prinde momentul de a face o paralelă între munții noștri debordînd de bogăție și stînca stearpă, nu lipsită de măreție, a Istriei. Ba, în diferite locuri, i se pare a zări pînze vii de-ale maeștrilor români, un car de-al lui Grigorescu făcîndu-și apariția, un interior care i-l evocă pe nemuritorul povestitor Creangă (pentru care, de altfel, a avut un cult, și pe care l-a și urmat, în unele privințe, prin prinderea momentelor de viață ale țăranului, prin redarea vorbirii sale pline de culoare și istețime, prin culegerea și prelucrarea unora dintre basmele care circulă în popor, sau a cimiliturilor și cîntecelor, care apar ici și colo presărate prin scrierile sale. Cîteva exemple se dovedesc a fi demne de marele său înaintaș și maestru: „Mulțămita sacă, nimărui nu-i dragă!" „Sufli de ți se fac obrajii mălaie și ochii cît cepele", „De-acu vorba celuia: capu-ntre urechi și la picior, măi fecior!", „Cît pe ce s-o uit, uitare-ar vîntul să vă intre-n pungă". Lungind încă puțin această amplă paranteză, putem menționa că basmele culese și publicate de Leca Morariu în 1915 au fost puse de N. Iorga în imediata apropiere a celor ale lui Creangă și Ispirescu, iar volumul a fost premiat de Academia Română).

Acest „rêveur", aflat veșnic în căutarea trecutului este totuși un om în care pulsează viața în plinătatea ei. Izolarea în natură este de scurtă durată, este mai mult un scurt popas pe drumul aprig al vieții. Cele mai mărunte notații de atmosferă nu sînt decît momente de respiro în curgerea vremii, întrerupte cu brutalitate de nevoile curente ale vieții: „În pustiul acesta e bine însă să nu te dai numai visurilor, ci aminte fiindu-ți de zvonurile despre potăile de lupi, mai pipăiește-ți pistolul din buzunar. Înaintea ta, departe trei căciulari de români se luptă și ei cu troianul". **(Avem și noi...).**

Omul de la țară se integrează cu ușurință în natură, face parte din ea. Nici o mirare deci că natura lui Leca este populată, că acea izolare la care visa Hogaș nu se realizează decît parțial. Dar acești țărani care irump în paginile lui Leca cu prezențe meteorice nu realizează o rupere a filmului, ci o completare firească a peisajului.

Alexe Procopovici vorbea la un moment dat („Junimea literară", 1927, p. 292) despre „un umor neaoș românesc, sclipiri de stil, atmosferă de poezie eternă, fermecătoare înmlădieri ale unei limbi care parcă dă năvală, ca în întreg volumul, în formele limbii, în omenia și înțelepciunea satelor noastre, în ritmul traiului lor liniștit și cumpătat și totuși plin de mișcare și de armonia culorilor celei mai încîntătoare alesături. Leca Morariu nu este numai un priceput tălmăcitor al lui Ion Creangă, ci și, precum spunea Sextil Pușcariu în raportul său către Academia Română, un talentat continuator al tradiției acestuia".

Raliindu-ne la această părere, credem că „Jurnalul" profesorului aflat în manuscris, ca și scrierile de călătorie, uitate în filele periodicelor, au dreptul la considerarea postumă prin publicare. Un Leca Morariu viu, cu reale calități literare își așteaptă ieșirea în lume.

Liviu PAPUC

Iacob Negruzzi și jocurile narațiunii

La cheremul „capriciului și întîmplării", voiajînd „fără scop nici țel", Iacob Negruzzi nu-i deloc un călător dintre aceia care nu se pot lipsi de ghid. „Primblările" lui au, ca să-l modernizăm puțin, un sens aleatoriu. Și, ca un făcut, ele duc mai întotdeauna, chiar dacă pe un fals traseu, spre tărîmul ficțiunii (**Primblări prin munți,** 1865). Convorbiristul nostru e un spirit digresiv, obișnuit cu artificiile mimetismului ironic. O procedură subversivă de a converti „istoriile adevărate" în „romanuri". Se poate și plusa: „eu în convorbiri am obiceiul să înfrumusețez istoriile adevărate ce povestesc și să le împodobesc cu cîte ceva de la mine, cînd cred că prin aceasta istoria devine mai interesantă" **Se non è vero,** măcar să fie **ben trovato.** În însemnările lui, I. Negruzzi se ține, vom vedea cum, de acest principiu al invenției agreabile. Așa cum alții se ciocnesc peste tot, în drumul lor, de simboluri sau legende, el găsește la țanc subiecte și personaje tocmai bune să însăileze cu ele o povestire, fie și mai în răspăr. O povestire — sau mai multe.

Un asemenea personaj — îți vine a spune, îl intrigă și pe autor — este domnișoara Maria. Fata ascunde desigur o taină, altfel de ce ar fi atît de tristă?.. Încă o șansă pentru „închipuire", care se și apucă a „croi" felurite presupuneri, ce ar putea conta drept tot atîtea piste pentru un roman sau o nuvelă romanțioasă. „Închipuirea mea începu atunci a-și crea un roman întreg..." Deci, ori fata fusese abandonată de un ofițer flușturatec, ori „soarta fatală" îl răpise pe junele locotenent, ca pe Edmond Dantès, exact în seara logodnei, pentru a-l azvîrli pe cîmpul de bătălie, unde nefericitul va fi fost doborît de ultimul glonte rătăcit; sau, la urma urmelor, părinții înșiși ar fi putut să fie pricina nenorocirii ei — „și începeam a-mi croi alte istorii [,] una mai fantastică decît alta, cînd deodată mi-am adus aminte că domnișoara Maria nici nu fusese tristă". Bah!... Ironia, prin poanta sturlubatică, salvează „istoria" de melodramă, acordurile următoare fiind în **scherzando**: „Rîzînd de aceste închipuiri, m-am hotărît să nu mai fac romanuri".

Dar, nici o grijă, naratorul nu rămîne cu gura pînă la urechi. El rîde atît cît îi cere alternanța pe care și-a placat „discursul". Un clavir, clipocind muzică de Schubert, îl face să tresară, redeșteptîndu-i, dacă ar fi să-l credem, amintiri dureroase. Cea care se confesează prin tristele note este o tînără și blondă englezoaică pe nume Clara. Își suspină, firește, „romanul" ei: un amor — pentru un anume William — pe care vrerea nedreaptă a soartei l-a curmat fără vreme.

...Călătorind spre Italia, grupul din care face parte naratorul — narator și personaj totodată — întîlnește un tînăr, așezat pe marginea unei prăpăstii și fixînd cu încordare o cascadă furioasă. O fi compunînd, în atitudinea-i spectaculoasă, versuri? Surpriză!... Un alambicat mecanism asociativ îi dictează romanțiosului Alexandre de V., o poezie gingașă despre un pîrîu și o copilă al cărei chip se realcătuiește în oglinda netulburată a unei ape. „Un joc bizar al fantasiei", fără nici o legătură cu cascada. Un „joc" totuși explicabil, întrucît „inspirațiile poetice nu atîrnă niciodată de la priveli esterioare", ci sînt expresia unei „stări anormale" a sufletului. Natura nu-i decît o rampă de lansare a „fantasiei" către „o lume imaginară", ea „nu servește decît a împodobi ideea ce s-a născut în fantasia poetului".

Idealismul acesta de plin aer se corectează însă sub presiunea realității înseși, care, ca și cum s-ar fi simțit deposedată, își revendică, din cînd în cînd, unele drepturi. Tovarășii de drumeție ai personajului-narator, Alexandre de V. și Edgar, întruchipează două ipostaze ale percepțiunii. În timp ce primul, un himeric, ajustează realitatea după sine, văzînd ca urmare lucrurile altfel de cum sînt, cel de-al doilea ia lumea așa cum este, despuind-o de zaimful înșelător.

În această legănare între „real" și „imaginar", autorului i-ar surîde să treacă drept un fantazist, un constructor de grădini suspendate („zidesc și zidesc fără temelie și închipuirea mea zboară într-o lume fantastică..."), dar nici nu se amăgește în privința fragilității propriilor „zidiri": „izbindu-se de realitate, zidirile mele se sfarmă și se spulberă". Între „lumea adevărată" și „lumea închipuită" se cască un dezacord.

Sub reflex nuvelistic, aceste „primblări prin munți" tind să fie, tot „primblări", dar în „lumea închipuirii". Prin pofta, nu chiar decameronică — deși sîntem în drum spre Italia —, de a nara. Dar... Există și un „dar". În loc să zburde, ca în dimineața unui faun, printre fel de fel de plăsmuiri, „fantasia" se lasă ținută în hățuri de inerția unor deprinderi narative, cu declic retoric. Personajele își plătesc tributul, povestindu-și fiecare, fără sentimentul impudorii, „istoria amoroasă": Alexandre de V., cel trădat de nu mai puțin de nouă ori (putem zîmbi, amintindu-ne de „mangafaua" Crăcănel!), și Edgar, iubit de o marchiză pătimașă și zuliară, care, descoperindu-i necredința, e cît pe ce să-și răzbune cu „pumnarul" — ceea ce ar fi fost să fie „catastrofa finală a romanului". La ora confesiunii, limbajul pletoric aproape că intră în disoluție, sub ploaia acidă a șabloanelor „melo" („în prăpastia cea mai adîncă a durerii", „trăsnetul mă lovi"). Un „Fragment din manuscriptul lui Adalbert" se derulează în același stil lacrimogen, desperat și dezesperant.

Coincidențele sînt, și în **Primblări prin munți**, pîrghii narative. Junele „palid și suferitor" care își plînge jalnica ursită este chiar artistul, Adalbert, acel chip enigmatic din albumul domnișoarei Maria. Un chip care, dezlipit ca un abțibild de pe placa fotografică, prinde viață. Parcă anume ca naratorul să-l poată întîlni. I. Negruzzi nu-și premeditează călătoria, ci narațiunea.

Finalul se învîrtește printre „sfîrșiturile tuturor romanelor începute". Din capriciu narativ, un alt nume pentru toana ludică, „jucătorul" nostru nu se hotărăște să aleagă: „Apoi din trecut, închipuirea mea zboară spre viitor și combinează sfîrșiturile tuturor romanelor începute". Deci, Clara moare pe sepultura lui William, Adalbert se sinucide, Maria ia arsenic, iar la nunta lui Edgar fantoma marchizei îl ucide pe mire cu „pumnarul" care, cîteva pagini în urmă, mai fusese o dată scos din teacă. E o variantă catastrofică. Dar avem și una idilică. Edgar și soția lui, Louisa, vor conviețui fericiți, Adalbert se reapropie de Maria și nici chiar defunctul William nu mai moare. Cam greu de urmărit, nu-i așa? Dar jocul e joc. I. Negruzzi, cînd se joacă de-a literatura, ca un... textualist, cînd — așa ca în **Istoria lui Toader** și **a Măriucăi,** inserată în fragmentul **Din Carpați** — o ia (prea) în serios.

Acest domino (ca și) romanesc, mânevrat în **Primblări prin munți,** e răvășit și recompus cu noi jetoane, care sînt, de astă dată, mesagerii „realității". Se primesc două răvașe, din care aflăm că Edgar e fericit într-adevăr în căsnicie, însă Clara, de atîta suferință și dor zadarnic, a răposat. „Cortina realității" cade, după falsele finaluri, peste „scena închipuirilor". Definitiv?

...Jocul continuă. Peste puțină vreme, într-un alt voiaj apusean călătorul-narator recunoaște, la un bal, pe Maria, măritată cu un maior bătrîn, și îl zărește pe Adalbert, acum celebru, dar încă netămăduit de vechile răni sufletești. Iacob Negruzzi încheie, vezi bine, ca la **carte.** Chiar parodiind, „memorialul" său tînjește la condiția prozei de imaginație.

Florin FAIFER

Simion Bărnuțiu. Mărturii documentare

Om politic cu vederi largi democratice, participant activ la revoluția română de la 1848, adept al republicanismului, personalitate cu multiple preocupări, gînditor de talie europeană, creator al unei opere durabile ce s-a manifestat în filozofie, logică, psihologie, drept, profesorul Simion Bărnuțiu a rămas în conștiința posterității, în primul rînd, ca unul din fondatorii învățămîntului universitar românesc. Contribuția sa, în egală măsură ca filozof și om de legi, la propășirea școlii românești a fost relevată în nenumărate studii ce i s-au consacrat. Un bogat material documentar existent în arhive probează calitățile sale de pedagog, om de știință și mare patriot. Din aceste mărturii inedite reproducem mai jos cîteva documente care ilustrează interesul manifestat de foștii săi colegi și colaboratori — P. Suciu, Șt. Micle, Teodor Lateșiu — în direcția valorificării moștenirii științifice rămase de la profesorul ieșean, interes pe deplin justificat dacă avem în vedere că o serie de manuscrise valoroase aparținînd lui Simion Bărnuțiu așteptau să vadă lumina tiparului. În această categorie intră, mai ales, lucrările: **Metafizica, Etica, Estetica** și **Istoria filozofiei.** Unele dintre ele s-au tipărit datorită demersurilor întreprinse de cei menționați mai sus, lucru evidențiat și de textele pe care le publicăm.

D. IVĂNESCU

Prescript-verbal,

Anul una mie opt sute șaizeci și patru, luna noiembrie în 30 zile. Subscrișii, adunîndu-ne în conformitate cu adresa onoratului Minister de Justiție, Culte și Instrucțiuni nr. 55662, ne-am constituit în comisiune însărcinată după adresa menționată, spre a aduna și a pune în ordine manuscriptele răposatului profesor Simion Bărnuțiu, și a priveghea tipărirea lor; am ales președinte comisiunii pe domnul Petru Suciu și secretar pe domnul Teodor Lateșiu; ne-am pus apoi în relațiune cu tipografii „Buciumului Român și Berman", cu adresele înregistrate la nr. 1 și 2. Drept care s-a încheiat acest prescript verbal.

Președinte, Petru Suciu, Ștefan Micle, Teodor Lateșiu.

II

Prescript-verbal,

Anul una mie opt sute șaizeci și patru, luna decembrie în 12 zile. Subscrișii, adunîndu-ne în ședință, am luat cunoștință de probele care s-au oferit de domnii tipografi ai „Buciumului Român și Berman", și de prețul totodată, relative la imprimarea operelor manuscrise ale răposatului profesor Simion Bărnuțiu; am arătat nemulțumirea unanimă în privința probelor. Drept care am încheiat ca în ședința de mîine să luăm inițiativa noastră proprie spre a oferi domnilor tipografi probele necesare cele mai cuviincioase. Apoi am decis a ne pune în relațiune oficială cu eredii răposatului Bărnuțiu, în respectul însărcinării care ne e pusă de onoratul minister.

Președinte, Petru Suciu.

III

Prescript-verbal,

Anul una mie opt sute șaizeci și patru, luna decembrie în 13 zile. Subscrișii, adunîndu-ne astăzi în ședință, conform prescriptului verbal de ieri, am încheiat ca să se prezinte o adresă domnilor tipografi ai „Buciumului Român și Berman", cu literele, formatul coalei de hîrtie și celelalte acesteia, relative la imprimarea operelor manuscrise ale răposatului profesor Simion Bărnuțiu, anume: literele: cicero antiqua nr. 8 pentru text, bergeois antiqua nr. 4 pentru note, din cartea de probe de scrisoare tipografică a lui Gottlieb Haase Sohne în Praga; hîrtia velină și formatul coalei în optavo mare, drept care să se poftească pre domnii tipografi a răspunde pentru prețul cel mai de jos cu care pot dumnealor să imprime manuscrisele menționate, în condițiunile propuse de subscriși.

Președinte, Petru Suciu.

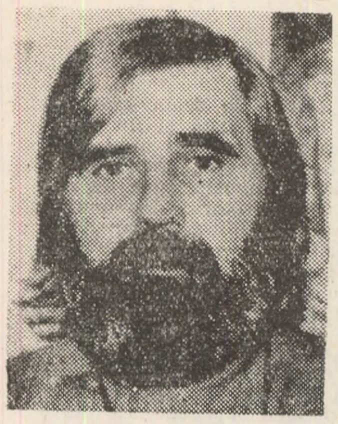
Arh. St. Iași, Colecția „Documente", p. 746/75 Originale.

„Convorbiri" – 1888

Înainte de a conferenția în fața publicului craiovean (nou tip de prelecțiuni în afara aulei Universității ieșene?) despre Educațiunea prin sine însuș, junimistul Mihai Străjanu, acum profesor în localitate cere inițial o „audiență" de directivă la Schopenhauer unde notează clasificarea în trei clase/categorii a bunurilor vieții: ceea ce este cineva (sănătate, frumusețe, putere, caracter, inteligență); ceea ce are cineva (avere materială); ceea ce reprezintă sau înseamnă cineva (onoare, rang, glorie). La „prima linie" M. Străjanu adaogă de îndată și „amicia pentru că fără ea, și pentru omul cel mai înțelept, viața ar fi adeseori o povară prea grea"; în plus, nici bogăția, nici poziția socială nu sînt îndestulătoare; fericirea, zice moralistul francez Chamfort „este foarte greu de a o afla în noi înșine și cu neputință de a o afla în altă parte". Așa încît facultățile personale sînt întrutotul de preferat mai ales că de la ele atîrnă cîștigarea și păstrarea altor bunuri morale și materiale. Care să fie însă aceste facultăți? M. S. o ia cam pe de parte; îndestularea cu bunuri „exterioare" față de propria cultură e o rătăcire, ca și strădania de a lăsa urmașilor avere și nu educație. Cel mai bine ar fi dobîndirea ambelor. Dar cum? (iar pe ocolite): fiecare e dator a munci să cîștige cele necesare pentru sine și pentru ai săi căci viețuirea morală este foarte grea și uneori imposibilă în lipsa mijloacelor materiale; mizeria, nu în toate, dar în cele mai multe cazuri este nedespărțită de imoralitate; averile singure ca și plăcerile nu au dăruit nimănui respectul și iubirea contemporanilor nici a posterității: „este o lege bine cuvîntată a firii omenești că omul nu poate fi fericit decît trăind și lucrînd pentru binele altora". În ce măsură legea e eficientă din moment ce majoritatea celor observați de autor sînt „materialiști" și „sensualiști" și numai un anumit număr își caută mulțumirea în „ocupații intelectuale", în cultivarea „dezinteresată" a artelor, în întreprinderi de binefaceri și de interes public? Șubrezenia oricărei argumentări empirice este contracarată de ideea generoasă enunțată în titlu: e vorba de lipsa generalizată a deprinderii omului de a reflecta asupra lui însuși (cît despre semeni, opere etc...), de a stărui pentru ameliorarea personală prin autocontrol și aspirația necontenit înalt umanitaristă.

Metodologic, M. Strajanu nu distinge între o educație a celor tineri (făcută în genere de alții) și o inutilitate a „educării" celor maturi. El consideră, alături de înaintași, întreaga viață o școală: „educațiunea noastră începe în leagăn și se termină în mormînt". Trecînd dincolo de contribuțiile substanțiale ale instituțiilor educative firești, familia și școala, de la grădinițele de copii (fără de care „școala nu poate corespunde pe deplin chemării sale") la biblioteci publice (accesibile tuturor), muzee, statui, teatre etc., autorul nostru consdieră că „educațiunea de sine este astfel nu numai posibilă, ci singură, adevărată". Calea de urmat nu este nici pur „regală" (să se ia totul), nici pur „democrată" (să se dea totul), ci aceea a efortului propriu. În această conexiune a stăruinței personale cu aspirația către adevăr, frumos, ideal și fericire „neîncetat avem trebuință de mintea cea largă și de sufletul cel mare al oamenilor aleși ca să putem privi lumea sub o lumină mai adevărată și să simțim mai adînc însemnătatea și scopul moral al vieții. Operele lor sînt oglinda pe care ne-o împrumută ca să putem vedea ca dînșii. În cărți și în productele artei sunt depuse cele mai prețioase comori ale omenirii, comori deschise tuturora din care, însă, fiecare poate lua numai atît cît îl ajunge inteligența și cultura sa". Urmează exemple variate, pregnante; totuși, conferențiarul pășește de-a dreptul în gol cînd condamnă rudimentar „educativ", surprinzător de obtuz, „pesimismul" eminescian, depistat epigonic (după Gherea) și probabil dintr-o direcție vindicativă.

Lucian DUMBRAVĂ

Petre Stoica

Bucuria de a şti

Mă plimb pe bulevard
fumez maiestuos flutur batista parfumată
în luciul vitrinei îmi admir coafura geometrică
şi tresar văzînd că tinereţea vine spre mine
cu şolduri de gresie şi sîni violenţi

(şi totuşi stau nemişcat port haine banale
într-adevăr fumez dar între degete
răsucesc o ţigară ieftină şi nu tresar
decît la picătura de apă ivită de sus)

la capătul bulevardului fac cale întoarsă
paşii descriu aceeaşi plimbare superioară
doar că acum sunt multiplicat
în siluete de emisari ai vieţii gălăgioase
înaintea cărora tinereţea supusă cîntă-n genunchi
oh trezirea din vis şi bucuria de a şti
că eu sunt iarăşi eu
cel care îşi deschide umbrela în ploaie
şi pleacă să şlefuiască diamantul bătrîneţii

Vechii mei prieteni

Vechii mei prieteni mă vizitează noaptea
doar potecile visului mai există între mine şi ei
apar cu maşini sau împing la roaba reumatismului
surîd sănătoşi sau privesc prin ochelari obosiţi

cu unii am colindat pădurile şi basmele
şi-am scrijelat în banca şcolii
nume ce treptat se mută pe piatra cimitirelor
cu alţii am învăţat mai tîrziu
simbolurile înţelepciunii şi ipotenuza îndărătniciei

sosesc rînd pe rînd şi se aşează la masă
schimbăm trandafiri care nu-s decît spini
vorbim un limbaj care nu-i decît bîlbîială
şi roadem întruna şoricii melancoliei

dimineaţa cînd ies din somn văd în jurul meu iarnă

Embleme

Griul încolţit care învaţă să biruie gerul
puiul de vrabie care învaţă să zboare
copilul care învaţă arhitectura alfabetului
ucenicul care învaţă construirea sicriului
recrutul care învaţă să tragă cu puşca
adolescenta care învaţă secretele dragostei
tînărul marinar care învaţă capcanele mării

cu bătrînul care învaţă aspectele singurătăţii

Nelinişte

Formez un număr de telefon greşală
oh scuzaţi-mă nu-i nimic nu-i nimic

a cui a fost vocea de la capătul firului?

în pat mă răsucesc de pe o parte pe alta
da a cui a fost vocea?

în urechile mele răsună un ecou sidefiu
din timpul de dinaintea potopului

Sonatină

Revăd în gînd scrisori compuse demult

literele curgeau uşor pe hîrtie
sufletul alerga atît de repede pe hîrtie
uita pe drum şi virgula şi punctul

toate rîndurile cereau supunere
şi ofereau supunere oarbă

din scrisorile compuse demult
a rămas doar ecoul trenului care le-a dus

Eugen Lumezianu

Nimfa sau copia ei

Mai aveam cîţiva metri pînă la adăpost, apucasemă că calc peste marginea siliştei aşternută cu iarbă şi îmbălsămată de miresme dulci, voiam să încep să vorbesc singur sau să cînt, pentru ca ei să audă şi să-mi iasă la timp în întîmpinare, cînd foşnetul grădinii se stinge ca şi cum vîntul stepei ar fi amorţit, aspersoarele încremenesc cu stropii de apă aninaţi în văzduh, păsările şi gîzele se topesc subit în zbor, lumina brumată a după-amiezii de toamnă străluceşte într-un efort de imprimăvărare, iar dinspre colibă vine şi mă învăluie o voce şăgalnică de femeie:

— Cu ce ocazie pe la noi, dumnule Puju, pe drum de seară şi fără echipă? Intuind că în locul descoperirii unui tablou ce-mi va stigmatiza cugetul, îmi dă tîrcoale norocul, mă rotesc într-o piruetă, însă nu zăresc pe nimeni. Unde s-o piti făptura al cărei glas mă făcuse să tresar: în sola pătlăgelelor roşii sau în cea a gogoşarilor? Aici, în colibă! chicoteşte ea parcă pentru a răspunde neîntîrziat unei întrebări care abia îmi trecuse prin minte.

Doi paşi şi dau cu ochii de deschiderea umbrarului sub care descopăr cu uimire pe nimfa grădinilor aşezată pe aşternutul verde, înveşmîntată în flori de cîmp şi purtînd în jurul gîtului o salbă bogată de lefţi. Eu, care sînt mai degrabă ateu, mă trezesc rugîndu-mă să nu se sfîrşească visul ăsta, iar dacă frumoasa e rodul unei halucinaţii, refuz să mă mai întorc în lumea raţională, preferînd să plătesc pentru întîlnirea cu zîna preţul neînsemnat al unei crize de sminteală. Nici cînd observ că strania făptură nu-i înveşmîntată în flori adevărate, ci într-o mătase imprimată cu flori, credinţa că sînt eroul unei minunate rătăciri nu se clatină vreun pic. „Dar, Doamne, arătarea asta nu este deloc atît de imaterială!" cuget eu contemplînd chipul dogorit de soare, care seamănă nu ştiu nici eu în ce cu glasul şăgalnic. Fosforescenţa ochilor negri şi a dinţilor albi îi dă un aer de sănătate, sporit de trupul viguros dar cît de suav, cu pieptul rotund şi puţin revărsat, cu mijlocul suplu cît s-o cuprinzi cu un braţ, cu coapsele parcă pufoase şi îmbietoare, cu picioarele înfricoşător de lungi. Instantaneu o compar cu Gina, femeia căreia natura îi desenase gura între mandibule în scopul unic de a urla către mine ori de cîte ori îi apăream în cale, îi ataşase două mîini ca să aibă cu ce să manipuleze vasele la bucătărie şi două picioare pentru cursele prin pieţe. La aşa multă vreme scursă de la despărţirea noastră necesară, s-ar cuveni poate să fiu mai îngăduitor cu ea, dar minunea din adăpost mă împinge fără voia mea la o sinceritate absolută pe care abia aştept, la primul ei îndemn, să i-o dovedesc şi să i-o închin.

Cîteva minute nu ne spunem nici un cuvînt, ne privim numai, ea zîmbindu-mi cu albul dinţilor visat de orice industrie cinematografică, iar eu cu nesiguranţa timidă a adolescentului care se întreabă dacă mai e cazul să se îndoiască de existenţa îngeraşului păzitor.

— În ferma asta soarele arde canicular, iar mie îmi este o frică nebună de insolaţie, îi spun din faţa adăpostului cînd îmi dau seama că totuşi este rîndul meu la cuvînt dar ignorînd că astrul coborîse pînă aproape de apus, iar septembrie se pregăteşte să-i lase locul lui octombrie.

Poate că nici ea nu vrea să ia în seamă aceste amănunte, fiindcă se arată fără întîrziere de acord cu mine, adăugînd că tocmai ăsta e rostul colibei, să ne păzească de exagerările naturii.

— Şi loc ar fi destul pentru amîndoi, adaug, mai mult ca să-mi dau curaj, fiindcă, în ciuda faptului că frumuseţea, zîmbetul şi îmbierile ei capătă în ochii mei acelaşi efect pe care-l au pentru albină mirosul şi culorile florilor bogate în polen, nu îndrăznesc să mă apropii de ea cu nici un pas. O ploaie zdravănă ar fi foarte bună acum, zic, gîndindu-mă nu la spectacolul naturii, ci la faptul că scuturarea norilor i-ar ţine pe toţi adăpostiţi în locurile unde i-ar prinde, lăsîndu-ne pe noi şi pe fugari — cu care parcă am început să mă simt solidar — în plata Domnului.

— Nici pe senin nu se încumetă ei aşa de departe, îmi răspunde ea fără ocolişuri, apoi, pentru a mă face să înţeleg şi mai bine, îmi întinde mîna şi mă trage încet sub umbrar. Palma nu-i este atît de netedă şi de moale pe cît mă aşteptam şi totuşi atingerea îmi dă furnicături ce se sting sfîrîind tocmai în ţesuturile arareori încercate de pe creştetul capului. Campania abia a început şi la ora asta toată lumea îşi reface forţele de care avem nevoie în săptămînile următoare, mă încurajează ea.

N-oi fi avut eu norocul s-o întîlnesc tocmai pe nimfa grădinilor, ci poate pe vreuna din copiile ei de pe pămînt, ceea ce poate însemna un noroc şi mai mare, dar, oricum, pe fiinţa asta n-o mai văzusem niciodată prin fermă. Nu ştiu de ce, de cînd am dat cu ochii de ea, radarul meu se dereglase, iar după ce m-am aşezat alături, dogoarea trupului ei, miresmele ierbii de curînd cosite şi uriaşul castron de lut încărcat cu mere roşii, pere aurii şi struguri de culoarea chihlimbarului, plasat într-un colţ al colibei, mi-au lichidat şi ultimele antene, aducîndu-mi acuitatea aproape la zero. De aceea, fără să mă mai gîndesc la reputaţia mea de profesor, la conştiinţa mea de creator aflat în aşteptarea momentului propice pentru redactarea memoriului şi la răspunderea de şef de echipă în sectorul legumicol, nu aştept de două ori invitaţia de a lua fructe, însoţită cu zîmbete şi cu mîngîieri, ci întind ambele braţe cuprinzînd-o sănătos, lipindu-mă cu totul de nimfa căreia îi găsisem poate, date fiind împrejurările şi îndelungata mea singurătate, niţel mai multe calităţi decît cele pe care nimic de zis, le are în realitate; se înţelege nu e cazul să pun la inimă nici asprimea mînuţelor ei, nici faptul că labele pe care le extrăsesem cu eforturi din pantofii cu toc sînt cam prea late, cu cîteva bătături pe degete şi cu unghiile tăiate în grabă. Toate acestea, împreună cu salba de lefţi arcuită peste sînii elastici şi mari, minunaţi, îmi apar dimpotrivă drept semne ale unei dulci şi originale cochetării bucolice ce reuşeşte cu atîta succes să-mi clatine searbădul echilibru de bărbat trecut de 40, dar încă puternic, şi să-mi procure fiorii voiniciei dezmeticite...

A venit şi vremea merilor. Fireşte, urmasem mai întîi învăţătura dată de mama mea care îmi spusese de atîtea ori că nu este sănătos şi nici frumos să mănînci lungit, deoarece, dacă n-are vale, înghiţitura nu alunecă, şi mă ridicasem în picioare ieşind în faţa colibei. Ea rămase cufundată în aşternutul vegetal în care o văd cum caută, cu mişcări duioase, puţin vinovate, un trifoi cu patru foi. Iar după mere urmează la rînd perele zemoase, reconfortante. N-ar strica puţină conversaţie, doar nu sîntem vietăţi fără glas, mai ales că nici nu ne-am prezentat, ea mă strigase domnule Puju, dar cîţi alţii n-or purta numele ăsta? Frumos ar fi să constat că nu eu eram cel aşteptat! cîte confuzii nu se comit în lume, altfel de unde ar fi fost scornit proverbul: „nu-i pentru cine se pregăteşte, ci...".

— După cum am observat că ştii, încep eu, numele meu e Puju Pamfil. Acuma vrei să-mi faci onoarea de a-mi spune şi tu cum te numeşti?

O formulă mai potrivită pentru somptuosul fumoar al bibliotecii municipale decît pentru adăpostul de paie din mijlocul unei ferme de zarzavaturi, dar femeia o primeşte cu drag şi-mi răspunde:

— De ce te mai prefaci acum? Parcă n-ai şti că mă cheamă Paraschiţa!?

Noroc că n-apucasem să muşc din para următoare, altfel m-aş fi înecat în cascada hohotelor pe care mi le provocase strania şi atît de hazlia coincidenţă.

— Rîd, găsesc de cuviinţă să-i explic, fiindcă porţi acelaşi nume cu o urîţenie a pămîntului care bîntuie pe-aici, una ca o sperietoare de ciori, scălîmbă, cu capul înfăşurat în broboadă şi cu gumari în picioare, vai de mama ei! S-o vezi cum arată vîrîtă într-o pereche de pantaloni scorţoşaţi de toate noroaiele aşternute de la Noe pînă azi, acoperită apoi de un halat decolorat şi lălîu, legat peste mijloc cu un şal putred, cu mîinile ascunse în mănuşi croşetate şi s-o auzi mormăind veşnic ursuză şi apucată de streche...

— Chiar aşa cum spui, ai prins-o bine, urîtă, ursuză, rea şi lălîie, tunînd, fulgerînd şi sortînd toată ziua la zarzavaturi!...

— Pentru **obligaţiile** lui Calomfir, nătînga dracului! sar eu, ca într-un duet, şi hohotele mă scutură din nou, îndelung.

— Da, nătînga dracului! repetă femeia ca un ecou. Apoi: Cum să n-o ştiu pe urîţenia pămîntului, că doar una singură e Paraschiţa prin locurile astea şi aia sînt eu, nu ţi-ai dat seama?!...

Puţin a lipsit să duc gluma mai departe şi să-i răspund vesel că degeaba mă laud eu că-s profesor şi membru al ilustrelor societăţi dacă n-am fost în stare să observ atîta lucru, dar vorbele îmi mor pe buze şi încremenesc: femeia din faţa mea, minunea scufundată goală în trifoi nu este cumva una şi aceeaşi făptură cu brigadiera rufoasă, mîna dreaptă a lui Calomfir? Trebuia să-mi fi trecut prin cap, doar am găsit-o în sălaşul ei şi totuşi ce distanţă între modulaţiile vocii de-acum şi clanţa zavragie a brigadierei! Să-mi fie ea şefă nesuferită atîtea toamne şi să n-am curiozitatea de a-i zări obrazul înfofolit în broboadă!

— Oh, Pujule, Pujule! scandează, de fericire şi cu un licăr de reproş, femeia, în zornăitul ritmat al salbei. De ce nu m-ai dibăcit tu, Pujule, atîţia ani şi ai lăsat totul în seamă mea?!

Cît pe ce să-i răspund că nu-mi trecuse prin minte să iau cu mine într-una din dimineţi o tavă cu jăratec ca să ademenesc mîrţoaga fabuloasă, dar mă abţin, după cum găsesc că nu-i momentul să-i reproşez atitudinea de majur şi glasul ursuz cu care m-a întîmpinat întotdeauna — poate din stîngăcie, poate din timiditate —, preferînd să-i împărtăşesc cîteva regrete, cu totul sincere, printre sărutări:

— Ce orb am fost, Paraschiţo, şi cît de rău îmi pare!

— Dacă-i adevărat, mai amînă şi tu, nu te căi acum cînd remuşcările ţi-ar înmuia inima şi ne-ar împiedica să fim fericiţi! îmi porunceşte ea, vădind multă chibzuinţă. Cum nu te-ai întrebat tu, Pujule, niciodată în ce scop umblam eu de colo-colo cu coliba asta după mine, amenajînd-o în capătul locului unde lucraţi voi şi de ce-o căptuşeam eu cu lucernă şi cu trifoi!?... Acum înţelegi de ce, Pujule?... Acum înţelegi?...

După ce-şi reprimase vreme îndelungată nevoia de a-mi spune atîtea cîte avea pe inimă, se dezlănţuise în frenezia îmbrăţişării noastre ca o apă care rupe stăvilarul, dîndu-mi toate răspunsurile, strigînd întrebări noi, ori cuvinte înşirate ca într-un delir. Vrea să ştie dacă-mi aduc aminte — dar vai, nu-mi amintesc nimic! — cum în cea dintîi campanie de toamnă petrecută în această fermă, îmi ieşise înainte cu toată tinereţea şi cu toată iubirea ei pentru întîia oară aprinsă. Era o copilă, îmi spunea printre răsuflările iuţi, abia absolvise liceul agricol, dar eu, arogant şi absent ca orice intelectual cu ifose, nu-i dădeam atenţie, mă prefăceam că nici măcar n-o zăresc. Nici după ce m-am despărţit de Gina, eveniment pe care-l aflase imediat de la elevi şi pe care l-a socotit norocos o vreme, nu m-am clintit din indiferenţa mea. Văzînd că toate aşteptările îi sînt înşelate, s-a adunat în ea, şi-a înăbuşit elanul, dar păstrînd o luminiţă de speranţă, s-a apucat să sorteze zi de zi zarzavaturi, nu atît pentru **obligaţiile** lui Calomfir, ce-i slujeau drept pretext şi acoperire, cît pentru ea sau, mai precis, pentru viitorul nostru comun, ca să adune un cheag frumos din care să putem trăi în înţelegere şi bunăstare pînă la adînci bătrîneţi. Şi uite-aşa, cu căruţa ei pe roţi de cauciuc agonisise atîta încît, dacă sărăcia aia de şcoală mă încurcă, s-o las încolo şi să stau acasă ca un paşă, în apartamentul confort zero pe care o să-l comande pe malul mării, ca să umplu cîte foi o să vreau cu toate gîndurile ce-mi vor trece prin minte. Ce-mi închipuiam eu că ea nu ştie că fac poezii, „poetul meu scump", ba uite că ştie, cum ştiu toţi din fermă, şi Calomfir şi ceilalţi, nătărăi, care rîd de se prăpădesc pe motiv că dacă ar fi ceva de capul meu nu m-ar trimite superiorii să adun gogonele de pe cîmp.

— De asta nu scapă decît ăia cu certificate medicale! mă apăr eu, strîngînd-o mai tare în braţe, pentru ca, în lipsa fierului roşu, să pecetluiesc unirea noastră tipărind lefţii din şirag în carnea ei şi a mea. Ai prefera să fiu bolnav, mnî, sau mă doreşti sănătos ca acum?...

Cît ar vrea să ştie ce m-a îndemnat să-i pun întrebarea asta! ce, eu nu citesc în tot ce face pentru mine care-i răspunsul? iar ălora, şefilor, să le dea Dumnezeu sănătate că m-au trimis, vrînd-nevrînd, la fiecare întîi septembrie în ferma unde mă aştepta ea cu nădejdea bine ascunsă de privirile celor din jur, însă mereu vie şi întreagă. Şi dacă vreau să ştiu, ăştia din fermă rîd de mine de necaz ce le este, d-asta rîd, fiindcă mulţi îi fac propuneri, mai ales urîtul de Calomfir îi trage clopotele din răsputeri, şi dacă ea: nu şi nu, cerîndu-se în schimb zi de zi la echipa mea, ei au cam înţeles, iar Calomfir nu prea are ce-i face, ferma asta datorîndu-şi rezultatele vredniciei ei şi priceperii căpătate la şcoală şi din cărţi. Şi să nu cred că munca ei se reduce la cele şase-şapte ore petrecute în cîmp, unde vine de dragul meu, să mă ştie aproape, să se uite la mine pe sub streaşina basmalei şi să plîngă încetişor, neştiută de nimeni, strigîndu-şi amărăciunea odată cu micile răutăţi cu care se răsteşte la copii, ascunzîndu-se în acele bulendre ca într-o redută, dorind să sufere singură şi să pună fără odihnă deoparte pînă la suma rotundă visată, cînd va putea să încerce din nou să mi se arate, ceea ce s-a şi întîmplat. Deci nu din orele dimineţii se compune datoria ei cît, mai ales, din cele ale după-amiezii şi serii, pînă noaptea tîrziu, cînd, cu mine în gînd şi din dorinţa de a restitui fermei însutit faţă de ce ia în căruţa joasă, sortează seminţele, le supraveghează, le ajută să germineze în pămîntul de elită din solarii şi sere, îngrijeşte răsadurile şi face birocraţie, verificînd bonurile şi contabilizînd actele de balanţă.

— Că mult îmi eşti drag, Pujule! îmi şopteşte aprinsă în ureche, de unde pojarul se întinde cu repeziciune pînă ce mă cuprinde şi pe mine, împrejurare care mă împiedică să-i explic imediat că din nefericire eu nu sînt dăruit să scriu poezii.

Ocazia se va ivi puţin mai tîrziu, cînd, stînd tolănit în fînul proaspăt, muşcînd din carnea fragedă, parfumată a ultimei pere şi ciugulind cîte un bob dulce de strugure — de parcă viaţa de paşă promisă de Paraschiţa ar fi şi început — fac rectificarea cuvenită, apoi, abuzînd de răbdarea şi dragostea ei, o lămuresc într-un expozeu teoretic asupra deosebirilor dintre compunerile mele şi poezie.

Tocmai cînd mă aflu în toiul disertaţiei, tunînd împotriva poeziei care-şi epuizase resursele, îmi amintesc că intrasem în fermă cu scopul de a căuta culcuşul celor doi fugari, aşa că mă grăbesc să închei în mijlocul unui cuvînt rămas de-a pururi neterminat şi mă

Leonida

★
★ ★

Eu te-am văzut, te-am revăzut
Pe-un drum tăcut şi nevăzut.
Mi se părea doar că te văd?
Sau te vedeam? Dar nu mai cred.

Te văd şi-acum, dar nu mai cred,
Nu pot să cred că iar te văd.
Tot te-am văzut, te-am revăzut
Pe drumul prăfuit şi mut.

Obrazul tău neprevăzut
E acoperit de-un colb tăcut
Şi poate-odată te revăd,
Eu cred în asta şi nu cred.

Dar poate suflă-un vînt plăcut
Şi şterge colbul cel tăcut
Şi-atunci, de cred sau de nu cred,
Obrazul tău am să-l revăd.

★
★ ★

Ne-am adunat, ne-am risipit
Sub cerul clar, dar asmuţit.
Eram prea tineri, prea frumoşi
Sub norii nevăzuţi, dar roşi.

Tu mă priveai cu gura ta,
Dar mă gîndeam că-i altceva,
Că nu e cerul asmuţit
Şi poate nu-i un asfinţit.

Şi ne plimbam prin nicăieri
Şi ploaia cobora din ieri
Şi clipocea. În clipocit
Un cer întreg s-a prăbuşit.

Sub norii nevăzuţi, dar roşi
Eram nici tineri, nici frumoşi
Sub cerul clar, dar prăbuşit
Ne-am adunat, ne-am risipit.

ridic în picioare, umbrele înserării cernute peste grădini sporindu-mi îngrijorarea.

— Pot să jur că te gîndești la fata și la băiatul ăla ! îmi spune arătîndu-și dinții ce sclipesc în penumbra din colibă. Nu te alarma, o să-ți explic totul imediat, urmează ea. Printre nenumăratele planuri pe care le-am pregătit pentru ziua de azi, l-am pus în aplicare pe cel mai simplu și văd că n-am greșit. Mai întîi am ochit doi copii cuminți cărora le-am cerut să vină și după-amiază la lucru ca să-și recupereze restanțele. Apoi, sigură că inginerul te va trimite să-i cauți în fermă, i-am strecurat vestea dispariției lor și de-aici încolo știi. Dacă din partea lui Calomfir a mers ușor, mai greu mi-a fost să-i conving pe elevi să-și țină gura ca să-ți facem o surpriză frumoasă...

— Cea mai frumoasă surpriză a vieții mele ! îi strig și încep să alerg ca să recuperez timpul petrecut în colibă și ca să întrec noaptea ce se apropie și ea în fuga mare.

— Dacă vrei să-i găsești, caută-i în sola de pătrunjel !

Nu mi-am dat seama și nici n-aveam timp să cercetez dacă porunca asta mi-o dăduse Paraschița sau un glas din mine însumi, dar la capătul cărării i-am descoperit într-adevăr aplecați între plantele înalte și dese de pătrunjel.

— Ce faceți voi acolo ? le-am adresat, gîfîind, una dintre cele mai stupide întrebări din întreaga mea carieră didactică — doar îi vedeam cu ochiul liber ce făceau.

— Bine, pătrunjelim ! răspunseră ei fără să-și întrerupă lucrul.

Le-am aruncat cîteva vorbe mustrătoare, mai mult de formă : „Bine, mă, plecați așa, fără să mă anunțați, de amețesc orbecăind prin coclauri după voi ?!“, în care nu m-am putut abține și am strecurat și minciuna cu amețeala prin coclauri.

— Ar fi fost o lăudăroșenie să-l anunțăm și pe dirig că vrem să ne facem și noi norma, mare scofală ! mi-au răspuns, iar mie nu mi-a fost deloc greu să descifrez în zisele lor învățătura Paraschiței.

— Dicționarul recomandă „diriginte“, am observat încruntat, apoi, cuprins de rușine, am bătut în retragere.

Tocmai eu m-am găsit să-i dojenesc, și încă dintr-un motiv minor, cînd numai cu cîteva minute mai înainte sfidasem orice risc și ultragiasem demnitatea de profesor tăvălindu-mă cu Paraschița în fînul din adăpostul ei ?! Noroc că elevilor mei nu le-a trecut prin minte să vină pînă la colibă și nici vreunul din oamenii fermei n-a avut drum încoace. Spre surpriza mea, gîndul că aceste pericole au existat aievea mă lăsa nepăsător, fapt ce mă îngrijora puțin. Nu cumva mă lăsasem prea ușor cucerit, în adîncul meu, de sugestia Paraschiței de a renunța la **sărăcia de școală**, urmînd ca în viitor să mă bizui pe **cheagul** economisit de ea de pe urma sustragerii zarzavaturilor din fermă ? Asta în nici un caz, motivul cel mai important fiind memoriul la care n-aș renunța pentru nimic în lume, unul dintre marile mele visuri fiind acela de a trăi ziua cînd să primesc minunatul răspuns reparator semnat de ministru, însoțit de invitația amicală la o audiență, de un permis CFR clasa I, dus-întors, și de adresa marelui hotel unde mi s-a rezervat apartamentul.

Încremenesc fulgerat de varianta altui răspuns, nemaivăzut, de forma unui ghem umed și rece făcut din șerpișori vii, pe care poștașul meu nesuferit mi-l pune în brațe cu cuvintele : „Aveți un mesaj din partea ministrului !“ și din care apar micile căpățîni teșite ca să mă fixeze cu ochii lor metalici și să-mi urle cu voci distrofici : ce abdicare josnica de la datorie ! ce putredă criză de demnitate ! ce incompetență crasă ! ce iresponsabilitate : ce derivă politică si morală!... „N-o luați chiar așa vă rog !“, mă adresez eu mesagerului și, deopotrivă, șerpișorilor înnodați avînd convingerea că prin ei răspund expeditorului și acuzatorului meu. „Nu-i ce credeti dumneavoastră, ci doar o experiență, o momeală în care am sperat să se prindă un subiect gras pentru o nuvelă, atîta tot ! Ar fi nedrept ca încercarea asta făcută cu un scop mare — chit că ea a inclus și norocul de a

(Fragmente)

(continuare în pag. 14)

Teodorescu

★
★ ★

Venea un vînt încet prin plop,
Dar noaptea cobora-n galop
Și undeva mai strălucea
O rază sub fereastra ta.

Fereastra ta apoi s-a stins
Și-o boare neagră m-a atins
Și tot curgea de undeva
O umbră prin lumina ta,

Și plopu-a croncănit din foi,
Dar nu erau foi de trifoi,
Erau un fel de foi în roi,
Ca un trifoi cu două foi.

O foaie s-a mai dus și ea,
Dar nu știu de-o fi fost a mea
Și dac-a fost, orice-ar fi fost,
A fost pe gratis. Fără cost.

★
★ ★

O pleoapă ai, o pleoapă am
Și un cuvînt căzut din ram,
Cuvîntul parc-ar fi al tău,
Dar poate că-i un pic și-al meu.

O gură am, o gură ai
Și un cuvînt în evantai,
S-a-ntins prea mult și-n urma lui
Umbla tăcerea nimănui.

Un suflet ai, un suflet am
Și-un ticăit tot așteptam
Ca să vedem de-o răsări
Din pleoapa noastră zori tîrzii.

Și pleoapa ta tot tremura
Și pleoapa mea veghea și ea
Să vadă zorile tîrzii
Sau ochiul nostru-n zori de zi.

Vasile Constantinescu

Confuzie de roluri

Nu se știe cum a ajuns Gabriel Munea în situația de a visa. Pînă la vîrsta de 28 de ani, cu visele încă nu avusese de-a face. Poate că visase și el o dată sau de două ori, ca tot omul, însă niciodată nu ținuse minte vreo imagine de acest fel, încît n-avea de unde să știe dacă visase sau nu. Dar iată că la 28 de ani, cînd se simțea pe deplin sănătos și toate îi mergeau de minune, s-a trezit într-o dimineață cu amintirea unui vis.

L-a impresionat, mai întîi, faptul că avusese un vis. Iar în al doilea rînd, ceea ce l-a impresionat pe Gabriel Munea, și încă într-un mod cu totul deosebit, au fost imaginile visului, întîmplările cuprinse în acele imagini. Executa în vis, ca în realitate, o operație oarecare cu aparatul de sudură. Era de meserie sudor și în fiecare zi executa numeroase asemenea lucrări. Visul, prin urmare, nu avea nimic fantastic în el ; nici măcar nu se îndepărtase cît de cît de real, ci se limitase să-l proiecteze pe Gabriel Munea într-o imagine cotidiană obișnuită pe care o trăise pînă atunci de mii de ori. Prin altceva i-a atras atenția visul, dar abia la sfîrșit.

Deocamdată lucra cu aparatul de sudură și visul coincidea cu realitatea. Coincidența a durat destul de mult. Tocmai terminase o lucrare și își privea ceasul care arăta încă 36 de minute din programul pentru ziua aceea. S-a gîndit să înceapă o nouă lucrare și a pus în funcțiune aparatul de sudură. In secunda aceea coincidența dintre realitate și vis s-a întrerupt. Aparatul de sudură a făcut explozie.

El s-a înspăimîntat, dar nu s-a petrecut nimic grav. O arsură fără importanță îi brăzda obrazul stîng. A văzut-o în oglinda din sala de pansamente a infirmeriei. Atentă, infirmiera i-a dezinfectat rana și a trecut apoi să-i bandajeze obrazul. El a mulțumit și s-a grăbit să plece. Atunci ochii i-au căzut întîmplător pe calendarul de pe birou și a aflat un lucru neobișnuit chiar și pentru un vis. Fila calendarului consemna data de 26 aprilie 1972. Acest amănunt era surprinzător, pentru că visul avea loc în noaptea de 25 spre 26 aprilie din anul respectiv. În clipa aceea s-a trezit convins că avusese un vis, căci programul lui de lucru din ziua de 26 aprilie 1972 încă nu începuse. Se afla în dimineața zilei de 26 aprilie 1972.

Visul lui era o anticipare. Bineînțeles că el nu l-a considerat astfel și nici nu i-a trecut prin minte că așa ceva ar putea să fie posibil. De acest lucru avea să-și dea seama mai tîrziu, după producerea evenimentului. Căci evenimentul, fără ca el să-l fi bănuit, s-a produs. Lucra, ca în celelalte zile, atent la aparatul lui de sudură. De visul din timpul nopții uitase cu desăvîrșire. Și la un moment dat cu aparatul de sudură s-a întîmplat acel lucru groaznic și uluitor: explozia. Și, întocmai ca în vis, a fost fără urmări grave. Doar o arsură pe obrazul stîng, pentru care a trebuit să meargă la infirmeria întreprinderii. Cînd să părăsească infirmeria, a văzut de odată, întocmai ca în vis, un calendar deschis pe birou. Coincidența dintre realitate și vis, de pînă în clipa aceea, era perfectă. Iar acum îi era confirmată de încă un fapt esențial : cum arăta registrul de consemnare a cazului, accidentul se petrecuse cu 36 de minute înainte de sfîrșitul zilei de lucru.

Acest ultim aspect, probabil datorită exactității lui matematice, l-a pus pe Gabriel Munea în situația de a lua în serios visul. A încercat să și-l explice și a constat că nu și-l putea explica. Atunci a făcut apel la medici, care au solicitat, la rîndul lor, colaborarea psihologilor. Împreună, medicii si psihologii au găsit pînă la urmă o explicație. I-au spus lui Gabriel Munea că visul din noaptea de 25 spre 26 aprilie 1972 îl impresionase atît de profund, încît pe 26 aprilie el nu făcuse altceva decît să transpună imaginea visului într-o imagine a realității. Fără ca el să-și dea seama de acest lucru, bineînțeles. Pentru că acțiunea lui, precizia explicației medicilor și psihologilor, fusese o expresie a inconștientului. Aparent, Gabriel Munea nu se gîndise la vis. Dar inconștientul reținuse visul și lucrase în virtutea informației lui. Informația înregistrată de inconștient, care devenise schema de acțiune a acestuia, implicase un moment critic în după-amiaza zilei de 26 aprilie 1972 : ora 2 fără 36 minute. In acel moment, inconștientul, acționînd conform informației, declanșase explozia. Adică îl determinase pe Gabriel Munea, fără ca acesta să stie ce face, să acționeze în așa fel încît să se producă explozia aparatului de sudură. Științific, această explicație era plauzibilă, iar medicii și psihologii au admis-o ca adevărată. Insă, așa cum avea să constate Gabriel Munea ulterior, ea nu era adevărată. Sau nu era adevărată întru totul, căci noile fenomene din viața sa nu mai puteau fi încadrate în logica ei. Era convins că nu fusese vorba de nici o transpunere a visului în realitate. Aceasta a fost, de altfel, și prima concluzie formulată de Gabriel Munea cu privire la visele lui.

Nici alte vise nu s-au referit la persoane străine de activitatea lui sau cu care el venea în contact, ci numai la el. Toate s-au referit la el și s-au înlănțuit în așa fel încît să-l determine, deși n-a avut niciodată senzația precisă a unei asemenea determinări, să întrezărească în ele un sens. Cert este că după un anumit timp, prin luna septembrie 1972, simțise nevoia să formuleze cea de a doua concluzie în privința viselor.

Cea de a doua concluzie a lui Gabriel Munea considera că visele lui presupun o anume serialitate în curgerea lor. De pildă, primul, al patrulea și al cincilea — deși el considera ca al patrulea și al cincilea erau de fapt al doilea și al treilea, întrucît al doilea și al treilea fuseseră niște interpolări, care desigur că își avuseseră rostul lor, dar tocmai prin aceasta reprezentau o excepție — deci primele trei vise de aceeași factură, adică referitoare la el însuși, avuseseră ca temă, sub un aspect sau altul, accidentul. Mai bine zis, evitarea accidentului — pentru că toate avuseseră parcă menirea să-i arate că se afla în afara oricărui pericol în privința integrității corporale. Gabriel Munea a mers însă mai departe cu interpretarea sa, considerînd că cele trei vise interveniseră să-i arate că el, indiferent ce s-ar fi întîmplat în lume, pentru moment era nemuritor. Următoarea grupă de vise, de asemenea în număr de trei, avuseseră ca temă, dacă noțiunea de temă poate fi utilizată în acest sens, așteptarea. Astfel, în visul al patrulea, avut în noaptea de 8 spre 9 septembrie 1972, s-a văzut pe un pod de lemn pe care-l cunoștea bine, deoarece trecuse de nenumărate ori pe podul acela, așteptînd ceva. Din vis n-a putut însă afla ce anume aștepta acolo. Pe 11 septembrie 1972, cînd visul a devenit realitate, așteptarea a rămas, la fel ca în vis, un act în sine. Nici visul al cincilea, în care așteptarea se desfășurare pe un pod de piatră, nici visul al șaselea, în care locul așteptării devenise un pod de fier, nu i-au dezvăluit nimic în plus ; așteptările reale, corespunzătoare viselor de pe podul de piatră și podul de fier, au rămas și ele, de asemenea, niște acte în sine. Apoi a urmat o altă grupa de trei vise cu o temă mai greu de precizat. Pentru că în primele două vise din această grupă, oricît a încercat Gabriel Munea să înțeleagă la ce se referă ele, rezultatul a fost negativ. Abia în al treilea vis, avut în noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1972, a întrezărit ceva, pentru ca în întîmplarea reală, corespunzătoare visului, petrecută în ziua de 18 noiembrie 1973, deci după o îndelungată așteptare de un an, să-și dea seama, în felul lui, de tema acelui vis.

Practic, în ziua de 18 noiembrie 1973, lucrurile s-au petrecut astfel : Gabriel Munea și-a părăsit domiciliul, a făcut o scurtă plimbare prin oraș, apoi a intrat în Grădina publică a orașului, unde și-a continuat plimbarea și și-a adus aminte, la un moment dat, că luase cu el o scrisoare în intenția de a o depune la o cutie poștală. Amintindu-și acest lucru, a început să caute, cum era și firesc, o cutie poștală în calea lui. Deși a străbătut Grădina publică în toate direcțiile, o cutie poștală n-a reușit să găsească. Apoi, după ce a ieșit din Grădina publică, situația a rămas neschimbată, fie din cauză că uitase scrisoarea, fie din cauză că renunțase să mai caute o cutie poștală. Cert este că, indiferent de motiv sau explicație, nu dăduse peste ce căutase. Iar de aici a dedus, într-un mod cu totul surprinzător pentru el, că tema viselor cu privire la cea de a treia grupă de întîmplări era, dincolo de orice îndoială, căutarea. Atunci a formulat o nouă concluzie, a treia : că în visele sale, care se înlănțuiau în serii, era o anume logică a conținutului seriilor. Iar interpretarea acestei concluzii îndelung elaborate a fost aceea că el era pentru moment nemuritor pentru că avea de așteptat ceva deosebit și ceea ce aștepta în virtutea acestui dat necesar al nemuririi nu aveau să i se dezvăluie de la sine ci presupunea din partea lui o neistovită și inevitabilă căutare. Totodată, convins că gîndise corect desfășurarea evenimentelor de pînă atunci, era pregătit să întîmpine urmarea.

Ea avea să vină destul de tîrziu, dacă nu cumva n-a mai venit niciodată — în cazul în care a venit a fost neautentică. Dar, oricum, autentică sau nu, ea s-a produs abia peste trei ani, în cursul lunii februarie 1976. Desfășurarea ei este cunoscută cu destulă precizie, așa cum a fost consemnată în jurnalul lui Gabriel Munea. După acel jurnal, de altfel, au fost preluate și faptele povestirii de pînă aici, fără denaturări sau omisiuni de date semnificative. Iată acum, pe scurt, și conținutul acelor ultime pagini de jurnal, după seria faptelor și logica lor — sau poate lipsa acestora, fapt greu de stabilit.

In noaptea de 4 spre 5 februarie 1976, Gabriel Munea a visat că se afla într-o seară în fața cinematografului Viitorul, așteptînd să se întîmple ceva sau poate venirea cuiva. Oricum, deocamdată nu-și dădea seama ce căuta acolo, dacă într-adevăr în locul acela căuta ceva. Tot ce putea spune despre prezența sa în fața cinematografului e că aștepta acolo fără să știe motivul așteptării și nici măcar faptul dacă era vorba de o așteptare propriu-zisă, cu atît mai puțin dacă se afla acolo căutînd ceva sau dacă se afla acolo pentru că cineva avea să-l caute pe el în acel loc. Cum stătea acolo fără a-i fi limpede ce se întîmplă cu el, și-a ațintit privirea pe afișul ce anunța filmul din ziua aceea. A aflat, astfel, că rula filmul **Drumul cunoașterii** și că ziua aceea însemna 8 februarie 1976. Apoi a constatat că se afla în sala cinematografului, așteptînd începerea filmului. Se hotărîse, așadar, să vizioneze filmul, deși nu-și amintea să fi avut această intenție. A văzut pe ecran, la un moment dat, un aparat de sudură cu care lucra un bărbat. Chipul omului acela îi rămînea însă necunoscut, pentru că sudorul lucra, conform regulamentului, cu casca de protecție. De altfel nici nu-l interesa să-l vadă pe sudor, chipul acestuia fiindu-i indiferent, întrucît era vorba de un film și, oricum, omul n-avea cum să-i fie cunoscut. Peste o clipă, însă, sudorul și-a terminat lucrarea și, lăsînd deoparte casca de protecție, și-a arătat fața. Gabriel Munea a putut să observe atunci că sudorul de pe ecran nu era altcineva decît el însuși — Gabriel Munea.

Apoi, spre surprinderea lui, nu mai putu să-și dea seama dacă se mai afla în sala de cinematograf sau numai pe ecranul pe care se desfășurau secvențele filmului. Se simțea cel de pe ecran și își amintea că fusese în sală. Ar fi putut, desigur, ca de pe ecranul unde se afla acum să privească în sală, spre locul unde fusese mai înainte, de care își amintea vag sau avea impresia că-și amintește, însă altceva începuse să-l preocupe între timp. Căuta să-și lămurească prezența lui în acea împrejurare. Avea senzația că din clipa în care lăsase deoparte aparatul de sudură, căuta ceva sau aștepta pe cineva. Nu-și amintea însă nimic concret în această privință.

(continuare în pag. 10)

Mariana Codruț

noapte de iunie

e luna iunie, dar șuieră vîntul fierbinte.
dacă aș fi închisă într-un cub de gheață
și-aș spune : „noapte de iunie“,
nările mi s-ar umfla, nesățioase de miros cald
(fum și garofiță sălbatică
și mîini înnegrite de cireșe) ;
în inimă ar urca sîngele violent
ca amintirea în trifoiul ocrotind,
goale, cele două adolescente surori
(misterul vieții se desfolia
pentru puștii pîndind pe la garduri).

e luna iunie.
din inima mea blindată de iubire
stau gata să izbucnească
o femeie desfigurată de spaimă
o femeie nemaiștiind granița dintre bine și rău
o femeie avidă să spintece
și să-și afunde mîinile pînă la cot
în pieptul aparenței.

dar de unde atîta forță
la robacea insectă ?
limba fierbinte a subconștientului
adună firimiturile de peste zi —
ce pîine hidoasă
ce cheag minunat
ce iederă de fum împrăștie noaptea
capul meu peste perini !

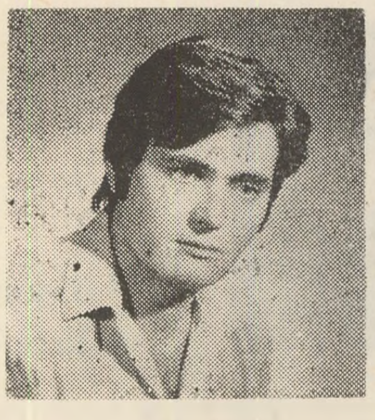
o, vis !
apă vîscoasă țîșnită din creierii mei
din toate pornirile mele refulate
din imaginile ce mă rănesc
din spaimă, din resturi nedigerate de viață !
apă roșie în care mă scald
și mă ascund între trestii —
văd fără să fiu văzută
aud fără să fiu auzită
simt nedecupat, necenzurat, netulburat.
o, vis ! domiciliu forțat al strigătului
și-al libertății,
nămol fertil în care plantele
cresc peste noapte (mergînd pe stradă
mi-e frică să nu se zărească
florile lor hibride).
o, vis, încețoșată insulă !

nu strig, nu, nu strig ;
strigătul e o rădăcină pe care
încă nu îndrăznesc s-o scot la vedere,
e camera magică interzisă-n povești.
nu strig — numai șoptesc, mormăi, gîfîi, constat
în poemele mele scrise și încă nescrise —
(prin ultimul, traversează biruitori
șoimii patriei,
portocalii și albaștri, cu pălărioarele
și gentuțele lor cu sandviciuri).
acum am hotărît că e timpul
să-ncep cu uciderea parabolei,
această surdină a mîniei și disprețului,
a durerii și bucuriei :
la urma urmei, nimeni nu apreciază
o moarte subtilă, mai perfidă, mai... decît
împușcătura sau despărțirea capului de trunchi
sau știu eu ce alte metode
sănătoase, curate, omenești.
în poemul meu încă nescris vreau să fac loc
metodic, așa ca într-o cămară bine pusă
la punct,
razei de lumină orbindu-te
din dopul unei sticle,
mătăsii porumbului împletită-n codițe,
sîngelui scurgîndu-ți-se din trup
într-un dulce abandon,
și urii, și convingerii că nimic nu se poate
în afara iubirii, și anxietății mele
pentru care nu port nici o vină.
și rușinii că am învățat să trădez
doar zîmbind.
și dorinței de-a surprinde clipa
cînd adevărul își sparge gogoașa
transformîndu-se-n fluture.
și stuporii față de lăcomia și graba în care
tot ce e viu aleargă
înspre eșec, boală și moarte.
și întrebării : „ce uși vor mai deschide acum
sufletele noastre, grele de melancolie ?
către cine, noapte,
strigătul ?“

noapte de iunie.
tinerețea mea are o cută adîncă între
sprîncene.
se împacă bine cu mine ; și amîndouă
ne ascundem îndărătul numelui
apărat cu strășnicie de hulă.
un nume ca un stindard
ridicat să anînțe acalmia perfidă
să-i întărească pe cei
ce vor porni în largul unei vieți obișnuite.

noapte de iunie.
clipă în care ai, copleșitor, revelația
că rămîi singur, singur,
tocmai cînd simți nevoia de ajutor.
că, pentru umilință, durere, frică,
nu mai funcționează principiul vaselor
comunicante
între tine și celălalt.
clipă în care, eliberat de îndoială,
spargi învelișurile veștejite,
revelația făcîndu-ți frica mai frică
durerea mai durere, moartea mai moarte.

strălucitor și pur. liber
(ca o planetă în jurul soarelui negru)
mergi mai departe

Nicolae Panaite

Tremură mîna scriitoare

tremură mîna scriitoare
precum un delfin în adîncul unei mări secate
făptura-ți întreagă tremură
ca un enoriaș al rugului

e arșiță de viață
e arșiță de moarte

uimirea și spaima :
neguroase liane
te învăluie te pătrund

îngenunchez pe întinderea manuscrisului...

cuvintele-mi sînt steaua polară a nopților,
azilul meu de aur altarul meu
gura mă doare și mă vindecă
în codrul de trandafiri al limbii materne

ființa lăuntrului iese din aburii fierbinți
ai detenței
ca o fiară flămîndă logosul
mușcă din ea
rămîne doar coloana vertebrală sternul...
acoperindu-le pămîntul și cerul

lumina de lună :
sirenă cu părul de aur
le îmbălsămează
și simți că se desprinde
carnea de pe tine
de parcă ai fi un exilat
ce sărută pentru ultima oară
pămîntul copilăriei...

clipele nesățioase se înfățișează
devorează totul
devastează totul
și-n urmă rămîne o dîră roșie
de pe care duhurile-ți slujitoare
culeg semințele transcendenței

noaptea în durere te întorci
așternutul plin de fierbințeală
e o dună de nisip
care-ți pudrează pielea...

lîngă tine EA
stă într-o altă lume
și-ți face semne cerești
s-o urmezi
să-i dai marama neagră la o parte :
credința ta — biblia ta de zi cu zi
în care vorbește veșnicia...
îngerul veghează plantațiile oculte
te ține de mîini
îți spală chipul din afară
și pe cel din lăuntru
în căzile lui de flăcări și sînge

te ia de mînă te înalță
duhul nopții se aude
pășind pe pereți
îți stinge lampa

și nu te mai vezi
și nu te mai recunoști
și-i foarte tîrziu
de nici moartea nu mai are ce-ți face

în fiecare dimineață
pe fereastra casei
sufletul tău scrisul tău
apar ca florile iarna
EA le culege...

și așa noapte de noapte
și așa zi de zi
(abisală viață abisal destin)
îți trăiești Apocalipsa

închizi ochii și nu poți dormi
pînă cînd vine o pasăre
pe streașină se așează și cîntă
ca unui rob
ca unui faraon
ca unui condamnat pe viață

asculți mersul beznei apropiindu-se
nuferii ei îți ating fața
se dezbracă
și ea goală și întreagă
ți se dăruiește
și în poem tu intri
ca într-o locuință în flăcări
în care se aud strigăte disperate
rînd pe rînd îi salvezi pe toți
rămîi singurul locuitor
al blestematului lăcaș
dorind să ieși nu mai poți

pe tine însuți
nimeni nu te mai poate salva...

În apele negre și albe

1.

în apele negre și albe ale lunii
îmi spăl flanela purpurie
prevestitoare de arșiță și insomnie

dimineața pe marginea ferestrei
tu îmi lași buchetele de crini ai neantului
parfumul lor de milenii e același

a înflorit și lutul
pe Templul Scrisului
clopote se aud
sunetul lor taie în fîșii
noaptea în care te naști și mori

se varsă întunericul prin noi
își țese pînzele minerale
zi de zi puțin cîte puțin ne acoperă cu ele
și tu culegi florile amare și dulci ale nopților —
verticală cosmogonie a zilelor tale de pe urmă
nu mai cîntări lumina
primește-o cum ți se dă

vine verdele și ne îmbrățișează
prin trîmbițele lui alunecă din această lume
prin trîmbițele lui venim în această lume
prin degetele-i imense și reci
clorofila morții
prinde pojghiță

2.

picătura de otravă dulce și îmbietoare
a fiecărei zile îți apare
te iubește îți șterge fața
cu sînii ei copți și ademenitori
cu ale sale coapse mătăsoase
cu palmele-i sonore
cu trupul numai ardere

picătura de otravă răcoritoare și dulce
de pe creștet și pînă la tălpi
își scutură ierburile
te resfrîngi și te scufunzi
și te răsfrîngi și te scufunzi încet încet
în apa prin care spinii și-au scos vîrfurile

3.

cuvintele : ființe de grele moravuri
poartă pe creștet marama încinsă a purificării
brațele tale scămoase fermecătoare ;
făpturi levitînd în amurg
își arată umbra și lumina :
marile înfățișări

tulbure cer în adînc
propriul său miez absorbindu-l...

chipuri de lut
chipuri bezmetice
pline de sfeșnice
de marmore veșnice
se-nalță-n azur
serbează în temnițe

cuvinte fără margini vorbe și duh
se văd în văzduh
trupuri se scufundă
trupuri se înalță
se aude Neagra
glasul de i s-ar sfărîma s-ar sfărîma
aleluia aleluia...

nopți și sînge
nopți și rug
nisip fierbinte cade pe jug

humă pe față
întunericul crește...
firele negre și albe
se-mpletesc în mine
îmi ies de sub piele
ah, ce feline...

vino tu singură
printre spini înflorind...

4.

stare de ziuă de noapte
de somn de nesomn
cenușă poeme
cărbuni
elsinor

fișele roșii
corp incolor

stare de ziuă de noapte
de somn de nesomn
cenușă poeme
cărbuni
elsinor...

Alexa Pașcu

Șanțul

Cu o zi înainte au fost convocați toți bărbații din cadrul personalului administrativ de la cooperativa agricolă de producție și de la consiliul popular, ca împreună cu o echipă de cooperatori să participe la acțiunea de îmbunătățiri funciare de pe raza comunei. În baza programului stabilit trebuiau să se deplaseze la marginea satului în locul numit „Hotar". Era acolo o tarla sub poala dealului ce o inunda mereu apa în timpul topirii zăpezilor și al ploilor. Trebuia săpat un șanț în care să se adune apa și să curgă spre rîul Moldova. Zis și făcut.

A doua zi de dimineață, oamenii se adunară în curtea cooperativei cu uneltele necesare și sub conducerea primarului comunei și a președintelui cooperativei se îndreptară spre locul dinainte stabilit. Se alese în grabă traseul, se împărțiră oamenii pe grupuri și se apucară de treabă. Cerul era încărcat de nori în vînzoleală și sufla un vînt rece care te făcea să muncești de zor să nu te pătrundă frigul. Alexandru Mărăcine, contabil abia sosit la cooperativa agricolă de producție, cu stagiu de o zi, era și el în rîndul celor ce trebuiau să participe la acțiune. Nu părea nemulțumit că el, abia venit din armată, își începea munca la săpat șanțuri. Dacă asta se cere și de asta este nevoie, își zicea în sinea lui, asta fac. Numai să iasă ceva bun din treaba asta. Nu prea-i convenea felul cum fusese ales traseul și cum trebuia să se facă săpătura. I se părea că nu este totul în regulă. Dar alții, mai mari ca el, aleseseră traseul și n-avea încotro. El trebuia să execute munca alături de ceilalți. Munceau de zor, aruncînd din cînd în cînd între ei cîte o glumă, veselindu-se. Ce să-i faci? Munca mai cere și un pic de veselie, că altfel nu se poate.

Primarul, președintele cooperativei și secretarul de consiliu se plimbau de ici-colo, îndemîndu-i : „Hai, Ilie, dă-i zor ! Gheorghe, lasă țigara în pace și dă-l cu cazmaua în pămînt, că-l putrezește coada dacă mai stai mult", zicea primarul.

Alexandru Mărăcine muncea fără răgaz, urmărindu-i cu coada ochiului pe șefi. La un moment dat aceștia se apropiară de el, discutînd între ei : „Muncește, muncește noul nostru contabil! Harnic băiat ! n-am ce spune, zicea primarul. „Muncește, bietul de el ! zise președintele aprobîndu-l. Păcat că a nimerit-o chiar din prima zi la cazma". „E bună și munca asta, continuă primarul mai tare, cînd fu chiar în spatele lui Alexandru. Nu-i așa, tinere ?".

Alexandru, care ascultase toată discuția lor în timp ce săpa de zor, se-ntoarse către primar și-i zise : „E bună! Cum să nu fie bună munca, tovarășe primar ? Numai să fie cu folos". „Cum așa !? Nu-nțeleg la ce faci aluzie !" zise primarul făcînd ochii mari. „Păi, mă refer la șanțul nostru", dădu Alexanru răspunsul direct. „Ce ! Dumneata spui că nu-i bine să facem îmbunătățiri funciare ?". „Nu spun asta! Spun că n-a fost bine ales traseul și modul cum trebuie să se facă săpătura". „Lasă-lasă, făcu primarul. Vedem noi la urmă. Dă-i zor! Și nu mai fi dumneata așa de neîncrezător. Ești tînăr, n-ar trebui să fii așa !". Și plecă primarul. Președintele cooperativei îl urmă, dar nu uită să-i arunce lui Alexandru o privire plină de mirare, că adică el, un băiețandru, abia venit la ei în comună, s-a apucat să-l contrazică pe primar. Dădu din cap a dezaprobare și plecă. Alexandru îl privi cutezător și continuă să sape. Săpa de zor dar cu inima neîmpăcată. Era convins că munca ce se făcea de toți cei aflați acolo nu își atingea scopul. „Hai, dați-i zor ! Dați-i zor !" se auzea din gura șefilor.

Cu cîteva răgazuri pentru o țigară și cîteva glume, spre amiază terminară săpatul șanțului. Ajunseră la șosea, dar acolo nu era nici un loc de scurgere pentru apă. De partea cealaltă era nevoie de prelungirea șanțului. Cînd și cum avea să se facă urma să se stabilească mai tîrziu. Ce interesa acum era faptul că obiectivul propus fusese realizat, și încă într-un timp record. Șefii îi felicitară pe săpători pentru munca depusă și se îndreptară cu toții spre bufetul din centrul satului să cinstească evenimentul și să se încălzească un pic. Frigul îi cam scuturase binișor, mai ales pe cei „fără coadă la cazma".

Alexandru Mărăcine, împreună cu tehnicianul veterinar și cu șeful de fermă la care a fost repartizat, a mers și el la bufet. Au muncit împreună, tot împreună trebuia să se și cinstească. Vîntul mai slăbise parcă din tărie, norii se îngroșau și mai mult și parcă începea să se încălzească atmosfera. „O să plouă astăzi", le zise Alexandru însoțitorilor săi. Intrară la bufet și se cinstiră cu țuică fiartă. Era bună, aromată cu mirodenii. La o masă, primarul cu președintele cooperativei, secretarul consiliului popular și inginerul șef care apăruse și el din cîmp, de la alte treburi, discutau voioși și se cinsteau cu țuică fiartă, la fel ca toată lumea. Zărindu-l pe Alexandru, primarul ridică paharul : „Noroc, tovarășe contabil, și sănătate ! S-a făcut treabă bună azi, nu-i așa ?". „Sănătate ! Vedem noi mîine, zise Alexandru scurt". „Tot pe-a lui o ține", replică primarul făcînd cu ochiul celor de lîngă el, și abandonă discuția cu Alexandru.

Rînd pe rînd, după ce se cinstiră binișor, părăsiră cu toții bufetul și se duseră acasă. Afară începu să plouă mărunt. Spre seară ploaia se înteți și avea s-o țină așa aproape toată noaptea. În zori se liniști, și norii subțiindu-se se retraseră spre alte locuri lăsînd în urmă cerul limpede. Dimineața înainte de a merge la sediul cooperativei, Alexandru se duse să vadă isprava cu șanțul la care munciseră. Nu era departe de unde stătea el în gazdă. O luă pe uliță într-un mers vioi și nu se opri pînă la fața locului. Privi și căută șanțul Nu era, Ar fi trebuit să se mire. N-avea de ce. Știa de la început că așa avea să fie. Apa de ploaie ce coborîse de pe deal inundase peste tot, ca și cum ar fi vrut să-și bată joc de munca oamenilor. Dar nu era ea de vină.

Remușcarea că nu a fost mai hotărît în a dovedi nechibzuința alegerii traseului și a săpării șanțului îl rodea ca un vierme. Acum nu se mai putea face nimic. Se întoarse și dădu să plece. Abia acum se miră. Lîngă el, primarul și președintele cooperativei priveau și ei, tăcuți și întunecați la față. Le dădu „bună dimineața". Ei nu răspunseră imediat. Alexandru o luă încet pe uliță, fără să le mai zică nimic. Din urmă, primarul îi strigă : „Ai avut dreptate, tovarășe Alexandru". „Așa se-ntîmplă cînd e apă de ploaie, tovarășe primar. Șanțul l-am făcut pentru altceva", mai zise el și plecă.

De după culmea dealului, soarele se arătă ca o minge arămie ce mîngîia cu razele sale chipul întristat al lui Alexandru.

Confuzie de roluri

(urmare din pag. 9)

Starea de incertitudine a durat cîteva clipe, apoi a tresărit la apariția unui necunoscut. A avut apoi senzația că-i era cunoscut omul acela, dar era ca și cînd nu-l cunoștea, sau poate că lucrurile stăteau invers, omul respectiv fiindu-i într-adevăr necunoscut, dar era ca și cînd i-ar fi fost cunoscut de mult timp. Senzația aceasta era, oricum, imprecisă. Omul i se părea cunoscut, ca unul pe care-l văzuse de un milion de ori pînă atunci, dar era totodată sigur că nu-l cunoștea pe omul acela pentru simplul motiv că de fapt nu-l văzuse în viața lui nici măcar o singură dată.

Necunoscutul nu părea să fi ajuns acolo din întîmplare. Dimpotrivă, lăsa impresia că apăruse cu un scop precis. Se îndrepta spre Gabriel Munea. Venea decis spre el, de parcă pe el îl căutase pînă atunci și, în sfîrșit, reușise să-l găsească, iar acum se grăbea spre el cu intenția de a-i comunica cine știe ce lucru sau de a-i face ceva. Așteptîndu-l, Gabriel Munea se întreba ce anume ar fi putut să-i facă necunoscutul. Acesta a venit pînă lîngă el și i-a spus : „Deci, tu ești ?". Apoi a adăugat : „După cum vezi, am dat de tine!". Și și-a săltat mîinile spre umerii lui Gabriel Munea. În clipa aceea Gabriel Munea a simțit deja mîinile celuilalt pe umeri, închipuindu-și că omul voia să-l îmbrățișeze, dar n-a mai avut posibilitatea să verifice dacă ceea ce-și închipuise era adevărat, deoarece în clipa următoare, care i s-a părut oarecum imaterială, sau mai puțin materială decît cea de mai înainte, brațele celuilalt nu se mai aflau pe umerii lui, atingîndu-i gîtul ca pînă atunci, și nici celălalt nu se mai afla lîngă el. Nici el, cum și-a dat seama imediat, nu se mai afla pe ecran, ci în sala cinematografului, privind spre ecran. Iar pe ecran, în momentul acela, nu mai era nici o imagine, ci stăruia doar un singur cuvînt scris cu litere mari : SFÎRȘIT.

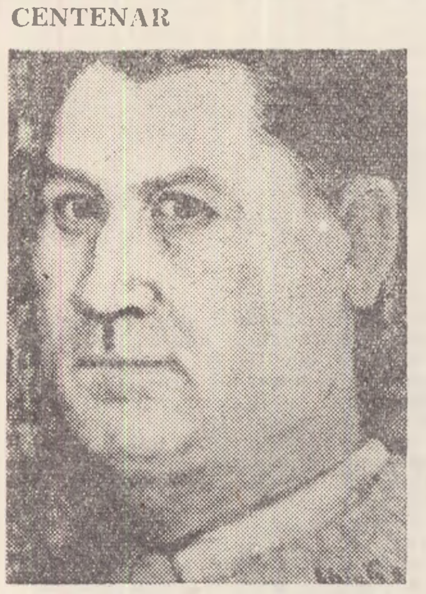
El a înțeles, desigur, că se sfîrșise filmul. Tocmai se gîndea la acest lucru cînd s-a sfîrșit și visul. Era acum treaz, lenevind în patul cald și plăcut. Firește, și-a adus aminte de vis și l-a recapitulat. A stăruit îndelung, pe firul recapitulării, asupra fiecărui amănunt. Pentru moment n-a formulat nici o concluzie asupra visului. Nu voia să se pripească în privința interpretării. Pînă în seara de 8 februarie 1976, cînd visul urma să devină realitate, mai avea în față cîteva zile. Timp suficient pentru a gîndi temeinic asupra visului. Probabil că a procedat așa cum și-a propus. Iar concluzia formulată în cele din urmă, cum apare notată în jurnalul său, a fost aceea că se afla în așteptarea unei vești în vederea căreia era căutat de cineva și că întîlnirea aceea avea să aibă loc în ziua pe care i-o anunțase visul. Aceste cuvinte au fost scrise de Gabriel Munea în dimineața zilei de 8 februarie 1976 și sînt ultimele cuvinte din jurnalul său. Interesante ar fi fost, desigur, mărturisirile sale în legătură cu ceea ce a urmat în seara zilei de 8 februarie 1976, însă acestea nu numai că nu există în jurnalul său, dar nici măcar verbal nu au fost comunicate vreodată. De aceea adevărul cu privire la această ultimă împrejurare este greu de stabilit sau cel puțin se află în mod inevitabil sub semnul controversei. El este doar expresia unei reconstituiri a faptelor, iar reconstituirea s-a făcut în exclusivitate pe baza relatărilor unor martori oculari.

Să-l consemnăm, în consecință, ca atare, neintegral și imperfect. Gabriel Munea, cum reiese din declarațiile mai multor persoane, s-a aflat în seara **zilei de 8 februarie 1976** în fața cinematografului Viitorul, unde rula filmul artistic **Drumul cunoașterii.** A intrat în sală și a vizionat filmul. În film, pe care l-a urmărit cu atenție, era vorba despre niște întîmplări din viața unui sudor. După terminarea filmului, cîteva clipe Gabriel Munea a rămas mai departe în scaunul său, ca și cînd ar fi meditat la cele văzute pe ecran. Oricum, cîteva clipe a rămas nemișcat în scaun, concentrat în el. Apoi s-a ridicat și a pornit spre ieșire. Afară părea precipitat, ca și cînd ar fi așteptat pe cineva sau ar fi căutat pe cineva. Ultimele secvențe din viața sa, destul de imprecise, pentru că în fața cinematografului era atunci mare aglomerație și nimeni nu a reținut cu precizie ceea ce s-a întîmplat, au fost următoarele ; deodată Gabriel Munea a tresărit, ca și cînd ar fi recunoscut pe cineva, iar în clipa aceea un necunoscut — din punctul de vedere al martorilor oculari, pentru că nici unul n-a putut să spună ceva concret în legătură cu omul acela — a înaintat grăbit spre Gabriel Munea, sau poate că acesta avusese numai impresia că omul respectiv venea la el și că de fapt necunoscutul venea în direcția lui dar nu neaparat spe el, apoi s-a produs un contact scurt între ei, cînd a fost văzută o bruscă ridicare de brațe, și în sfîrșit fuga necunoscutului, care a și dispărut imediat fără urmă prin mulțimea pestriță din fața cinematografului, apoi prăbușirea lui Gabriel Munea pe asfalt, lipsit de viață. Murise strangulat. Acestea au fost faptele, în măsura în care martorii oculari le-au reținut în exactitatea lor reală, fără vreun adaos sau altul al închipuirii. Li s-a dat interpretarea că Gabriel Munea murise strangulat de mîinile înmănușate ale necunoscutului, care a fost pus imediat sub urmărire, dar care n-a mai fost văzut niciodată.

Relatarea autentică a acestei istorii ar trebui să se oprească aici. Și, într-adevăr, aici se și oprește. Ceea ce urmează este invenție și nu prezintă nici un fel de interes literar, cu atît mai puțin științific. În interpretarea morții lui Gabriel Munea, cum s-a observat, nu s-a făcut apel la amprente. Necunoscutul care s-a îndreptat spre Gabriel Munea sau spre care s-a îndreptat Gabriel Munea, întrucît luna februarie este friguroasă, purta mănuși. Dar, la fel ca necunoscutul acela, și Gabriel Munea purta mănuși în momentul respectiv. Amănunt ce poate da acestei istorii o soluție surprinzătoare : Gabriel Munea a murit gîtuit de propriile lui mîini. Fără a fi vorba de un asasinat, desigur. Gabriel Munea a fost victima unei confuzii de roluri.

dialogul artelor

CENTENAR

D. GHIAȚA : „Autoportret"

Dimitrie Ghiață între contemporani

Nu cred că exagerez prea mult afirmînd că **Dimitrie Ghiață** (1888—1972) a fost unul dintre cei mai îndrăgiți artiști, atît de public, cît și de confrați. Publicul l-a înconjurat cu atenție încă de la succesivele sale debuturi — 1912, 1915 și, în fine, cu prilejul înființării la Iași în 1918 a grupării **Arta română** — iar confrații l-au stimat constant, exprimîndu-și simpatia și sub forma unor desene amicale, spontane sau, cei mai mulți, a unor portrete în ulei ori sculpturi imortalizîndu-i chipul.

Un asemenea tratament înclin să cred că are cel puțin două explicații, desigur complementare. Una are în vedere incontestabilul profesionalism al artistului, tălmăcit într-o viziune personală, robustă, alternînd realismul frust al imaginii cu melancolii repede reprimate în favoarea adevărurilor esențiale. Cealaltă posibilă explicație are în vedere sentimentul etic ce animă fiecare cadru, fiecare compoziție, indiferent dacă aducem în discuție un peisaj, un portret sau o scenă cu personaje. Onestitatea desăvîrșită a omului, transmisă total și nealterat artistului, i-au conferit lui Ghiață un loc privilegiat in rîndul breslei. Entuziasmele sale aveau întotdeauna o justificare adîncă, după cum reținerile erau rodul unor îndelungi reflecții. În plus, artistul atît de permeabil la idealul clasic făcuse din simplitate un principiu niciodată trădat. Mereu atent la fondul lucrurilor dar și la nuanțele ce pot conferi individualitate întregului, Dimitrie Ghiață stia că măsura trebuie să fie călăuza permanentă a oricărui creator.

Desigur, unii ar putea obiecta că, manifestîndu-se cu prudență, niciodată un asemenea artist nu se va situa în fruntea unei grupări și nici nu va impune celorlalți o nouă formulă plastică sau determina o posibilă cale de evoluție. Ghiață însă nici nu și-a propus vreodată un astfel de scop. El a fost întotdeauna egal cu sine ,un reflexiv cumpănit, trăind intens bucuria fiecărei primăveri și nostalgia irepresibilă a toamnelor tîrzii. Iubirea lui față de oameni nu l-a îndemnat la declarații exaltate ori fals patetice. Regimul lucrărilor sale, deși preponderent solar, cunoaște uneori și învolburările culorilor reci. El prefera, aproape sigur, nu atît amplitudinea imnului cît, mai ales, discreția liedului.

De aceea, aș fi tentat să afirm că Ghiață a fost nu atît simpatizat, cît prețuit. Primul termen ar trebui cumva pus în relație cu manifestarea capricioasă a boemei artistice interbelice, pe cînd cel de al doilea presupune decantarea unor sentimente pe baza unor succesive limpeziri de gînd interior. Într-un fel ne sprijinim aserțiunea și pe cronologia portretelor aflate în atît de ospitaliera casă **Dimitrie și Aurelia Ghiață** din strada dr. Clunet nr. 14 din București.

Primul desen, savuros ca notație grafică, datează din 1914 și aparține lui Lucien H. Monod. Trebuie precizat că în acel an Ghiață urma, ca bursier al Ministerului Instrucțiunii, în paralel, cursurile Academiilor Ranson și Delecluze. Andre și Lucien H. Monod îi erau profesori. Este ușor de presupus că prin discreția comportamentului și sîrguința la lucru tînărul artist român a atras atenția profesorilor, iar Lucien, în semn de prețuire, i-a surprins doar din cîteva linii, expresia elevată a chipului. În treacăt fie spus, Ghiață era, la maturitate, plăcut încîntat de profilul său „roman", semn al indubitabilei obîrșii mehedințene, spațiul miraculos al sintezei daco-romane. În ceea ce ne privește, socotim că în desenul lui Monod, Ghiață seamănă mai degrabă cu un dandy decît cu un senator roman dar lucrul este, firește, lipsit de prea mare importanță.

Cîțiva ani mai tîrziu, în 1919, A. Lavriller îi consacră, la Iași, un alt desen, tratînd portretul din profil, cu exacte dozări între lumini și umbre. Trăsăturile au o anumită asprime, semn de inevitabilă maturizare, dar și mărturie a numeroaselor suferințe de pe urma febrei tifoide contractată în timpul lucrului la Institutul de seruri și vaccinuri al dr. Ion Cantacuzino, institut vremelnic refugiat la Iași în timpul primului război mondial.

Tot din 1919 și tot de la Iași datează un portret, în ulei, realizat de pictorul Adam Bălțatu. Trebuie reamintit că Bălțatu, alături de Aurel Băeșu și Mihai Onofrei, era socotit în acea vreme drept unul dintre cei mai dotați absolvenți ai Școlii ieșene de bele arte, expoziția lor comună din 1919 din București constituind un veritabil succes al artelor din Moldova. Expresiv și distins, tînărul Ghiață a arborat un zîmbet învăluitor, plin de farmec, iar pipa ținută aproape ștrengărește în colțul gurii pare o glumă de moment, cu vădită intenție de a sublinia cumva caracterul boem, „important" al personajului.

Peste puțină vreme, Jean Al. Steriadi — prietenul cel mai statornic al lui Ghiață — se folosește de tehnica litografiei, dedicîndu-i un portret nu atît exact, cît adevărat ca psihologie și expresie. În același timp, Henri Focillon, în revista **La vie des peuples** (XI, nr. 35, 10 martie 1923) vorbea despre „Acest om instruit și sensibil, acest duios țăran al Olteniei, prieten al florilor, care a lucrat și a citit, păstrează în el o violență, o măreție sufletească a căror amprentă lucrările o poartă cu naivă maiestate". Ceva din aceste înfiorări ale sufletului au izbutit să surprindă printr-un modelaj urmărind raporturile dintre planuri și linii portretele sculptorilor Cornel Medrea (1941), Gh. Anghel (1954), Ion Irimescu (1961). Portretizîndu-l, ei l-au prețuit și s-au străduit să-l înțeleagă. De aceea, operele lor emoționează și conving. Ca și **Autoportretul** din 1964, nimic altceva decît imaginea unui artist încrezător în destinul creației sale atît de generos dăruită oamenilor.

Valentin CIUCĂ

Poiana sculptorilor

După această a 3-a ediție a Taberei naționale de sculptură, în care s-a manifestat cert și tendința figurativă, prin Dumitru Căileanu, autorul grupului statuar „Răzeșii", Dan Covătaru cu al său „EMINESCU", pe marginea lacului, și Constantin Costache, „Suflet înflăcărat", voi numi poiana, din pădurea Bîrnovei, POIANA SCULPTORILOR. Unii i-au spus a schitului, alții a cetății. Aurel Leon, gîndindu-se la vreo Ruxandră, i-a spus a domniței, primarul, Ion Muscalu, tatăl taberei, i-a spus a Scînteii, îndreptățit de oamenii comunei care țin viu focul sufletesc al acestui loc, fiecare, în fine, i-a spus în felul său, dar acum, prin lucrul în piatră, definitiv așezat aici cu multă trudă de pietrarii lui Petru Enache, izvodind din talentul a de 3 ori 10 meșteri mari, sculptori dăruiți, de profesie, să-i spunem POIANA SCULPTORILOR, după oamenii care „au sfințit locul", din nou și din nou în anii noștri, îi vor da glas de legendă în piatră pînă la a 10-a ediție, a reuniunii lor, număr egal cu numărul lor, al celor adunați din toată țara aici, în fiecare an, la această lucrare în piatră a gîndului cel bun.

Moștenitori direcți ai tradiției de la Măgura Buzăului, unde au fost întemeietori, acum 20 de ani, Lazăr Băciucu și Gheorghe Coman, sculptorii din poiana de lîngă Iașii protectori, dezvoltă limbajul brâncușian al sculpturii, rostire nouă pe care au învățat-o în prima parte a secolului lui Henry Moore, Hans Jean Arp, Max Bill și mulți alții pînă la Giacometi și Calder. Astfel limba română a sculpturii a devenit o valoare expresivă de circulație universală.

Conștienți de răspunderea care le revine, în acest context, sculptorii reuniți în această tabără națională gîndesc și cumpănesc fiecare desen pregătitor, fiecare crochiu ori proiect, supraveghează cu atenție fiecare trăsătură de daltă. Alexandru Nancu, absolvent al Institutului de arte „Ion Andreescu" de la Cluj, și-a ales un luminiș, la marginea de sus a poienei, spațiu în care peștele uriaș din piatră, „Semn al lui Iona", pare că înoată, sau plutește în verdele irizat, în lumina aceea verde, de codru, care trebuie să fi fost tot atît de pură și acum două milenii, cînd a început călătoria simbolului spre noi.

Petre Marian, elevul lui Paul Vasilescu, în deceniul trecut, la București, adună aripi într-un ritm alert și dens ca volum pentru a da sens eroic compoziției „Icar". Mai aproape de „Confluențele" lui Iorgas Iliopolos se adună gesturile cu încărcătură mitologică, într-o construcție cu încărcătură neoclasică. Bucură ochiul liniștea de „Sălaș" desprinsă ca formă și ritm, din masa pietrei calcaroase, în lucrarea de început a sculptorului Alexandru Ciutureanu. Tot un loc de concentrare a sentimentului, sau „loc de meditație" este fantezista alcătuire de pietre jilț și peșteră de sihastru, din care privirea lui Daniil, cel de la Putna, pare să ricoșeze din cerul înalt. Schițele-proiect și tăierea pietrei cu suprafețele de o plasticitate aparte îl relevă pe Alexandru Marchiș ca pe un sculptor pe cît de neliniștit pe atît de laborios.

Tabăra are o desfășurare națională amplă, în care „Prodromos", model de labirint cu porți îngemănate, două cîte două, fac posibil un corsi-ricorsi în perpetuă căutare, ca amintirile platonicelor perechi. Romeliu Pervolovici, care revine în acest loc, pare a vrea să-și concureze prima lucrare, de la ediția inițială, acel melc gigantic sau nebuloasă, care însemna începutul și sfîrșitul, un model al balaurului care-și înghite ca vîrcolacii propria coadă, aleatoriu „uroboros" la infinit.

Tot dorul de infinit ridică imensul cap de evocare, amintirea lui EMINESCU. Lucrarea lui Dan Covătaru stă cu privirea spre fostul lac, plin de ierburi înalte și flori, cîndva năpădit de nuferi. Privire comemorativă, în cumpănă cu frumoasa, de un rafinament aparte, „Diadă", semnată de George Dumitru.

Să ne întoarcem, măcar cu gîndul, în această POIANĂ A SCULPTORILOR, de cîte ori sufletul nostru simte nevoia recunoștinței, că existăm de milenii pe aici, pe aproape și nu doar efemer.

R. N.

Anotimpurile lui Craiu

În plină vară, adică în acea vreme cînd, în timpurile bune ale vieții sale, pictorul se urca în trabantul lui Mișu, fratele, acel inconfundabil Theo al sufletului său și pleca să culeagă mierea peisajului românesc de la deal, de la munte, de la șes, de la baltă, de oriunde, căci el avea o lentilă fermecată prin care vedea ceea ce nu se vede, frumusețile ce scapă ochiului prea deprins cu ele, ieșenii, mai exact spus specialiștii de la Muzeul de artă, și-au amintit că în iarna ce s-a dus s-au împlinit 80 de ani de la nașterea acestui spirit sadovenian al picturii românești. Era de 1 ianuarie 1908, cînd la Belcești, într-o casă de oameni temeinici, de gospodari adevărați, iubind deopotrivă materia și spiritul, a venit pe lume cel dintîi copil al lui Ernest Mihăilescu Craiu și al Elenei Mihăilescu. Ursitoarele nu-i dăruiseră aproape nimic din înclinațiile practice ale părinților, ci-l miruiseră artist, ceea ce avea să rămînă dealtfel toată viața. Nu l-a interesat nici măcar soarta creației sale. Culorile, șevaletul și subiectele, peisajul, oamenii, obiectele lumii înconjurătoare, așa zisele naturi statice, îl absorbeau atît de mult cu vraja lor, că nu mai avea timp de nimic altceva. Nu-i lipsea energia, dar înțelegea să și-o cheltuiască doar pentru arta în slujba căreia se pusese cu întreaga ființă. Restul nu era pentru el decît zădărnicie, sau treaba altora. El rămînea în fața șevaletului, a blocului de desen, sau chiar a unui petec de hîrtie, pînă la uitarea de sine, căutîndu-și cu îndîrjire, o îndîrjire ce-i lipsea în celelalte ale vieții, identitatea, drumul propriu.

V. M. CRAIU : „Toamnă"

Maeștrii săi au fost Tonitza întru culoare, și Ștefan Dumitrescu întru construcție, dintre pictorii noștri, iar Cezanne întru lumină, dintre cei străini. Învățînd din lecția marii arte a acestor maeștri, Victor Mihăilescu Craiu a realizat prin pînzele sale o sinteză originală. „Sînt clasic în formă și modern prin punerea în pagină", se autodefinea artistul într-un interviu luat de un confrate, în ultimii ani de viață ai pictorului. Clasic, modern, iată două elemente care, în cazul lui Craiu nu intră în contradicție, ci exprimă esența personalității artistului. El aparține artei cu A mare, eternității acesteia.

Iată nu mai departe expoziția omagială de la sala Victoria, în care sînt reunite cîteva din pînzele de rezistență ale artistului, mai ales peisajele surprinse iarna și toamna, anotimpurile predilecte ale pictorului. Subiectele lui Craiu nu au nimic spectaculos. Împrăștie un anume pitoresc adesea, datorită chemării pe care o resimte artistul pentru vechi medeane, pentru curți bătrîne, pentru ulițe troienite de timp. Dar atracția pentru pînzele sale, care este magnetică, nu de aici vine, ci de la cînteccul culorilor, de la vraja poetică pe care acestea o emană. Pulsează o simțire vie, spontană, dar profundă în stare să înfrunte timpul, să-l biruie. Toate celelalte componente ale meșteșugului artistului de stirpe aleasă se supun puterii culorii, ce impune pînă la urmă și originalitatea viziunii.

În sala Victoria, Craiu, surprins într-o clipă de liniște, de ironie blîndă, de vărul său, sculptorul Constantin Gheorghiu, privește parcă împăcat la tablourile sale. Nemulțumirea în fața cartoanelor, ce l-a urmărit toată viața, s-a risipit ca o ceață de vară. Tablourile la care a trudit ca un osîndit al artei nu-l fac într-adevăr de rușine. Ele transmit fiorul unei simțiri adînci și originale ce-l așează între artiștii de seamă ai acestui neam. E nevoie ca acest modest omagiu, menit a marca, cu o oarecare întîrziere, 80 de ani de la nașterea sa, să fie urmat de organizarea unei retrospective, care să-l prezinte în toată cuprinderea artei sale și care să fie deschisă în principalele orașe ale țării. Ar fi aceasta una din datoriile de căpetenie ale Muzeului de artă din Iași, deținătorul fondului principal de valori ale acestui prolific și atît de original artist al culorii.

Grigore ILISEI

Universalia

Stanislaw FRANCZAK

Un poet cracovian

Ocupîndu-ne de segmentul contemporan al poeziei poloneze, pentru a institui o comunicare mai largă și mai directă cu cititorul de la noi și de acum, familiarizat îndeobște mai ales cu marii consacrați, propunem cîteva traduceri din poezia lui Stanislaw Franczak.

Născut la 18.XI.1946, într-un sat din Podhala, făcîndu-și educația în ținuturile Beskizilor („un muntean privilegiat", apreciază compatrioții săi) iar studiile de filologie polonă la Universitatea Jagiellonă din Cracovia, unde urmează concomitent și cursuri speciale pentru propagandiști culturali, St. Franczak și-a început ucenicia literară în redacția „Magazinului Cultural" cracovian, profesînd totodată și în liceele cracoviene. Ca ziarist, devine curînd reprezentantul de presă al Prezidentului Cracoviei, iar ca poet activ în cercurile și grupările literare cracoviene manifestă de timpuriu semne de maturitate, de înțelegere a propriului talent și a lumii de investigat. Versurile i-au fost premiate la multe concursuri și festivaluri de poezie națională, difuzate prin volume colective și antologii ce-l încadrează în serii de creatori dintre cele mai onorante, prin radio și televiziune. A editat volumele **Baladele picturii pe sticlă** (1984), **Cine sînt** (1985), **Antiteze** (1987), **In ceață** (1988), **Carnet cracovian** (1988). Apreciat și ca prozator (de remarcat volumul de schițe **Stăvilarul din Madej**), a fost deja tradus în limbile ucraineană, slovacă, bulgară, spaniolă, germană, estoniană și japoneză ; cităm din seria traducerilor volumele **Leseprodo** (R.F.G., 1985), **Baladele lui Janosik** (Cehoslovacia, 1987), **Poezii** (R.D.G., 1987).

Poeziile sale configurate ca mici scenarii, proiectate pe cercuri ce se string sau se extind, alternează realitate și vis, neliniște și reculegere, zbateri de conștiință absorbite însă cel mai adesea într-o fermitate de care este responsabilă fără îndoială și opțiunea sa socială și politică, convingerea pe care o depune în activitatea sa de președinte al Comitetului de cultură din importantul centru polonez reputat pentru climatul său ce aspiră la universalitate.

Cine sînt?

Sînt
copilul vîntului
și-al florii de salcîm spulberate
Părintele meu
nu-i însă niciodată acasă
serile adoarme adînc
la mijloc de codru des
și-abia în primăvară
cu maică-mea se întîlnește
și ea înverzește crud
de fericire, deși
încă din timpul războiului
visele-i sînt tulburate
E rana glonțelui de-odinioară
mereu redeschisă
pe timp urît
Sînt
aproape un om matur, deși
mereu mai strîmt
e locul din cer
și cel de pe pămînt

★
★ ★

Noapte de noapte
zi de zi
aud șoptirea-ți necurmată
deși nu știu pe unde ești
de unde vii
și n-am curaj să te privesc
direct în ochi cu simplitate
timpule care-ai trecut
timp al meu care te treci

Întrebări

A fi poet înseamnă oare
să cerni fire de nisip-cuvintele
să-nveți un zbor înalt
să pictezi în culori zi și noapte
dimineți și amurguri
să modelezi pe firmament
ori să arunci cu palme pline
semințele-n solul mănos
ca să se nască o simplă bucată de pîine
A fi poet înseamnă oare
mai presus de orice vindecare
a propriei tale ființe ?

Sînt între

Sînt între
ieri și azi
cu mama care ține minte
visările-mi de altădată
Sînt între
vis și viață
în prag de viață și de moarte
din zori și pînă în amurg
Sînt între durere surdă și strigăt
de la sfîrșit spre început
prin toate formele
timpurilor gramaticale
Mîine voi fi
foșnet de vînt
frunză pe ram sau picătură
în oceanul materiei eterne
Exist așadar între
am fost și voi fi.

Poezie albă

Cel adevărat sînt numai
în visul adînc al nopții
mor mereu spre dimineață
sub privirea dură a aparaturii
și-a spațiului rece
mor în primul cuvînt
la prima atingere-a vocii străine
care citește la radio
comunicatul meteorologic
Trăiesc dincolo
fiind doar o umbră
a propriului gînd
și doar reflexul din oglindă
a viselor necontenite
Dimineața mă voi naște în altă
galactică de întîmplări neîntîmplate
și de versuri neversuite.

Trecere

Iar noi mereu în marș și goană
crezînd în soare și viitorul pruncilor
zîmbind mereu viselor noastre
clădindu-ne noaptea castele de nisip
Iar noi din nou ca și-altădată
fericirea ne-o căutăm în liniile palmei
mîngîind cuvinte și speranțe
deși deja sîntem cărunți
Iar noi mereu atîta de naivi
ca îndrăgostiții din parcurile înserate
ne trecem pășind cu cocoașa-n spinare
pe necunoscuta potecă ce duce spre piscuri.

Prezentare și traducere
Natalia CANTEMIR

CARTEA DE POEZIE

Din nou despre o poezie nu tocmai nouă

În 1987, Mircea Popovici a publicat **Licențe emotive,** o carte de poezii care a intrigat într-o anumită măsură: autorul debutase în urmă cu patru decenii, cu **Izobare**, volum „premiat de comitetul pentru premierea scriitorilor tineri“ de la editura Fundațiilor și deși **Izobare** s-a bucurat de o bună primire din partea criticilor a urmat aproape jumătate de secol de tăcere (în fața publicului, cel puțin). Dacă ar fi fost vorba de critică, eseistică sau roman îndelungata absență poate nu ar fi uimit atît de mult. Poezia a devenit însă la noi un gen de mare productivitate, iar poeții despre care se vorbește astăzi — asta nu înseamnă, bineînțeles, că e vorba despre cei mai înzestrați — ies în librării, într-o cadență aproape perfectă, la unu, doi, trei ani cel mult.

Am arătat în cronica scrisă la apariția **Licențelor emotive** că absența de patru decenii n-a cîntărit prea mult în destinul poeziei lui Mircea Popovici. Unitatea formulei n-a avut de suferit după îndelungata absență, unele texte putînd fi plasate la fel de bine în **Izobare** sau în **Licențe emotive** fără a deranja arhitectura opurilor respective. În **Licențe emotive** sentimentului i se acordă ceva mai multă importanță, faptul datorîndu-se, e de presupus, acumulării unor experiențe existențiale inaccesibile tînărului prestidigitator al **Izobarelor.** Unele texte din **Licențe emotive** rămîneau totuși la starea de hibrid între artificialul programatic, decorativ, căutat după preceptele specifice mișcării în care se încadra debutantul din 1946, și propensiunea de ultimă oră pentru meditație, datorată intrării într-o altă vîrstă poetică. Nici în **Poezii** (ultimul volum al lui Mircea Popovici, scos de curînd, la numai un an după **Licențe emotive**) această situație nu e depășită întru totul. „Am rămas singuri / fiindcă lumea ațipește la căderea serii. / Să urcăm două etaje mai sus / unde se vede universul ca un imens dormitor / cu pernă sub cap. / Oamenii dorm pe o singură direcție / cu polul magnetic în frunte / aliniați ca tacîmurile-n cutii plușate. // Sîntem singuri, n-avem, martori / iar noaptea umblă pe acoperiș / și ne urcă alte două etaje, / unde lumea este un pled în carouri / și nu doarme nimeni pe el.“ Ezitarea între modernismul de marcă Tonegaru și poezia ceva mai meditativă e favorizată și de reala înzestrare lirică a autorului nostru. Mai mult ca în celelalte două cărți el se dovedește, în **Poezii,** nu numai un scriitor de o corectă profesionalitate, ci, ici și colo, și un temperament liric autentic: „Trec nori pe bolta-albastră ca o imensă pernă, / schimbînd lumina-n umbră și umbra în contraste; / porni de-odată vîntul să secere-n lucernă / și stropul greu de apă să lunece pe coastă. // Se spală-n sita ploii frunzișul de pe ram / și îți citesc uimirea pe ochii de castană. / Ai vrea să fii în casă, ca să citești pe geam / cum se despică cerul și fulgeră-n poiană. // Noi însă prea departe ne-am abătut din drum / e greu să nu ne ploaie și nu avem altcum / că-n jur se-nnegurează și suflă rece boarea. // Un fulger se desprinde și-a răscolit cupola; / ți-e frică și de-aceea cu grijă aperi floarea / ce crește jos în iarbă și-i tremură corola.“ Ludicul experimentalist și lirismul sînt mai organic imbricate, întîlnirea dintre realități poetice discordante e mai puțin supărătoare. Mircea Popovici pare a fi făcut aici un pas spre — cum se spune în limbaj filosofic consacrat — o nouă sinteză.

Despre poezia din **Poezii** nu sînt multe lucruri noi de adăugat. Aproape totul e cunoscut din **Licențe emotive** și nu are rost să repet observațiile din darea de seamă pe care am consacrat-o respectivului volum. Aci sînt în schimb mai bine puse în evidență cîteva probleme scoase la iveală de „cazul“, într-adevăr singular, al lui Mircea Popovici. La data debutului autorul aparține așadar unei mișcări notabile în complicatul peisaj al poeziei anilor patruzeci. Dovedind o bună cunoaștere a ultimelor tendințe artistice europene autorii care o reprezintă prelucrează însă influențele occidentale dîndu-le un ce specific, trag futurismul, suprarealismul ș.a.m.d. spre zeflemea, înlocuiesc inflexibilitatea cazonă a avangardiștilor occidentali cu o relaxare, o amuzantă neluare în serios, specifică. Se creează în felul acesta un soi de experimentalism autohton, în care Marinetti, Breton și Tzara devin tovarășii lui Mitică. Această mișcare, avîndu-l, cum am mai spus, pe Tonegaru ca port-drapel mi se pare mai autentică decît aceea a avangardiștilor noștri de strictă obediență — obsedați, la aceeași dată, să nu iasă cumva din litera manifestelor pariziene sau ale „șefilor“ din alte capitale europene. Mișcarea Tonegaru e desigur datată istoricește și reapariția pe scena literară a lui Mircea Popovici (care între timp nu și-a adaptat talentul după tiparele unor epoci mai dificile pentru poezie) îl pune în situația de a sta față în față cu autorii ultimei promoții poetice. Împrejurarea e desigur interesantă și instructivă — cel puțin la fel de interesantă și instructivă ca eventuala posibilitate de a face, printr-o performanță a mașinii timpului, să conviețuiască oameni din epoci diferite.

De la început trebuie să subliniem un lucru. Modalitatea poetică înfloritoare pe timpul tinereții lui Mircea Popovici nu e încă epuizată: autorul nu s-a schimbat prea mult de la debut și dacă modul de a scrie în 1946 ar fi apus definitiv versurile sale ar trebui să fie pentru cititorul de azi ilizibile. Or, cum oricine poate să verifice, dimpotrivă, ele sînt cît se poate de actuale. Le simțim chiar familiare. O poezie ca aceasta — „Ești prințesă de Paris Match, o incantație, / frumoasă ca un obiect intangibil la licitație. / Eu te iubesc în rochia lungă ce coboară din Ford / cînd trag de tine gemenii crescuți la Oxford. / Să știi, ești dragostea mea supranumerară / și oamenii mor de culoarea părului tău, incendiară. / Am mai văzut incendii, dar astea sînt prea calme, / bărbații te salută și-și dau cu ciudă palme. / Și părul tău e roș venețian, / îl văd în iarba tunsă, alăturea de pian / pe contele Rialdo, jucînd pe franci, ceva / e-un grădinar domestic, uitat în pijama...“ poate fi ușor atribuită lui x sau y, în vogă (acum numai doi, trei ani) poeți optzeciști. Maniera veche de patru decenii n-a obosit aproape deloc și unii tineri scriau acum cîțiva ani (sînt aproape sigur că fără să-l fi citit pe Mircea Popovici), și mai scriu încă, ca și cum **Izobare** ar fi stat pe masa lor de lucru, alături de **Steaua Venerii** a lui Tonegaru. Între timp, e drept, o dată cu înlăturarea unor particularități care aduceau prea ușor aminte de atmosfera din anii '40, Mircea Popovici începe să semene și cu alți autori apăruți în literatura noastră mult după debutul său. Iată de pildă fragmente care cel puțin la prima lectură trimit cu gîndul la universul lui Emil Brumaru: „De știu că vii, n-aș mai străbate-n lung ograda / ci-nchis în scoică te-aș primi / cu simpla iasomie, ce ține-n pumni zăpada / în verde reverență ce sigur te-o vesti...“; sau: „Ce fierbinți, strivite cu fierul de călcat / își suflă lumînarea cu fluturi grei de lene? / Vom sta la barieră în mici singurătăți / cînd „ploi de apă dulce răstoarnă damigene...“ Nu știu dacă poate fi vorba de influențe — dar de afinități, în mod sigur se poate vorbi, un filon important al liricii noastre din ultimele decenii trăgîndu-și seva din fanteziile frugale ale celor din jurul lui Tonegaru. Legăturile cele mai strînse sînt însă, repet, cele cu plutonul celor mai răsfățați poeți din generația '80. Avînd în vedere talentul, prioritățile, și accidentele cronologice din bibliografie (cea mai mare parte a creației poetice a lui Mircea Popovici a apărut după 1987) putem spune că autorul nostru este de drept adevăratul lider al acestui pluton. Nimic nu-l împiedică să facă față cu cinste unei asemenea functii. Și nu văd de ce între criticii care susțin mai cu foc această promoție s-ar afla (bineînțeles, în afară de colegii de generație, care se aliază în mod firesc tovarășilor lor) mai ales persoane la a doua sau a treia tinerețe și nu ar fi posibil același lucru în mijlocul celor care dau tonul în creația artistică propriu-zisă. De altfel față de colegi Mircea Popovici are nu numai aceleași calități, dar chiar unele în plus. În comparație cu aceștia e de pildă mult mai relaxat, e dotat cu un umor subțire și, poate lucrul cel mai important, se ia mai puțin în serios. Comune sînt însă nu numai calitățile, ci și defectele. Punctul slab al acestui gen de poezie constă în relativ rudimentarele mecanisme poetice care, prin repetare ajung repede să creeze o senzație de satietate: „Primește-mă duios cum debarc lîngă albeața ta de faianță / în colț fisurată de bătaia de pluș a ceasului potrivit / după replici tardive, pe-un timp de cenușă. / Nu vin din voluptatea adîncă a mărilor fără reper / ci dintr-o oglindă spartă prin care-am trecut, crezînd că e ușă...“; sau: „Iubito, între noi sînt continente-n derivă / lunecate pe-o saltea de nisip și prundiș; / de-aceea dragostea și-a coborît temperatura / cînd prin ierburi nu ne mai privim pe furiș...“ etc., etc. După cinci, șase texte de acest fel — pentru a nu mai vorbi de două, trei volume — ai impresia că treci a o mie una oară prin fața unor vitrine în care nu s-a schimbat de ani de zile aranjamentul exponatelor. În plus acestea sînt procedee care nu pot exprima decît un evantai restrîns de trăiri, care reduc substanțial imaginea universului poetic: „Ieri schimbînd orarul, mi-au rămas două ore în plus / nu-mi încap. Ceasu-i plin de atîta fierărie: / sîrme de păr, moară cu piuă, mici șuruburi / ca bobul de mac și un fus. / Sînt grave orele pentru-o simplă jucărie. / Ia-ți-le! Una dă-o la mersul trenului cînd m-am dus / cealaltă pentru gloria-nvîrtită a globului pe fus...“ Ce mai pot spune astfel de versuri? Repetarea acelorași jocuri dă, în final, impresia de manie.

Într-un cuvînt Mircea Popovici întrunește toate însușirile pentru a ocupa un loc de frunte, dacă nu chiar pe acela de lider, în grupul mai tinerilor săi tovarăși întru poezie care se îndreaptă spre el sărind, în joacă, peste patruzeci de ani.

Constantin PRICOP

Mircea Popovici, Poezii, **ed. Cartea Românească, 1988**

CARTEA DE MEMORIALISTICĂ

Memorialistică?

În timp ce o citeam, și chiar după ce am terminat lectura, nu am avut de gînd să scriu despre cartea pe care — totuși! — o voi comenta în cele de mai jos. Nu lipsită de unele calități, mai cu seamă în ordinea analizei artizanale a mecanismelor unui univers poetic (în speță, al lui Bacovia), cuprinzînd și cîteva pasaje de onorabilă pulsiune culturală, cartea, de-ar fi fost doar atît, s-ar fi încadrat în tagma acelor lucruri de mijloc față de care cronicarul arborează dantescul „guarda e passa!“. DAR scrierea cu pricina coboară mult, mult sub zona de mijloc, afundîndu-se, cu glodoase plescăituri, pînă în sordidele catacombe ale mizeriei spirituale.

Aici, cititorul, mefient din principiu față de vorbele mari, va recula: Nu ești prea înverșunat? Chiar așa să fie? Voi încerca să dovedesc că așa e, că avem de-a face cu o lucrare căreia epitetul „scandaloasă“, e cel mai academic ce i se poate atribui.

Acei care mă citesc mai demult știu că am oroare de transformarea autorilor în statui vii, că mă împotrivesc pe cît îmi stă în puțință vînătorilor de „profanări“, adică acelora care veghează jandarmerește ca valorile socotite (de ei) tabu să nu fie atinse nici de o boare de gînd. Cred plenar în libertatea spiritului critic și socot că opera unui scriitor pasionat și inteligent contestată nu are, în absolut, nimic de pierdut. Discuția e oxigenul adevărului. Timpul așterne dreptatea.

Numai că în memorialistica lui Simion Stolnicu — despre ea e vorba — dominantă nu e vreo idee contestatoare ci, jalnic, o im-pertinență stridentă, o grosolănie multilaterală, o obtuzitate agresivă. Și întrucît nu e vorba de vreo bagatelă, ci de Lovinescu și de un mare moment al literelor românești: cenaclul „Sburătorul“, mi-am amintit de apoftegma unui moralist (Joubert? Rivarol?), anume că cine nesocotește o insultă, se abonează la ediția a doua. Cartea lui S. Stolnicu există, ea circulă e citită, poate exercita înrîurire și a o lăsa în plata domnului ar fi un gest situat între resemnarea placidă și lașitatea crasă. (Nu uit, firește, articolul lui Eugen Simion).

Dar să intrăm în miezul subiectului. În Istoria literaturii române contemporane, 1900—1937 (Socec, 1937), Lovinescu e drastic cu privire la opera lui Simion Stolnicu: „evoluția poetului... s-a înscris în sensul stridenței, al împerecherii de cuvinte disparate, dislocate, rare, adesea inestetice, de imagini (...) fără aderență, într-o versificație lipsită de fluiditate, dură, de car neuns; ca fond (...): un ermetism căutat și neîndreptățit“ (op. cit., p. 172).

De aici pleacă totul. Nici peste douăzeci de ani, cînd redactează aceste amintiri, poetul nu-i poate ierta criticului asprele aprecieri. Și plătește polița. Cu vîrf și îndesat. De altfel, nu peste patru lustri, dar chiar în ziua cînd află de moartea „maestrului“. S. Stolnicu notează în jurnalul său că „țîfna și cîteva alte ignobile scăderi nu-i răpesc (lui Lovinescu) dreptul la rangul de boier și pioasă amintire“, (p. 191). Curat pioasă, aveți puțintică răbdare. Cît despre cuvîntul boier — nu e întîmplător. S. Stolnicu vădește în tot acest lung exercițiu de privit înapoi cu mînie o mentalitate veninoasă de lumpen-literat, de „neisprăvit“ invidios pînă la răutate pe cei ce au un minim care lui îi lipsește. „Boierul“ Lovinescu era, astfel, în ochii lui Stolnicu, „om asigurat, cu stare, care avea din ce-și permite luxul (!) unui vast apartament (!), cu permanenți musafiri, cu servantă“ (p. 79; semnele de stupoare, aici și mai jos, îmi aparțin). Înțelegeți dumneavoastră! Un chivernisit! Că un om care muncea ca un bivol (vorba lui Jules Renard), scoțînd, numai prin sforțarea minții și a mîinii sale scriitoare, carte după carte, care ar fi meritat să fie în fruntea Academiei, și n-a fost, în fruntea Universității, și n-a fost, că un astfel de om trăia nu mai mult decît corect, la limită înlesnit pentru decența misiei sale, asta i se pare lui S. Stolnicu demn de un scrîșnet acru: apartament vast, lux, servantă, hai? El, huzur, și tu...: „volumul proaspăt al lui Lovinescu îl plasai repede la anticar“ (p. 78) ca să scoți un ban. Iată cui dădea Lovinescu cărți cu dedicație. Să nu mi se spună că „primum vivere, deinde...“, cădem în melodramă de trei parale, Și, de altminteri, la S. Stolnicu e ceva mai mult decît ranchiuna „flămîndului“ care nu crede „sătulului“: e o „concepție“, aceea că pentru a face bine literatură trebuie să te „ajungi“, să pui mîna pe titluri, posturi și bunuri. Ascultați-l, vă rog frumos: „Goethe n-ar fi fost nimic fără situația lui de cancelar... Hugo și Lamartine, fără marea suprafață de (oameni) politici nu ar fi ajuns prin poezie la urechile noastre“ (p. 343). Ce noroc deci că Homer a fost patrician, Shakespeare guvernator general și Eminescu prim-ministru, că altfel nici n-am fi auzit de ei... Amintirile și jurnalul lui S. Stolnicu colcăie de asemenea enormități perplexante și, ca să se vadă că nu exagerez, voi mai reproduce cîteva: „La noi, Eminescu este tot un închistat (în lirism) sau cel puțin viața scurtă l-a condamnat a fi așa“, și asta, închistarea, e foarte rău pentru că, spune S.S. pe aceeași pagină (341), „poeți reduși la lirism ca Baudelaire și Mallarmé sunt poeți anemici (!), cu respirație scurtă (!)“. Dacă acești trei poeți sunt anemici, nu ne mai mirăm să aflăm că „Blaga, cu tot așa-zisul lui «panic», ca și Maniu sau Baltazar, rămîn niște «grațioși» în categoriile estetice“ (p. 45), reușind totuși, prin cine știe ce șmecherii, să „îmbrobodească critici deștepți ca Lovinescu“ (p. 325; cititorul va vedea mai jos cît de „deștept“ îl socoate, în fond, S. S. pe Lovinescu). Cel mai jos se situează (în mintea lui S.S.) suprarealiștii noștri, în care „nu era elan, ci doar fanfaronada unui grup de dezmățați alcoolici“, iar literatura lor „nu era alta decît afiș scabros“ (pp. 70, 71). Tot niște detracați erau și componenții generației lui Mircea Eliade, care se ilustrau prin „dezlănțuirea liberă a tendințelor vicioase, tabagism, alcoolism ori mariajuri pripite“ (sic, p. 101), Nu doar cu poeții și prozatorii e foarte sever Stolnicu, ci și cu filosofii (risum teneatis, amici): „Era în Voltaire mult burghez golan (sic, gp.) și hrăpăreț, cum aveau să fie și cei de la 1789“ (p. 337), considerație urmată de o viziune a Revoluției franceze de la 1789 despre care (viziune) singurul lucru politicos ce se poate spune e că te lasă cu gura căscată: „Atunci, (la 1789) lumea procopsită a făcut măcelul ca să ia de la nobili și să aibe și mai mult“ (p. 337). E clar deci — cum se leagă lucrurile! — ce țînteau alde Robespierre, Danton, Marat și ceilalți procopsiți: vast apartament, lux, servantă, mă-nțelegi...

Dar trebuie să ajungem la adevăratul cal de bătaie al lui S. Stolnicu, care este Lovinescu și cenaclul său. Împotriva acestora el desfășoară o incredibilă catenă de insanități, constituindu-se ca o planetă, vai, remarcabilă, în veșnica galaxie „Grama“ (Caion, A. Demetriescu, N. Davidescu ș.a.).

A fost Lovinescu o minte strălucită? Da de unde. El avea „o manieră belferească de a gîndi. Trîntea afirmații și apoi le susținea cu figuri stilistice în loc de argumente“ (p. 83). Avut-a el gust? Nici pomeneală: Lovinescu „savura seva vulgară în literatura de creație“ (p. 77) și excela prin „confundarea lipsei de gust cu esteticul“ (p. 49). Educa publicul cititor? Aș. „Pozînd de formă în revoluționar, el se asocia subit, neprevăzut, gustului comun“ (p. 67). Onest, Lovinescu? Vorbe! „Critica lui Lovinescu pare — în mare parte — a se pulveriza ca obiectivitate“ (p. 68); cum să fie altfel, dacă el „își revizuia principiile estetice și inclusiv (sic, gp) admirațiile și prieteniile“ (p. 34). Lehămetit de așa cameleonism, S. S. pufnește: „Acest «uite popa, nu e popa» mi-a displăcut în atitudinile lui“ (p. 67). Au fost-a Lovinescu generos (cum pretind unii, că i-ar fi ajutat, cu o masă, cu un ban, cu o slujbă)? Brașoave! „Lovinescu sărea în apă, în ajutor, după ce omul s-a înecat“ (p. 78). Poate că avea, măcar, personalitate? Ți-ai găsit. „Am bănuit în Lovinescu un om slab, condus de femeie... Mă gîndesc dacă, în deciziunile maestrului, ea (soția) nu va fi avut un rol preponderent“ (pp. 62, 61). În aceste condiții, se explică de ce influența lui Lovinescu asupra tinerei generații (și nu numai) a fost catastrofală, ducînd de rîpă scrisul românesc: „Lovinescu îndruma generația (lui S. Stolnicu, n. gp.) spre stilizare exterioară, spre tradiționala formă fără fond a culturii noastre“ (p. 58). Fiind „doar un rece anchetator al tinerelor vocații“ (p. 36) și nimic mai mult, el Lovinescu, a nenorocit pre mulți: „Prin minuțiozitatea de zaraf (...), criticul Lovinescu, oricît de modernist se pretindea, încuia vocațiile poetice, speriindu-le de timpuriu“ (p. 69). Acest Bau-Bau al literaturii, arogant de te strivea (poetului tînăr «i se da vizibil de înțeles că e un «nimeni»“, p. 33; de aceea la el veneau numai poeți bătrîni), ajunsese și un fel de Mascalzone, de ramolit caraghios, de vreme ce polemicile lui cu Dragomirescu sau Iorga, „ca luptele de cocoși senili, nu prea mai interesau“ (p. 34). Cititorul își închipuie acum lesne cum putea arăta cenaclul condus de un asemenea fanfaron: „În fond, ceea ce se numea „Cenaclu“ nu era decît o sindrofie în care se amestecau pelemele cunoscuți și necunoscuți“ (p. 93). La această sindrofie (care a durat 25 de ani), indivizi „opaci în materie (literară), un Brăescu sau un M. Damian, [Rebreanu, Camil, Bebs, Aderca nu existau; n. gp] azvîrleau deseori, dezgustător, flegma mahalagismelor“ (p. 32), adică, printre altele, „răstălmăciri brutal și voit licențioase, obișnuite în cenaclu“ (id.), în ciuda faptului — dar cine dintre neciopliții aceia mai avea bună-cuviință?! — că acolo „mai erau și dame, dureros ruinate de dintele timpului, cum era Hortensia Papadat-Bengescu... cu un ce desuet, cu toată imitația din Proust“ (p. 97). În această atmosferă de cocină, „peștele de azur al sufletului tău era tratat cu marfă“ (p. 32 — ce să te aștepți de la un „zaraf“ și calfele lui?). „Junii critici care urmau servil (!) orice opinie a maestrului: P. Constantinescu, Cioculescu și alții“ (p. 653) și, în genere, toată „critica alăptată de micul (!) cerc «Sburătorul» a lăudat prea mult o literatură trivială, scabrozități (p. 49). Cu fiecare trăsătură de penel a lui S. Stolnicu, cenaclul „Sburătorul“ se conturează tot mai limpede ca o cloacă infamă, un fel de ladă de gunoaie a literaturii române interbelice. S. Stolnicu scrie, textual (și pagina nu poate roși): „Cenaclul era așadar înainte de toate (!) un camuflat bîlci de interese“ (p. 33), și apoi se întreabă, ca un Javert pe urmele mizerabililor literați: „Cenaclu sau speluncă (!) de trișori ai cuvîntului?“ (p. 37). Răspunsul nu întîrzie, el vine ca un rechizitoriu gîlgîitor: „Trei sferturi din viața de cenaclu erau mahalaua cea mai hidoasă (!), balcanism copleșitor greco-bulgaro-țigănesc...“ (p. 55).

E timpul să oprim, aici, acest puhoi de elucubrații resentimentare și de murdării scăpate de sub frîna rațiunii.

George PRUTEANU

Simion Stolnicu, Printre scriitori și artiști, ediție și prefață de Simion Bărbulescu, Minerva, 1988

editorială

CARTEA DE CRITICĂ

Descoperirea vieții

Unul dintre textele culese în al șaptelea volum de Teme se ocupă de rolul cronicii literare la noi, încercînd a explica instituționalizarea ei și popularitatea celor care o practică. „Liderii de opinie — observă Nicolae Manolescu —, în domeniul nostru, s-au ales totdeauna dintre oamenii care comentează literatura în curs, nu dintre istorici, teoreticieni ori eseiști. Nu valoarea contribuției fiecăruia a fost factorul decisiv, ci obiectul ei. Un intelectual cultivat și rafinat ca Paul Zarifopol, dar care s-a ținut la o parte de mișcarea literară vie a epocii, n-a putut spera nici la jumătate din prestigiul social al unor Ibrăileanu sau Iorga, care au fost amestecați în această mișcare". Cît privește motivele acestei veritabile ciudățenii, ele ar fi două: pe de o parte, faptul că principalii critici au fost și cronicari, pe de alta — funcția de mediator între literatură și public pe care a căpătat-o cronica într-o literatură ce a cunoscut din plin soluțiile de continuitate. „Fără cronicari situația poeziei lui Arghezi sau Barbu ar fi fost alta în anii de dinainte de război, ca și situația lui Nichita Stănescu în anii noștri". Ultima explicație nu e tocmai convingătoare. Căci, dacă rolul cronicarilor în apropierea publicului de poezia argheziană va fi fost atît de însemnat, atunci cum de, la atîția ani de la apariția **Cuvintelor potrivite**, se simțea încă necesitatea unei inițieri critice de felul aceleia realizate de Șerban Cioculescu? Prima, în schimb, merită atenție. Dar însuși amănuntul că „mulți din marii noștri critici au fost cronicari literari" se cere motivat. Pentru că ei în primul rînd au resimțit fascinația cronicii, a acțiunii în stricta actualitate. Mirajul asupra lor a acționat întîi și abia pe urmă asupra urmașilor. Or, cel dintîi care a băgat de seamă ecoul lucrării pe nesigurul material al literaturii, cel dintîi care și-a întemeiat reputația pe acest obiect a fost, incontestabil, Maiorescu. Exemplul lui l-au urmat criticii, nemărginita lui autoritate au năzuit să o atingă.

Cariera critică a lui Nicolae Manolescu ar putea constitui, la rigoare, un bun exemplu pentru acțiunea propulsivă a cronicii. Audiența de care se bucură, prestigiul și autoritatea în rîndurile cititorilor sînt indisolubil legate de activitatea cronicarului. Ea l-a făcut cunoscut și ea l-a impus, cum tot ea îi asigură astăzi interesul și simpatia publicului. Nu e însă, tocmai de aceea, uimitor că cel ce datorează aproape totul cronicii literare, o ține, ca să zic așa, în umbră, ca pe o cenușăreasă bună să pregătească mîncăruri gustoase, să spele și să calce rufăria, dar deloc potrivită a fi introdusă în cercurile simandicoase? Căci, ori de cîte ori alcătuiește volume de articole, criticul lasă deoparte tocmai cronicile. O justificare ni se oferă în chiar textul citat mai înainte: „Cititorul leagă spontan pe cronicar de o revistă. Așa se explică de ce, culese în volume, cronicile au mai puțin succes decît au avut în paginile publicațiilor; nu fiindcă s-ar fi învechit de la un an la altul (învechirea e un proces relativ lent), ci fiindcă același cititor care cumpără săptămînal sau lunar revista de la chioșc pentru cronicile din ea ocolește cartea de cronici din librărie, ca și cum numele autorului nu i-ar spune, în al doilea caz, nimic. Pentru cititor, identificarea dintre cronicar și revistă este aproape completă". Oare așa să fie? De ce atunci se vînd ca pîinea caldă volumele (alcătuite exclusiv din cronici) lui Cornel Regman? Citită cu interes în revistă, cronica își păstrează atracția și în antologie. Am impresia că explicația e alta. De pe urma unui critic rămîn întîi volumele, abia pe urmă articolele risipite în presă. Unele sînt la îndemîna oricărui cititor, celelalte doar la a specialiștilor. Această împrejurare îi îngăduie criticului să-și elaboreze un chip convenabil, destinînd volumelor numai ceea ce pare a-l favoriza, refuzîndu-le ceea ce socotește că l-ar dezavantaja. Observația e valabilă și pentru poeți, înzestrați de obicei cu alte criterii pentru poeziile adunate în cărți decît pentru acelea tipărite în gazete. Reluate în volume, cronicile prezintă inconvenientul că pun în evidență nu doar simple contraziceri, revizuiri ale opiniei, firești într-o lungă, sistematică luptă pe baricada actualității, dar și ciudate fluctuații ale criteriilor, cecități strigătoare, îngăduințe greu de argumentat și vehemențe asemenea. Ceea ce de la o săptămînă la alta, de la o lună la alta se pierde, într-o carte devine scandalos de evident.

Dincolo de explicațiile posibile, rămîne realitatea că **Temele** ignoră o porțiune însemnată a scrisului lui Nicolae Manolescu. Ele discută subiecte diverse, uzînd de o libertate la care cronicile, apăsate de atîtea servituți, n-au acces. Materia și-o trag, firește, precumpănitor din lecturi, din lecturile „neimpuse", ci liber consimțite ale criticului: metafora „desenului din covor" (care dă și titlul acestor teme), corespondența lui Svevo, marea ca factor spiritual, „scrisorile" Mariei Alcoforado (pe care Manolescu le bănuiește trucate), epistolele lui Constant, intelectualitate și literatură, geneza ideilor, prostie etc. Aproape fiecare ar merita o discuție, dovadă că afirmațiile criticului sînt, dacă nu acceptabile, în orice caz incitante. Și nu văd ce elogiu mai mare i s-ar putea aduce. Vreau sa consemnez în puținul spațiu la îndemînă o impresie mai generală lăsată de lectura recentelor **Teme**: aceea că scrisul lui Nicolae Manolescu aspiră să depășească experiența strict literară a autorului, împărtășindu-se, tot mai vizibil, din experiența lui larg umană. În umbra criticului se simte prezența unui neliniștit moralist, ce vine spre literatură cu lecția vieții. Deocamdată, criticul și moralistul n-au găsit limbaj comun, fiecare încercînd să-i impună celuilalt punctul său de vedere. Paginile despre prostie, în pofida multelor banalități, dau seamă de tensiunea instaurată. La fel și „prozele", în majoritate mediocre, previzibile și îndatorate clișeelor. (Mă gîndesc la **Ce fel de gînduri se pot lega de un geamantan vechi** și la **Dați-mi un sfat**, pe care gustul criticului nu știu de l-ar primi sub alte semnături). O excepție este **Femeia din vis**, splendidă povestire cu rădăcină livrescă. Altă excepție este jurnalul, document sufletesc de primă mînă al unei experiențe existențiale. El insuflă speranța că Nicolae Manolescu poate trăi viața din literatură cu o intensitate, de nu egală, măcar apropiată de aceea conținută în însemnările ca și zilnice. Pentru critic, literatura nu e doar un obiect de studiu, prilej de fine considerații și paradoxe sclipitoare. Este, trebuie să fie, incomparabil mai mult: un **modus vivendi**. Iar atunci destinul „omului de cuvinte" stă pe același plan cu destinul omului din carne, oase și nervi.

Cine parcurge bibliografia cu care se întregește recentul studiu al lui M. I. Dragomirescu, întinsă pe nu mai puțin de douăzeci și șapte de pagini, și-ar putea face impresia că D. Anghel a fost unul dintre poeții cei mai comentați ai acestui secol. Și n-ar greși prea mult. Însă nu atît opera poetică a polarizat interesul criticilor și istoricilor literari, cît biografia omului. Și nici aceea în totalitate, ci viața intimă, iubirile lui Anghel, culminînd cu aceea pentru Natalia Negru, soția prietenului și colaboratorului Iosif. Poemele (în versuri și în proză), chiar dacă bucurîndu-se de o evasiunanimă apreciere critică, n-au avut nici pe departe circulația și succesul poeziilor lui Minulescu, găsind audiență mai ales în cercurile restrînse ale amatorilor de elaborări rafinate. Viața scriitorului, în schimb, viața lui privată, devenită, prin scandalul erotic, publică, și sfîrșită în chip tragic, i-a captivat pe contemporani și urmași, doritori a descifra înțelesurile de dincolo de fapte, motivele niciodată mărturisite, dar întotdeauna prezente, ale gesturilor capitale. Palpitul vieții e întotdeauna mai atrăgător decît performanțele artistice, studiate, în asemenea împrejurări, ca ecouri ale dramelor existențiale.

Nici cartea lui M. I. Dragomirescu nu face, în această privință, excepție, fiind mai puțin o monografie și mai mult o biografie. Autorul, de cîteva decenii cunoscut prin eforturile de luminare a obscurităților din viața lui Anghel, strînge acum laolaltă toate informațiile disponibile într-o biografie strict documentară. Despuierea arhivelor și a publicațiilor timpului i-a permis nu doar să aducă unele corecturi remarcabile ale datelor în circulație, dar și să întregească activitatea scriitorului cu noi capitole ori să le dea amploare altora, abia cunoscute. Nu vreau să intru în amănunte, pe care oricine le găsește în volumul lui M. I. Dragomirescu, însă merită amintite, fie și în treacăt contribuțiile la cunoașterea familiei scriitorului, a anilor petrecuți în Iașul sfîrșitului de secol, inclusiv participarea la cenaclul lui N. Beldiceanu, a acelora petrecuți în Franța, unde se mișcă atît în cercurile studențimii române cît și în acelea ale boemei franceze, a colaborărilor la presa din epocă, a muncii în redacția **Semănătorului**, a traducerilor și scrierilor originale realizate în tandem cu Iosif, care, ele mai cu seamă, îi sporesc audiența, a energiei cheltuite pentru înființarea și consolidarea unei asociații profesionale a scriitorilor români, a — nu în ultimul rînd — tribulațiilor trio-ului Iosif — Natalia — Anghel și, ulterior, ale menajului cu fosta nevastă a bunului său amic. Nu s-a subliniat niciodată îndeajuns meritul unor asemenea studii întemeiate pe documente, preocupate nu atît să producă noi interpretări ale informației materiale, cît să ateste fiece afirmație. „Ne-am ferit de speculația excesivă de ordin psihologic pe seama subiectului, de patetism excesiv și de jubilații asociative" — declară autorul în prefață. Și mai departe: „Am încercat uneori să trecem dincolo de document dar și atunci mișcîndu-ne «în marginile adevărului». Sperăm că efortul nostru va stimula o nouă apropiere de opera și de personalitatea lui Anghel". La drept vorbind, „trecerile" dincolo de litera documentelor sînt firave, de o excesivă timiditate, mai degrabă dînd de înțeles decît spunînd de-a dreptul. Psihologia specială a lui Anghel s-ar fi pretat unor interpretări copioase, de care M. I. Dragomirescu se ferește însă ca de foc, devotat cum este slujirii adevărului incontestabil. Orice i s-ar putea reproșa acestei cărți, dar că ar conține în paginile ei afirmații fără acoperire în acte — asta niciodată. Exhaustivă, temeinică, sistematică, ea devine principala sursă de informație a viitorului biograf al nefericitului poet.

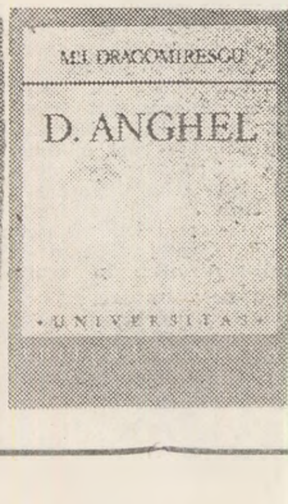
Al. DOBRESCU

Nicolae Manolescu: **Desenul din covor (Teme 7)**, Editura Cartea românească, 1988.

M. I. Dragomirescu, **D. Anghel**, Editura Minerva, 1988.

CARTEA DE DEBUT

Prima verba

UN ANXIOS

Reducînd universul poetic la cîțiva atomi luminoși, Paul Doru Chinezu scrie o poezie a spațiului dintre cuvinte — abisuri albe, ca în hai-ku sau ca în stampa japoneză ori chineză. Textul e-un joc de umbre care configurează, halucinant, întruchipări de-o clipă, ce se topesc printr-o simplă mișcare a degetelor. Timpul și Cuvîntul, Oglinda și Umbra delimitează un discurs manierist, în care „orele / răsucite precum / hîrtia unui cornet / ne țin înăuntru / ca pe niște semințe".

Poezia este surprinsă pe cale de-a fi: „Hai să ne reprezentăm acest gînd / ca un ochi ascuns sub o pleoapă / hai să ne gîndim că ochiul / poate fi un om ascuns sub o dală / de piatră" — **(Repetiție)**. Cuvintele, acesta-i darul lor, acoperă distanța, subțire ca o lamă, de la creat la increat. Lucrurile își arată reflexul în oglindă și-n umbră: „Își privește trupul / — trup / umbră acoperind caldarîmul". Pînă și abisul (spune Oglinda) „e un ciob, el se desprinde de mine / în vis / ca o potcoavă cețoasă (păcat de adjectiv! n.n.) de pe copita unui cal / nevăzut". Paul Doru Chinezu prinde și el un zeu în mărăcinișul cuvintelor, ca și Nichita Stănescu în scorbură. Dar influențele primite de tînărul poet se citesc pe degetele de la o mînă și, cu puține excepții, se topesc în propriul limbaj, ca un melc pe care-ai pune sare.

Surprinzătoare sînt neîndemînările. Paul Doru Chinezu lasă impresia unui lung exercițiu, la el limbajul e distilat, rafinat. Cu atît mai mult surprind locurile comune și stîngăciile: „un fișic de proverbe"; „cel care intră / se prăbușește precum o monedă veche".

Vibrația semnelor e un debut promițător dar inegal. Sînt versuri care anunță un poet autentic: „Și ea vine: / Numai suflul ușor al verii / mi-o dezbracă" **(De iubire)**. Paul Doru Chinezu e un manierist întîrziat, halucinat de aparențe și reflexii, cu un sunet grav în voce. Citez în încheiere o parabolă stranie: „Lîngă zidul înalt / cineva a construit o fîntînă / caravanele treceau / pe lîngă zidul înalt / pe lîngă fîntînă — // un altcineva dărîmase zidul /zidul căzuse în fîntînă / iar cei care treceau / spuneau: / — Iată / aici a fost o fîntînă" **(Lîngă zidul înalt)**.

FERICITUL POEM

Un simulant cu cîteva reușite întîmplătoare este Theodor George Calcan, debutant la editura Litera. Am căutat zadarnic „fericitul poem" despre care vorbește autorul: acela rămîne o Mecca visată, dar niciodată atinsă. În cîteva rînduri se vede doar mirajul ei, oglindit trecător pe cerul uscat al poeziei: „fachirul gloriei / e perfect întins în arenă / tăioasa sabie a iluziei / îi despică trupul în două". Dezordonate, prolixe, poeziile de la începutul volumului trădează, totuși, un temperament năvalnic. Necontrolat, lirismul are ceva torențial: „trestia sincerității sparge palma poetului"; „o privighetoare cîntă în fereastra unui crin" ș.a.m.d.

Ecourile din lecturi nu ascund și o cultură a versului. Theodor George Calcan urnește umbra zeului și o așează în dreptul pipotei de bronz. Pipota îl obsedează: „pipota de argint a vremii / va înceta să mai mistuie timpul". Încă puțin și delirul acesta devine beție de cuvinte: „aplauze de aripi ce torc un zbor pierdut"; „iedul inimii sălbatec / în șerpi surpîndu-și îndoiala"; „regina șerpilor lespedea cărnii boțind"; „fînul alintului cosit"; „ucigătorul meu sentiment însuflețind grifonul personal"; „moara de vînt tupeul cîmpiilor celebre". Dar nu numai fragmentele sînt aberante, ci și textele, în întregul lor: „Stau să se odihnească caii (sic!) / caii mei păscuți în văz / biciuiți de simțurile lucrurilor trecătoare / să văd cum despici sub cearcăn / buturugi de ochi căprui / de pe care melci de suflet / visători se-ntind la soare" **(Descîntec pentru suflete și melci)**.

Poezia este însă un El Dorado, unde pînă și cel mai nefericit căutător de aur descoperă, dacă trudește, și cu puțin noroc, o pepită cît o nucă de cocos: „mi-am cumpărat cămașa de la Mancha", spune Theodor George Calcan și sînt aproape să-l iert pentru toate bazaconiile din volum.

O BLÎNDĂ RECOMANDARE

„Poetă a reveriei, Cezarina Adamescu dovedește o deplină conștiință artistică, versurile sale nefiind simple transcripții nude ale unor stări, ci adevărate ceremonii muzicale în care cuvintele devin fluente și sugestive, intens evocatoare, aglutinîndu-se în eufonii fără cusur". Recomandarea aceasta, aparținînd lui Cezar Ivănescu, mi s-ar părea o blîndețe infinită, dacă n-ar deveni, fără voie, agresivă. Ce adjective ne mai rămîn pentru Macedonski, Bacovia, Blaga? Poeta, și ea debutantă la Litera, se îmbibă de sonuri străine, de la Eminescu la Nichita Stănescu și Cezar Ivănescu, dar are o delicatețe cochetă, deghizată abil, care-o face simpatică. Poezia ei, aici confesivă, aici meditativă mi se pare doar greșit orientată livresc. Ca să ia un bilet de intrare-n Parnas, poeții tineri se văd obligați la o cumințenie lirică străină temperamentului lor. E mai ușor să vii pe căi bătute, decît să sperii dezarticulînd limbajele tradiționale.

Cezarina Adamescu nu e lipsită de sensibilitate și nici de exercițiu, dar nici una din poeziile volumului nu se ține minte, așa cum se țin minte — chiar la cititorul comun — versurile atîtor poeți. Iată, poezia cu numărul 26, una din cele izbutite ale volumului: „Nu-i singur acel ce învinge / Fantoma de frig din cuvînt / rebele ninsori pe meninge / potcoave-azvîrlite în vînt // Nu-i sînge să nu clocotească / a roua speranței din bob / nici tîmplă dorind să albească / cioplind geometrii dintr-un ciob // Cuvinte — ninsori să aștearnă / abundent pe suflet și-n gînd / cînd sita stă gata să cearnă / pămînt din pămîntul ce sînt". Cine-o va strînge în albumul lui imaginar? În ce antologie va intra? Acestor pagini melodioase, multe la număr, le prefer țipetele pe care poeta își îngăduie rar să le scrie: „Cîteva fulguinde tăceri / care n-au învățat încă rostirea / și plînsul / spînzurat într-un ciulin / atît să-ți mai dărui / de vreme ce provizii de tine / să-mi fac n-am știut, ah, / în raiul acasă / pentru seceta neființei. / Merinde să-ți fiu de-aș putea, o, / rănită pasăre / de mine însămi adusă pe lume / jefuită de aer / jefuită de aer...". Nu este plînsul spînzurat într-un mizerabil ciulin? Să fii merinde păsării pe care o visezi în cuvinte nu e un alt fel de a spune „trup și hrană sieși..."? Dar mi se pare original și adînc săpat în făptura poetică.

TĂRÎMUL FĂRĂ GLAS

Stan V. Cristea adună în volum bizare dedicații de album, alcătuiri ca și ocazionale, de o naivitate buimăcitoare: „Plecasem din casa părinților / cu sufletu-ntreg la plimbare, / pe sub nopțile care-nfloreau / într-o scurtă iluminare; / și nu aveam cum le răspunde / celor ce-mi strigau: băiete!; / numai ochii mei senini / lăcrimînd, mureau de sete...". Poetul se împotmolește rău în versificație, ca un începător care dărîmă toate gardurile peste care sare: „Cu fiecare pescăruș / trece-n senin cîte-o fată, / născută din dragostea / unor libelule de baltă; / de cîntecul ei suav eu / mă-mbolnăvesc, pe-nserate, / cînd vreau să scriu poezii / ori vreau să citesc o carte".

Limbajul pare o nesfîrșită caznă de care Stan V. Cristea nu știe cum să se elibereze. El scrie silnic, poticnit, nesocotește pînă și cele mai elementare reguli și totuși, cum s-a putut vedea și din versurile citate, sub învelișul acesta de-a dreptul urît e o combustie care nu ține de așa-zisul preaplin sufletesc, ci de efortul, într-un fel arghezian, de-a potrivi cuvintele la **altceva**. Printre rînduri se citește o ordine nouă, scrisă parcă în cerneală simpatică. Debutantul icnește cînd se lovește de locul comun, alteori jubilează, de parc-ar fi găsit o cheie a destinului. Versurile izbutite sînt ale unui poet adevărat care, precum sculptorul, învață meșteșugul de a ciopli: „Noapte-n spirit, noapte-n dor: / plînge-n cer un muritor; / nimeni nu se uită-n sus / să mi-l vadă unde-i dus, / nici măcar nu-l cată-n ochi, / să mi-l soarbă de deochi; / numai cîinii îl mai latră / visele bătute-n poartă..." **(Nimeni nu se uită-n sus)**. Naivitatea aceasta are un miros ciudat de Poet: „Teii se trezesc în floare; / roua se simte-nșelată; doar eu / plîng pe aproape greșeala / de care mă îmbolnăvesc mereu; / gătelile lumii nu mă cuprind / de vreau să mă strecor, discret, / pe străzile orașului, arzîndu-mi / întîile neliniști de poet" **(Gătelile lumii nu mă cuprind)**. Stîngăcia e la fel de aproape de virtuozitate ca la pictorii naivi, la care ieșirea din normă înseamnă instituirea unei norme noi: „Nori grei peste lume curg, / țepeni ca o vorbă de femeie rea; / uitarea nopții-atunci se face, / eu însă nu plec altundeva; / o singură umbră gravă trece / peste ochiul meu, ca un ac — / și pentru cine umblu, și dacă / stau, pentru cine tac?" **(Și pentru cine umblu, și dacă)**.

Stupefiant acest debut care, prin stîngăcii și resurse, poate fi al unui trudnic luptător cu limbajul, dar și-al unui înger căzut, ca și urîtul, detestabilul, cel mai frumos înecat din lume.

PROMOȚIA '70

Născut în 1948, Liviu Popescu debutează, și el la editura Litera. În prefața pe care i-o face la volumul **Sintaxa imaginii**, Constantin Sorescu socotește că promoția '70 recuperează, prin Liviu Popescu, pe unul din ultimii scriitori care i-au rămas credincioși stilistic. Dar ce poet din '70 „macină polul cu dinții mărunți ai iluziei?" „Rafinăria sîngelui lucrează în schimbul de noapte". Ce fel de „poezie esențializată" este aceasta? Unde este hai-ku-ul?

Iată lirismul care se distilează în retortele acestui întîrziat al generației sale: „Planta rară / cu fibra ștearsă / în modulul așteptării"; „Telexul privirii — / un corp de referință / pe o traiectorie / împărțită în silabe"; „Sub acest arc // al copacilor / un nord inoxidabil"; „Singurătate: / vîrstă năpîrlind / în somn"; „Plonjează / în inima sferei / în locul îngenunchiat sub acoperișul / de rouă / pînă cînd / în automobilul serii / raza captatoare / de sentimente / va înflori / în discurs".

Și aici, unde lirismul nu este „distilat", nici „esențializat", se întîmplă frumuseți, semn că limbajul, chinuit de oricine, ca și-o bucată de carne în mîna unui bucătar fără gust, lasă să-i scape din plictiseală și din vocație, sucul inefabil: „Timpul mișcat / ca o frunză / între el și noi"; „Într-o boabă de strugure / îți strigam numele; „Cu liniștea se poate dormi / într-un pat / al memoriei"; „ascultă-mă / într-o cădere / cu inima".

Val CONDURACHE

Paul Doru CHINEZU: **Vibrația sevelor**, Ed. Facla, 1988.

Theodor George CALCAN: **Statui albastre**, Ed. Litera, 1987.

Cezarina ADAMESCU: **Arhipelagul visării**, Ed. Litera, 1987.

Stan V. CRISTEA, **Vîrsta mă arde**, Ed. Litera, 1987.

Liviu POPESCU: **Sintaxa imaginii**, Ed. Litera, 1987.

Proximități

...și variațiuni

Dama fatală. Apărute în același an (1899), la două luni interval, Telegrame și High-life au un personaj comun: doamna Atenaisa Perjoiu, fostă Gudurău și viitoarea Gregoraschko. In Telegrame, își face o primă apariție misterioasă: „Madam Atenaisa P. al cărui nume trecem sub tăcere, care părăsit soțul cetățean onorabil, pentru romanse cu individ infam localitate, întîlnind nefericitul soț, capatat bună lecție moralitate în public, care aprobat". Aflăm apoi că soțul părăsit se numește Albert Gudurău iar individul infam e Raul Grigorașcu, directorul prefecturii. Dama e la originea conflictului dintre cele două clanuri locale, dezbinate de tenebroase interese financiare. Finalul textului anunță logodna dintre Atenaisa și Raul, urmare a renunțării la orice pretenții bănești.

In High-life, Atenaisa P. a devenit Athenaïs Gregoraschko (Raoul e subprefect) și e obiectul adorației cronicarului monden Edgar Bostandaki E de remarcat că, în ambele texte, personajul e prezentat indirect, prin relatări de regulă subiective, care îl idealizează sau îl țintuiesc la stîlpul infamiei. Cel ce semnează „corespondent" înfățișează cititorilor ziarului „Aurora Română" o „fimee fără inimă", imorală, incapabilă de remușcări, complice — grație relațiilor cu Raul — cu „puterea". Lipsitul de șansă „Procuror trib. X", face o prezentare mai curii neutră: Atenaisa e „fımeea nepotului lui Costăchel Gudurău", o „damă" grav insultată în High-life, naratorul menționează doar că balul e organizat de un comitet sub „președinția tinerei doamne Athenaïs Gregoraschko"; altfel, personajul e omniprezent în celebra cronică a lui Turturel, culminînd cu întruparea-i în „infatigabilă silfidă".

Că încă juna Athenaïs Gregoraschko e o femeie fatală, nu încape dubii. În plus, ea acționează, s-ar zice, din umbră și cu o anume superbă inconștiință: simpla ei prezență provoacă încăierări în toată regula precum și aspre „corecțiuni". Pasiunile pe care le stîrnește generează palme, insulte, huiduieli, lovituri, „piciorul spate gios", amenințări, șuierături de cravașă. Replica finală a lui Edgar e, în definitiv, și o recunoaștere a incapacității de a rezista atracției pe care o exercită enigmatica „silfidă": „Nu mai ințăleg nimică, pi onoarea me!"...

Fraza auctorială. Cuvintele pe care le rostește autorul în Grand Hôtel „Victoria Română": „simt enorm și văz monstruos" sînt citate, îndeobște, dacă nu ca o „artă poetică" măcar ca o posibilă cheie pentru înțelegerea temperamentului și viziunii lui Caragiale. Dar care e contextul în care se găsesc binecunoscutele cuvinte? Naratorul descinde la Ploiești, e terorizat de privirea fixă a unui băiețel, se duce la hotel, în cameră urcă toate zgomotele străzii, patul e invadat de un popor de „insecte". Și iată pasajul: „Îmi arde toată pielea: nu pot adormi; sunt ameţit, nervii iritați — simt enorm și văz monstruos". E, așadar, o maximă surescitare, o teribilă anxietate, o stare din care autorul încearcă, zadarnic, să se smulgă. Acesta să fi fost „regimul" simțurilor lui Caragiale? Era el un scriitor care simțea enorm și vedea monstruos? Cred, dimpotrivă, că „starea" lui Caragiale era normalitatea. Simțea normal și vedea exact. Atît de exact încît a depistat și a descris mai toate enormitățile posibile.

Faza libidinală. O cronică la recenta ediție realizată de Ion Vartic, cronică apărută într-un săptămînal literar, sugerează cîteva interpretări ale unor texte caragialiene la care exegeții, mai vechi sau mai noi, nu s-au gîndit nici măcar în vis. Am reținut cu deosebire (deși speculația privind rolul căpitanului Pandele în nefericirea lui Lefter Popescu este și ea, în felul ei, o performanță) lectura cu totul originală a schiței Vizită. Maiorașul, spune comentatorul, nu e pur și simplu un copil răzgîiat și prost crescut; toate fanfaronadele și poznele lui sînt, de fapt, o strategie menită a zădărnici instaurarea unei atmosfere mai intime între mamă și vizitator; care vizitator vine în absența domnului Popescu, tatăl care va să zică, soțul mă-nțelegi... Intrusul e pedepsit exemplar iar onoarea de familist a domnului Popescu-tatăl rămîne nepătată.

O astfel de interpretare deschide perspective nebănuite și e de mirare că noul exeget nu a profitat de elanul inițial pentru a-l scoate și pe D-l Goe de sub apăsarea clișeelor și a lecturilor conformiste. Căci dacă Maiorașul e un mic Hamlet, atunci D-l Goe suferă, negreșit, de un complex oedipian. Tatăl, să notăm din capul locului, este absent, Goe fiind însoțit în călătoria-i inițiatică la București de nu mai puțin de trei femei. În „urîtul" care-i spune să nu scoată capul pe fereastră și conductorul care-i cere bilet Goe identifică, inconștient figurile autorității paterne; de unde — revolta și reacția agresivă. Închiderea în cabinetul „unde nu intră decît o persoană" trădează dorința de a regăsi un spațiu protector, așadar nostalgia pîntecelui matern. Readus în lumea din care tocmai încercase să evadeze, Goe face o nouă tentativă, aproape desperată, trăgînd semnalul de alarmă, vrînd parcă să oprească timpul în loc. Lupta e inegală: monstruoasa mașină se va repune în mișcare, destinul își urmează, implacabil, cursul. Ireparabilul se va produce, cu siguranță, la București, Caragiale încheindu-și textul prin faimosul: „La bulivar, BIRJAR! la bulivar!.. (majusculele ne aparțin), cuvinte în aparență anodine dar în realitate grele de negre presimțiri...

Al. CĂLINESCU

Cadoul

(urmare din pag. 3)

bătrînii, pe care tinerii îndrăgostiți... Oricum, astăzi sau mîine va fi doborît, dus la fabrica de mobilă sau va fi ars în soba nu știu cărui... Un stejar, tocmai un stejar care de obicei trăiește pînă la două milenii. Un viitor de un mileniu și cîteva sute de ani va fi spulberat curînd pe cealaltă parte a străzii, fiindcă artera asta trebuie lărgită cu mai multe benzi, pentru că asfaltul trebuie să netezească totul, chiar și... Ioan îl bate pe umăr, au ridicat iar paharele toți trei, la mulți ani, pictore! și el mulțumește absent, bea absent, ascultă absent cum Petru face apoi haz de Ioan, că ce mai e și cu filozofia asta, că toți filozofii au încurcat lumea, filozofii cei mari, nu mărunței, ca Ioan, înregistrează absent și riposta lui Ioan, care afirmă că scriitorii au încurcat lumea mai mult ca filozofii, mai ales cei ce ajustează realitatea după conjuncturi, și, la sfîrșit nu-l mai aude pe Petru replicînd, fiindcă ajunge pînă la el prima lovitură de topor în trupul stejarului. Se ridică din fotoliu, ridicînd o silă și o frică mult mai grele decît au fost ele cînd s-a așezat, și le spune răgușit: Au început să-l doboare, nenorociții... ca un cadou de ziua mea, unul blestemat... Și spre uimirea prietenilor, pe fața pictorului încep să se prelingă lacrimi. Amintirile sînt de vină, spune Petru. Da, da, amintirile, aprobă și pictorul, mai plin de silă și de teamă, fiindcă ei par să nu audă izbiturile de topoare și hîrșciturile ferăstraielor, ei rămîn veseli, toarnă din nou în pahare, își aprind țigările și sînt de acord amîndoi că, atunci cînd apar lacrimile, bătrînețea nu-i prea departe... Și beau, și rîd, și aruncă vorbele ca oamenii bine dispuși, mulțumiți, împăcați...

Panoramic editorial

Petre SOLOMON: „Paul Celan: Dimensiunea românească"

Cartea lui Petre Solomon (Editura Kriterion 1987) nu este, așa cum s-ar putea crede, o întreprindere memorialistică. Mai curînd ea are aspectul unui documentar, în ciuda motto-ului așezat deasupra argumentului cu care se deschide: „Pe pînza albă a paginii, sîngele care picură e într-adevăr acela al rănii." (Pierre-Jean Jouve). Deși memoria joacă un rol important în alcătuirea acestei lucrări. Personalitatea poetului Paul Celan (1920—1970) polarizează interesul și impune sensul paginilor de față. Dar Petre Solomon a trebuit să-și exerseze cu abilitate memoria pentru a pune în ordine faptele, datele, documentele, imaginile de care a dispus. De fapt, avem de a face cu o reconstituire a cărei minuțiozitate nu e depășită decît de eventualele închideri ce țin de misterul oricărui destin, cu atît mai mult cînd destinul se circumscrie excepției.

Cunoscut cititorului român prin intermediul unei culegeri de **Versuri** apărută în 1973, Paul Celan a fost un poet fascinat de limite, adică de încercarea maximei solicitări pe care o poate suporta fie poezia, fie viața însăși. „...Poemul se afirmă la propria sa limită pentru a putea dăinui..." spunea Paul Celan. Și a scris o poezie la marginea abisului, înfiorată de tensiuni grave care au împins limbajul la un pas de dezintegrare (experiența suprarealistă asimilată aici a fost și ea o încercare în plus). Dar la ceea ce a suportat discursul, nu a rezistat ființa reală și poetul a abandonat o existență bîntuită de obsesii, agresată de circumstanțe, obturată de convulsii lăuntrice.

„Dimensiunea românească" pe care o scrutează Petre Solomon se referă la perioada petrecută de poet în țara noastră (toamna 1945, apoi august 1946 — sfîrșitul lui 1947), asta sub raport strict biografic. Și chiar așa, investigațiile depășesc de multe ori acest interval de timp pentru a stabili conexiuni, pentru a sublinia semnificații, pentru a face cît mai coerentă desfășurarea unei vieți cu destule meandre și complicații. Bineînțeles că reconstituirea lui Petre Solomon se bazează în primul rînd pe relația sa personală cu Paul Celan, care a început la București în epoca menționată și s-a extins (cu intermitențe) pînă la revederile parisiene din anii 1966 și 1967. Dar „dimensiune românească" înseamnă, pe de altă parte, și un element constitutiv, o articulație spirituală care a funcționat de-a lungul întregii activități celaniene. Atmosfera și prieteniile din Bucureștiul deceniului cinci, apoi corespondența cu oamenii cunoscuți aici, nostalgiile tîrzii — toate pledează pentru această coardă care a vibrat permanent de-a lungul întregii vieți a poetului. În argumentația sa, Petre Solomon alătură amintirilor personale, relatărilor făcute de prietenii comuni, reconstrucției climatului uman și intelectual al vremii, un bogat și valoros fond de manuscrise aparținînd lui Paul Celan. Între ele, poemele românești (mai tîrziu Paul Celan va scrie numai în limba germană) sunt de un interes indiscutabil, ca și prozele poetice sau traducerile din Franz Kafka. Addenda documentară a cărții mai cuprinde și corespondența lui Paul Celan cu autorul și cu poetul Alfred Margul-Sperber, un corpus de texte esențial pentru cine ar încerca să pătrundă în labirintul uneia dintre cele mai frămîntate conștiințe poetice a secolului nostru.

În anii din urmă, o serie de studii și monografii, cîteva colocvii internaționale, edițiile succesive ale operei sale i-au validat lui Paul Celan locul important pe care-l ocupă în rîndul poeților contemporani. Or, în cadrul acestui interes, pe cale să suscite o adevărată exegeză, de contribuția lui Petre Solomon va trebui să se țină seama.

Ecaterina ȚĂRĂLUNGĂ: „Misiunea de investigare"

În urmă cu cîțiva ani, în revista **Literaturnoie obrozrenie,** cunoscutul prozator sovietic Iuri Trifonov mărturisea următoarele: „Ar fi primitiv să crezi că numai un caracter pozitiv exercită o acțiune educativă cum, bineînțeles, e dificil și să supraestimezi importanța acestor personaje /.../ După mine o operă nu trebuie să stabilească un diagnostic infailibil și să prescrie o rețetă miraculoasă. Ea poate să descrie simptomele stării morale a individului și să lase cititorul să tragă singur concluziile...". Este un punct de vedere, desigur. Iată însă că Ecaterina Țărălungă a reușit să ne ofere un roman, **Misiunea de investigare** (Edit. Albatros), din care personajele (principale, cel puțin) negative lipsesc cu desăvîrșire. Deci e întoarsă pe dos o prejudecată și, totodată, înfrîntă o dificultate. Pentru că, adresîndu-se cu preponderență tineretului, romanul acesta își propune să promoveze un model de viață și de comportament, în absența contrapunctului, a probei de contrast care să clarifice și să dirijeze opțiunile. Luînd în discuție și problema cititorului, faptul dovedește fie neîncredere, fie o mare încredere în el. Pe de altă parte, modalitatea narativă la care mă refer nu implică și un scop formativ estetic, prin lectură (cu excepția unor inflexiuni incidentale, ca în capitolul „Mica simfonie", ori simbolice, ca în ultimul capitol), accentul fiind pus pe semnificația etică a discursului.

Misiunea de investigare este un roman al caracterelor, în primul rînd. Irina și Paul Simin, Sofia și Dumitru Negrea, Ștefan Negrea și impiegatul Samoilă, Diana ș.c.l. sunt personaje care, în împrejurări istorico-sociale prielnice sau dimpotrivă, își dezvăluie atributele definitorii ale caracterului lor, care evoluează, sau, mai rar, involuează, dar niciodată dincolo de limitele rezonabilului. Căci nu avem de a face, în nici unul dintre cazuri, cu identități excepționale, ci cu oameni obișnuiți în confruntare cu evenimentele. Aceasta e sursa conflictului, dacă îl putem numi așa. Intervalul de timp în care evoluează personajele se situează între anii premergători ultimului război mondial și mijlocul deceniului al șaptelea, cînd se înregistrează cîteva evenimente care solicită major existențele urmărite în roman. Ele au fost prinse și marcate de curenții care au traversat societatea românească, fiind apoi decantate la nivele și în poziții impuse de factori subiectivi și obiectivi. Una dintre problemele centrale ivită în situația dată e aceea a angajării. Și variantele de destin cele mai pregnante în acest sens sunt ilustrate de profesorul Dumitru Negrea și de inginerul Paul Simin. Dar nu este vorba aici despre angajare — la unul și neangajare — la celălalt, ci despre două forme diferite de angajament: ilegalistul Dumitru Negrea aderă la un ideal politic, pe cînd inginerul diplomat Paul Simin se dăruie exclusiv profesiei sale. In momentele de acute frămîntări sociale, opțiunea celui dintîi apare mai elocventă și mai necesară. Apoi în zonele de liniște, de viață așezată în ritmuri regulate, ambele caractere se dovedesc a fi fost rezistente și neatinse în calitatea lor. Același lucru se întîmplă și cu Samoilă, Irina Simin sau Sofia Negrea. Și pentru că le-am amintit, e cazul să subliniez aici reușita autoarei în a contura cîteva portrete de femei cu totul remarcabile, între care Diana, fiica soților Negrea, reușește să se impună, tocmai pe fondul unei confruntări cu inginerul Simin. Ajungem astfel și la o altă problemă a cărții, aceea a succesiunii generațiilor, a modului în care se transmit trăsăturile de caracter (ereditar, prin climat sau educație — v. și Andrei, fiul soților Simin), a adaptării. O concluzie a complexității vieții, valabilă pentru toate experiențele descrise în roman, este direct enunțată de Claudia, prietena lui Andrei, într-un text de **science-fiction,** intercalat în capitolul final: „Crezuse că poate trăi liber, iubind și muncind, că poate trăi astfel în numele apartenenței lui la specia umană, dăruindu-se. Dar iată că nu. Să aparții înseamnă să te supui tuturor..." Acesta e și rezultatul „misiunii de investigare", înțelesul profund al jocului de oglinzi în care au fost prinse personajele descoperite unele prin altele, într-o tehnică narativă de care Ecaterina Țărălungă a profitat din plin.

Emil NICOLAE

Ștefan M. GĂBRIAN: „Iubiri"

Două sînt perspectivele tematice ale ultimului volum de proză scurtă, **Iubiri** (Ed. „Eminescu") al lui Ștefan M. Găbrian. Prima secțiune a cărții cuprinde cîteva narațiuni în nota cu care ne-a obișnuit deja prozatorul: **Banii, banii, Poemation în alb-negru, Vă faceți că nu sînteți acasă, Fantazie în stil naiv, Probleme pentru mîna a treia, La moară la..., De departe-ți scriu, Scrisoare de răspuns și de durere comandată lui Ion Frumosu de către Ion Bănosu pentru Ioana Blănosu** sînt texte care marchează ceea ce aș numi **eticismul autorului,** Ștefan M. Găbrian, discutînd, mai mult decît povestind, probleme de conduită, caractere, moravuri și mentalități, interesat fiind nu atît de figura unor personaje, cît de tipurile, de seria care ilustrează anumite categorii sociale: micul afacerist, moda, risipirea personalității în tiparul cotidianului, indiferența, cupiditatea, prețiozitatea, strivirea individului prin „șablonizare", prostia, maniile reprezintă problematica și „protagoniștii" acestor proze scrise alert, cu ironică detașare, uneori cu sarcasm. Mai importante sub raport valoric sînt narațiunile **Întîlniri neplăcute, Alte sfaturi prețioase, Text cu inserturi și imersii, Cărți și cîrnați pe traseul alfa-omega** care constituie fragmente dintr-un posibil jurnal al prozatorului, unde epicul este susținut de o motivație psihologică atent elaborată; apar aici raporturi tensionate între adevărul „legal" și cel „omenesc", precum și **tema comunicării** cu „celălalt", organizînd atît textele „realiste", cît și cele structurate pe un fir autobiografic. Mai ales **Text cu inserturi și imersii** dă măsura exactă a înzestrării prozatorului; evocînd **orașul,** „atmosfera" acestuia, prin „inserturile" istoricului dublate de „imersiile" scriitorului, Ștefan M. Găbrian conturează schița unui roman al Sibiului între „tensiunea arterială" a urbei transilvane din alte epoci și cealaltă „tensiune", a dezvăluirii memoriei afective în ceea ce are aceasta mai misterios și, în același timp, mai „artistic": un narator discret sentimental, sensibil la farmecul arhaicității unei lumi dispărute, reconstituită din abia vizibile urme, se însoțește cu istoricul și arhitectul, cu documentul și documentația adică, pentru a scrie o frumoasă proză despre modul întîlnirii fantasmei cu realul. Chiar dacă ambiția investigației „obiective" și a comentariului diminuează simțitor tensiunea evocării, textele din această a doua secțiune a volumului **Iubiri** atrag atenția asupra scrisului unui prozator interesant, indiscutabil talentat, care ar trebui să opteze definitiv pentru modalitatea epică din **Text cu inserturi și imersii.**

Ioan HOLBAN

I. PUHA: „Statuia"

Extrem de interesantă, sub mai multe aspecte, proza semnată de I. Puha. Urmărindu-i narațiunile și din celelalte volume constat că autorul și-a creat, o dată cu apariția acestuia de acum, o modalitate epică distinctă prin obnubilarea aproape totală a oricăror posibilități de transfigurare a motivelor realității conjugate scrierii, astfel încît evocările sale se derulează sub o flexiune nudă, exactă, lipsită de orice artificiu arhitectural. Sub aparența unei descurajante simplități, prozatorul convoacă în paginile sale **o lume egală** nu numai din punctul de vedere al psihologiilor, dar și al **statutului** civic al fiecărui ins în parte și al tuturor la un loc. Ei au aceleași atitudini, același scîncet și, nu o dată, același rîs ori aceeași (niciodată întreagă) bucurie în fața evenimentelor și a **pe-trecerii** existenței. Pare un tot amorf și tern, coagulat în urma unei alienări generale, determinată fie de șirul unor împliniri distribuite haotic (cum, de altfel, se și întîmplă uneori în viață), fie cauzate de unele rostogoliri sociale, cum sînt războaiele, foametea, cutremurele etc.

Proza lui I. Puha, a cărei substanță se distribuie pe întinsul cărții, deopotrivă, între liric, epic și dramatic, propune (șansă unică) posibilitatea — teoretic imposibilă — de a simboliza lipsa funciară a oricărui simbol. Aici îmi pare a se situa ponderea originalității scriitorului. Subiectele sale curg de la sine, fără premeditare și, tocmai de aceea, lipsite de orice anxietate în fața literaturii. La fel de original mi se pare și modul în care se prezintă raporturile **personajului** cu mediul înconjurător: natura nu intră în spațiul afectivității lui, dogmele nu-l interesează, poezia, cu tot sublimul ei, îl lasă rece, dragostea, de asemenea, nu depășește stările instinctuale ale insului, tentația lui supremă rămînînd coșmarul retoric al întrebării, al nedumeririi și al încercărilor, întotdeauna eșuate, de a descifra marea istorie. Personajele create de I. Puha cumulează calitățile și tarele omului comun **pus** de autor în fața evenimentului. **Statuia** („Junimea", 1988) este o carte ale cărei taine și frumuseți stau exact în paradoxul acestei ultime propoziții.

Virgil CUȚITARU

Toma BIOLAN: „Test de fidelitate"

Nu m-am gîndit niciodată cîți dintre autorii care scriu umor sînt umoriști cu adevărat. Nu numai la noi, dar în toată lumea, ei se numără pe degete. Nu de mult l-am recitit pe Jerome K. Jerome și mi-am dat seama că, pînă și la el, se vede chinul de a produce rîsul. Cel mai trist lucru în proza umoristică este „cîrligul". La fel ca și actorul de comedie, umoristul nu suportă pe cititorul care nu rîde. Scriind el își simte pulsul sălii, spectatorul. Cînd textul propriu-zis nu ajunge ca să provoace rîsul, actorul mai pune de la el pînă aude în sală freamătul comediei. Rîsul acela e obținut cu „cîrlige". Umoristul are în ureche un spectator, neavînd sub ochi un public. Cînd îl aude trist, se străduie din răsputeri să-l facă să rîdă. În text „cîrligele" se văd la fel de bine, cum se văd la actor, în spectacol. Dacă produce rîsul chiar și „cîrligul" este îngăduit într-o lume atît de serioasă, atît de greu de făcut să rîdă.

Toma Biolan, om de teatru și umorist, își scrie textele comice și-l pune pe spectatorul din ureche să le asculte. Dacă e liniște, umoristul Toma Biolan recurge, ca om de teatru ce este, și la cîrlige. Nu întîmplător, multe din subiectele schițelor sînt inspirate din lumea teatrului. Histrionică, lumea teatrului e pusă pe rîs, de parcă asta ar fi singura șansă a seriosului ei. Lumea din teatru este, prin ea, un spectacol. Chiar dacă se joacă la modul dramatic, destinele celor din teatru au și ceva comic. Comicul acesta, atins de rugina trecerii timpului, îl surprinde Toma Biolan. Personajele sînt: autorul dramatic (de toate felurile, îl recunoști după cum pășește în birou), actorul (de toate genurile, îl recunoști, mai înainte de a-l vedea pe scenă — actorii de comedie nu prea au umor, actorii de dramă sînt mai degrabă histrioni), regizorul (vinovat, ca și antrenorul de fotbal pentru tot ce se întîmplă în teatru), directorul (agasat de actori, de regizori și de autori), secretarul literar (făcut **sandwich,** între regizori, actori, autori și director). E-o faună în care fiecare nu apare cum este ci cum i se cere, cum îi dictează poziția pe care o ocupă în sistemul acesta ciudat, pe care nimeni din afară nu l-ar putea înțelege fără a petrece măcar o lună de zile înăuntru. Și celelalte secvențe din carte sînt contaminate de viziunea lumii ca teatru. Umoristul e un om chinuit, în definitiv: oricît ne-ar amuza, îi vom cere mai mult, oricît ne-ar seduce, îl vom refuza. Cititorul paginilor de umor e ca o femeie cochetă: cere fără să dea înapoi. Deși ne place să rîdem cu poftă și chiar o și facem în viața de toate zilele la toate fleacurile, așteptăm de la umoriști să ne facă să rîdem din toată inima, la fiecare pagină. Ca orice umorist care se respectă, Toma Biolan nu ne face să rîdem la tot pasul, dar rîdem, cînd rîdem, cu poftă.

C. VAL

Nimfa sau copia ei

(urmare din pag. 9)

mă bucura de trupul minunat al Paraschiței — să se transforme într-un bumerang care să-mi rateze viața! Pe de altă parte însă, trebuie să recunoaștem cu toții că acceptarea ademenirilor cu apartamentul confort zero de pe țărmul mării și cu traiul josnic, fără griji, din agoniseala ei mi-ar șterge din minte gîndul imprudent de a expedia vre-un memoriu, m-ar scuti să mai recidivez în postura de supraveghetor dezarmat al elevilor în viitoarele campanii de toamnă și, cine știe, mi-ar da șansa, poate unică, de a compune, în lipsa altei ocupații, o operă nemuritoare!

Ce bine că într-un colț al ființei rămîneam lucid și mă învinuiam că dramatizez în gol ca unul ce și-ar plînge moartea la gîndul avalanșelor din Anzi. În fond, nimic nu mă împiedica să mă însoțesc cu frumosul trup fără ca celelalte rosturi ale vieții mele să se clintească de la locul lor, așa cum mi-am imaginat cîteva momente pradă surprizei din colibă, venită ca un șoc după atîta singurătate dezolată. Întrebarea este însă dacă frumosul trup a existat cu adevărat! Din păcate nu eram singur, ca să rîd în voie de bănuiala asta trăznită care mi s-a rătăcit în jurul frunții ca o cometă rău prevestitoare, doar n-aveam nici un motiv de îndoială la o jumătate de oră după ce m-am desprins din brațele Paraschiței. Și totuși, tocmai acea îmbrățișare și acea fericire nemărginită, aidoma pînă în cele mai neînsemnate detalii cu cele visate de mine în nopțile de insomnie, îmi strecurau senzația vagă de ceva imaterial. Apoi, nu izbuteam nici măcar să apropii, — darmite să suprapun, în spațiul infinit al minții — muntele de boarfe, vameșa lădițelor cu fructele pămîntului, scufundată la mari depărtări într-un crepuscul opac, peste silueta femeii cu rotunjimi de galion, care strălucea aproape într-un senin ireal. Doar numele era același și coliba, în rest îmi apăreau deosebite ca de la cer la pămînt. Nu știu dacă impulsul de a desluși aceste taine sau dorința de a simți din nou mugurii mari și rotunzi ai sînilor Paraschiței strivindu-se de pieptul meu m-a îndemnat să mă întorc la col[…] fapt este însă că, profitînd de concentrarea cu care elevii tăiau pătrunjelul, m-am pierdut, sprinten și nerăbdător, în cenușiul înserării, mirîndu-mă de remarcabila mea formă fizică, deloc atenuată, cum s-ar fi cuvenit după cheltuiala de vlagă risipită puțin mai înainte.

Mă așteptam ca la trecerea peste marginea ariei așternute în jurul adăpostului, vîntul și foșnetele să amuțească din nou, dar natura a întîmpinat cu nepăsare reîntoarcerea mea, iar Paraschița avea pesemne chef de joacă, fiindcă nu răspundea la chemările mele șoptite. Am intrat în colibă, dîndu-i ocol puțin aplecat și pipăind pereții de paie, apoi am aprins un chibrit... Nu era nimeni, doar un șoarece negru de cîmp sărea speriat de flacără peste merele, perele și strugurii risipiți ici-colo ca într-un decor aranjat de un pictor pentru natura **moartă pe care** o va pi[…] puțin brumată, a doua zi dimineață.

pro juventute

Convorbiri literare prin corespondenţă

● **Emilian APOSTOL MAGUREANU — Bucureşti.** În proză personajul feminin se numeşte Safta sau Sultana? Poeziile îmbină (nefericit) exprimarea limpede şi proaspătă cu speculaţia rebarbativă („Vîntul spulberă frunze uscate / În templul de marmură al ideii"). ● **Ana Gabriela — B.** Mai concentrată — şi de aceea mai interesantă — **Continuitate.** ● **Aurelius BELEI — Brăila.** Invadatorii dv. sînt o dată patrupezi, a doua oară îşi sprijină corpul „pe cele două picioare subţiri". Secvenţa în sine nu spune mare lucru ● **Iulia CIOBICA Lămăşeni (Suceava).** „Scena" nu are în ea nimic literar, poate că întregul îmi contrazice impresia. În plus, apar improprietăţi de exprimare: „I-am respins speriată tendinţa de a-mi ridica capul". ● **M. S. DELEANU — Hîrlău.** Mi-a plăcut schiţa. Mi-au plăcut simplitatea, detaşarea relatării, punerea unui fapt dramatic de viaţă sub semnul obişnuitului. Aştept şi altceva, aproximativ de aceleaşi dimensiuni. ● **Daniela DORIN — Iaşi.** Inconsecvenţele persistă, pe spaţii mari sau mici. O strofă din **Cătăline,** remarcabilă, se poticneşte la ultimul vers care e contrafăcut: „cu suflet ars în suflet de păpuşă / vreau să te sting în otrăvuri subţiri / mi-e soarele pe trup ca o cătuşă / mirează-mi tăcerea acestei iubiri". Contrafacerea e, de altfel, cum am spus-o, şi altă dată, păcatul cel mare. ● **Cezar-Gavril DUMITRESCU — Bucureşti.** Prea puţin. ● **Anfan GALAŢEANU — Bîrlad.** Meditaţiile pe tema existenţei sînt în continuare inexpresive din pricina speculaţiilor şi a vorbelor de prisos. „Uneori soarta dăruie taine / adîncind brazdele frunţii / cu legămîntul păstrării în „umbră" / cînd colţii vieţii au patima răscolirii". ● **Sorin GOLEA — Sfîntu Gheorghe, Albastru, Hora** şi **Şamanism** merită toată atenţia. ● **Mihai LOTA — Slatina.** Scrisul e parţial descifrabil, fapt ce stînjeneşte lectura şi amînă răspunsul la obiect ● **Costica MACOVEI — Iaşi.** Nepermise greşeli de ortografie: „giam", „na-m", „deştiaptă", „aş putia", „dumniavoastră", „aciastă", „ceia ce", „facultatia", „sa-u" etc. ● **Emil-Ovidiu MORARU — Iaşi.** Neconcludent. ● **R. MUREŞANU — Bistriţa.** Sonetul e frumos. Proza ca atare nu duce către o semnificaţie majoră, este mult prea personală, prea intimă. Apar ezitări la nivelul exprimării: „lumina era obscură (contextul nu justifică paradoxul, contradicţia !) şi ei înşişi se transformau în molecule de întuneric". Să mai vedem. ● **Cristina-Liliana NICULESCU — Iaşi.** Atenţie la „potriveala" cuvintelor: „Mai rămîn / Pentru a-ţi privi cristalele din suflet — /Roci sfărîmate-n ere de culoare". Mai cursivă şi firească este **Căutări.** ● **Iulian NUŢĂ — Bucureşti.** Aţi trecut la moralism. Nu cred că e bine. ● **Sergiu OMAN — Paşcani.** E bine, în **Elia.** ● **Florin ONCESCU — Bucureşti.** Finalul e slab. Concluzia trebuia sugerată. Oricum, textul e bine scris. ● **A.-S. PETRIA — Dej.** Apar, poate mai mult ca altădată, crispări: „ora pe care ceasornicul cu sînge rece o înscrie / în umbra creierului spălat de sentimente". ● **Dan Emilian ROŞCA — Timişoara.** Între cele mai bune poezii trimise pînă acum este **Sfîrşit de iubire.** ● **Virginia-Ştefania RULEA — Ploieşti.** Există oarecare prospeţime în **Teii.** Din păcate, totul e sufocat de o versificaţie primitivă şi de un epic naiv. ● **David RUSU — Deva.** Acurateţe, emoţie limpede, decenţă în intonarea cîntecului patriotic. Primejdia convenţionalismului, a versificaţiei comode există, însă. ● **Cătălin SEREDIUC — Suceava.** Ar fi ceva în **După natură** (mai puţin în „voal de mit"). ● **Nicolae SILADE — Lugoj.** Poemele în proză sînt inferioare versurilor. ● **Nica STAN — Bucureşti.** Sînteţi un poet adevărat. Mai apare încă surplus verbal (în **Proiect**), dar „dulcele stil clasic" are la dv. prestanţă. Am reţinut **De toamnă.** Care e numele şi care e prenumele? ● **Vasile STRILCIUC — Vînători (Neamţ).** E vorba de un început. Deocamdată nu se conturează nimic precis. În **Melancolie** pulsează poezia. ● **Constantin SIRGHI — Bucureşti.** Am reţinut **Robinson.** ● **S. TRAIAN — Bucureşti.** Naraţiunile nu au un tîlc literar. ● **Ligia ŢIBU — Suceava.** Sensibilitatea şi gingăşia pot fi şi ele convenţionale, cum se întîmplă în pastelurile dv. sentimentale. Iese din „ritm", cu bune rezultate **Vară**: „Vacanţă cu panseluţe-n cosiţă, / Zînă a pledoariei pentru fluturi, / Euripide ar fi spus că te învîrteşti mereu / peste ploile acestui punct, / în jurul căruia rătăceşte mireasma pămîntului...". ● **Cris VASILIU — Iaşi.** Ar fi ceva în **Execuţie**: „Omul nu muri pe loc / muri doar soldatul din el / împuşcat de vederea / acelei paseri. / Era pace...". ● **Doru VALEANU — Brăila.** Şi în **Călătorie în ape** şi în **Căutare** — texte demne de toată atenţia — rimele stînjenesc. Aveţi de ales între firescul rimei şi absenţa ei.

Daniel DIMITRIU

Voci tinere

Cuvîntul

Cînd în adîncuri răsare un zbor
ce duce privirea aprinsă departe,
ca o cometă-n vîrtej de izvor
adună văzduh în culori şi le-mparte.

Se lasă pleoapa peste amurg
şi peste ochi adînc de fereastră;
printr-o fiinţă visele curg
spre infinitul din viaţa noastră.

În noaptea albă vara-n colină
sclipire-n geamuri: adînc ecou.

Streaşina peste ochiul ferestrei
este sprînceana somnului meu.

Cu ochiul amintirii

Înrourat — gîndul
s-a prefăcut
în revărsat de zori.

Numai dimineaţa privirii
s-a lăsat o clipă amintirii.

Ce căutare aproape intangibilă
între două primăveri!

Stare latentă

Zace în mine un suflet hoinar
cît azuriul din bolta fără hotar.

Zace în mine un cer înroşit
cînd port pe creştet curcubeu arcuit.

Zace o stea prăbuşită în mine.

Aş lumina, iubito, spre tine.

Ilie GÎRCOVEANU

Vis de olar

În cimitire nu mai sînt bătrîni
Ei s-au culcat la margine de apă
Încărunţeşte lutul pe sub maluri
Şi plîng olarii noaptea cînd îl sapă.

Venim din greul unui dor străvechi
Să ne găsim copacul şi fereastra
Ajungem sau n-ajungem la sfîrşit
Din zborul nostru dăinuie măiastra.

Ne doare gura cînd rostim cuvîntul
Şi amintirea căutînd părinţi
De-atîta cer ni-s mîinile albastre
Cînd bîntuie albastrul printre sfinţi.

Pe malul apei noastre e cam frig
Dar noi, olarii, răstigniţi pe noapte
Mai tresărim cînd cade cîte-o stea
Mai îngînăm vreun cîntec lin a şoapte.

Noaptea grîului

e aşa de tîrziu
în noaptea grîului
ca un supliciu

pe fruntea mea
viscolesc cai sălbatici

mă lepăd de pietre
— credinţa mea —
mă dezic de cocori
de tine
de mine
de nori
dar voi încolţi
într-un galop superb
mîine
în zori

George MIHALCEA

Arpegii

Ţărani la coasă

Adeseori cînd noaptea ca o umbră
Deschide poarta cerului de sus
Se-aud cum dorm copii la sînul mamei
În cerul lunii tras către apus.
Şi vîntul mişcă leagăne de stele
Pe coapsa lunii-ncet alunecînd,
Cocoşii bat din aripi către ele
Cărări de iarbă moale luminînd.
Încep atunci pe dealuri să răsară
Ca nişte focuri pîlpîind de dor
Ţărani frumoşi cu coasele de pară
Şi cutea strîns legată de picior.

Şi luminaţi ca sfinţii din icoane
De steaua lor veghind la răsărit
Probează gura fierului cu palma
Ca într-o jertfă fără de sfîrşit.
Şi sprijiniţi pe tălpile lor goale
Par ca stejarii legănaţi de vînt
Care-şi ascund în rîuri de sudoare
Iubire nesfîrşită de pămînt.

David RUSU

Sfîrşit de iulie

într-un cochet
cartier mărginaş:

parcă ar ploua cu nisip fierbinte

un om cînd şi cînd
ca o oază tăcută

cîinii tolăniţi prin curţi
îmi amintesc de fratele lor
din pompei

Dan Emilian ROŞCA

Ioan la Patmos

tatălui meu Ioan

Am adormit am adormit somnul cel dulce
sub setea stelelor
cîinii mei de pază adormiră şi ei.
Bucuria urcă la ceruri
singele
se întoarce în pămînt
în vatra arsă unde duhul pîinii
abureşte ochiul domnului —
eu am adormit cîinii mei de pază
adormiră şi ei
duhul pîinii
urcă la ceruri
gura arsă de vedenii se întoarce în pămînt...

Nicolae COANDE

Hora

E un somn lung
în jurul primăverii
cînd lumina
miroase a femeie
tînără

şi dinspre miazăzi
se aud mugurii împuşcînd haiduceşte,

Nu va mai umbla
noaptea
despletită prin pod
de aici înainte,

buzele hanului se deschid
zîmbind înspre afară;
— „Ce mai faci?"

că pînă la urmă
şi florile se lasă iubite
de cîte-un beţiv de bondar.

Sorin GOLEA

Culori şi linii

Fetele de la filatură aprind oraşul
Cu neaşteptate culori şi linii
Unduitoare: „petale pe o creangă
Umedă, neagră".
În filigranul unei priviri
Invie umbra inimii mele
Venele iradiază de vise
Cupole de rosa canina cad în ore prelungi
Tăiate de febra uimirii.
Cerul se umple de ochi ca-n Ţuculescu
Iar strada-i prea strîmtă:
Lumea se deformează
În jurul inimii.

★
★ ★

Salcîmi înfloriţi, nori cu buze ardente
Un rîu aerian de vise, vechi tomuri..
Primăvară — o ţesătură de citate verzi.
Forme fugare pe stradă, resturi divine
Ale unui spectacol ratat.
Şi eu, o pată de culoare pe lemnul
Unui cuvînt dintr-o casă cu pridvor din
Moldova.

Nici măcar o pată de sînge?

Niculina ANTOHI

Elia

Îndoliată. Toamna.
Cînd şoapte — şi plouă! —
fructele poartă trupul
amiezii.

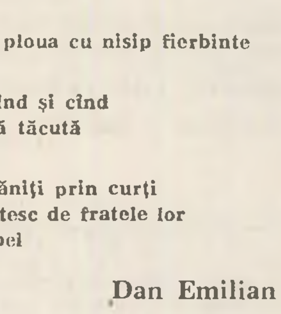
Cînd peştii luminii, erotice,
smulg arborii
pădurii de sub pleoape.

Cînd pe prispa muzelor
luna treiră gînduri.

Cînd plouă.

Sergiu OMAN

Emilia Poenaru Moldovan

PREMIUL REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE" LA CONCURSUL DE POEZIE ŞI PROZĂ, BISTRIŢA-NĂSĂUD, 1988

Născută la 1 februarie 1956. Economistă la U.J.E.COOP. Sălaj — Zalău. Membră a Cenaclului „Silvania" din Zalău. Versuri şi proză publicate în revistele „Transilvania", „Tribuna", „Steaua", „Vatra", „Familia". Premiul revistei „Steaua" (1988) la Festivalul „Octavian Goga".

Prada

Se trezi brusc în ronţăit de şoarece. Fără doar şi poate era un şoarece, altceva ce? Ce căuta el într-un salon de spital tocmai la etajul cinci era o întrebare pe care şi-o putea pune eventual a doua zi pe lumină şi cu mintea relativ limpede, atît cît îi permiteau sedativele administrate din şase în şase ore.

Deocamdată părea să fie două-trei noaptea. Făptura ronţăitoare îşi continua nestingherită lucrarea chiar şi atunci cînd, la o mişcare de comutator, salonul fu brusc inundat de lumina neonului. Din cele opt paturi unul singur era ocupat, al său. Îşi părăsi însă dintr-o săritură culcuşul cald şi se ghemui tremurînd pe alt pat rece şi neprimitor, mirosind puternic a dezinfectant. De acolo urmări activitatea micului invadator. Acum rodea din buretele din patul său, dar un instinct sigur îl făcea să înainteze spre noptiera cu bunătăţi ale căror mirosuri fără îndoială că îl ameţeau.

Cu o mînă în dreptul inimii pentru a-i potoli bătăile şi cu alta masîndu-şi uşor pîntecul unde fătul de şapte luni intrase şi el în alertă, femeia încerca să-şi învingă teama şi repulsia faţă de făptura aceea de cîţiva centimetri. Altfel tot efectul sedativelor din ultimele zile ar fi fost nul, iar copilul s-ar fi născut mai repede. La o asemenea variantă medicul cu siguranţă că nu s-a gîndit. Cocteilul litic prescris şi administrat cu rigurozitate putea în orice moment să depună armele în faţa unui şoarece minuscul.

Ia să vedem, e o făptură vie, e mic de tot, un pui, are şi el o mamă. Doar sîntem într-o maternitate, nu? Şoarecele înainta spre noptieră făcînd echilibristică pe bara cea mai de sus a patului de fier. Nu ştiu ce anume din mişcarea creaturii îi provoca femeii o greaţă şi o teamă imense, fătul răspunzînd prompt prin cîteva lovituri puternice. Nu, nu mi-e silă de loc, nu mi-e frică. Vorbea deja cu glas tare de parcă în felul acesta ar fi auzit şi puiul de om din ea şi s-ar fi liniştit. Îi era somn. Mickey Mouse, un erou celebru, şi Jerry... ce făpturi drăgălaşe şi mereu năpăstuite. Dar binele învinge întotdeauna, nu-i aşa? Eu de ce l-aş năpăstui? Uite ce drăguţ şi vioi e — de-aş avea o mătură — nu! gîndul acesta ucigaş nu era al ei. Dacă se plimbă pe tacîmurile mele... dacă ajunge la... pîine, la... şi pe urmă eu cum voi mai...

...toată familia într-un subsol mizer. Era unul din puţinele refugii nedescoperite încă de acei uriaşi monştri veniţi dumnezeu ştie de unde. Au venit şi s-au făcut stăpîni pe întreg pămîntul. Mările şi oceanele trebuiau să li se pară lacuri iar rîurile şi fluviile, mici şuvoaie de apă pe care progeniturile lor se distrau să le oprească cu palma.

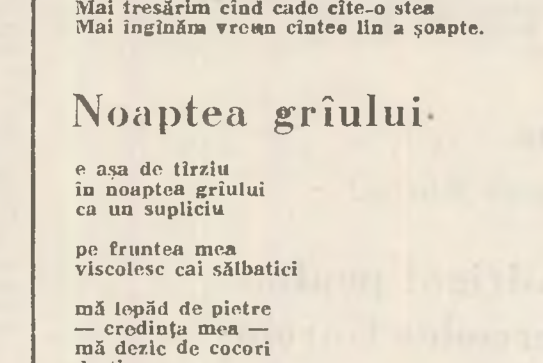
Ei îşi duceau viaţa de chin în subsol, încercînd să se ferească de paşii strivitori ai uriaşilor. În incursiunile lor după mîncare evitau locurile mai bătătorite şi pîndeau mereu dacă apare vreun tanc ucigător — laba piciorului unui mostru. La faţă nu reuşeau să-i vadă — aveau sau n-aveau cap — era o întrebare la care nu găseau răspuns. Gură aveau cu siguranţă, altfel cum ar fi mîncat? Că mîncau şi ei era norocul oamenilor ce mai rămăseseră. Găseau mereu nişte păstăi ciudate aruncate peste tot, mîncate doar pe jumătate. Arătau ca nişte bărci în care încăpeau vreo zece oameni. Cu resturile acestea destul de gustoase se hrănea familia lor numeroasă, singura care scăpase întreagă de la moarte. Ei înşişi se gospodăreau. Bărbaţii adulţi şi femeile făureau zi şi noapte planuri de evadare într-o altă lume. Bătrînii şi copiii se ocupau cu achiziţionarea păstăilor.

Într-o zi se întoarseră acasă cu o pradă bogată de resturi. De-abia le tîrau după ei. Le-au adus cu chiu cu vai şi cu grabă în subsolul lor pentru că auzeau în urma lor cum se mişca pămîntul de parcă ar fi pornit munţii din loc.

S-au baricadat în lăcaşul lor friguros şi, înainte de a începe să mănînce, s-au numărat — lipsea prîslea familiei, expertul lor în depistarea păstăilor. Cu toată teama au deschis uşa să vadă dacă nu vine şi el. Afară se auzea un uruit ca de cutremur. S-au bulucit cu toţii în uşă să vadă ce se întîmplă. Între nişte stîlpi de telegraf ce erau acţionaţi de sus ca nişte crose, prîslea alerga înnebunit, nemaifiind în stare nici să strige.

Mama a fost aceea care a ieşit curajoasă şi a început să urle cît o ţineau puterile: nu-l omorîţi! e copilul meu, nu-l omorîţi, nu, nu, nu!...

Înarmată cu o mătură, infiermiera şefă grasă şi asudată, o privi mirată pe femeie: da' cum, doamne iartă-mă, să nu-l omorîm! Doar n-om lăsa un şoarece să-şi facă de cap într-un salon de maternitate. Dacă află şefu' s-a zis cu noi. Aşa, fetelor, daţi-i în cap, să numa' după mîncare umblă. Şi dumneata du-te şi te culcă că arăţi ca... moartea! Am isprăvit. Auzi, copilul ei, bodogăni infirmiera ieşind din salon cu prada. Şi doctorii ăştia baaagă la medicamente în ele de se prostesc de cap. Uf!!

Alexandru MARCHIŞ: „CASA FIINŢEI" (Tabăra Naţională de sculptură Scînteia, Iaşi)

Itinerar latino-american

Argentina

Jorge Luis Borges

Compoziție scrisă pe un exemplar din poemul eroic al lui Beowulf

Stau și mă-ntreb uneori care rațiuni
Mă-mping să studiez, fără a spera
Precizia, cînd noaptea crește asupra mea,
Limba cea veche a asprilor saxoni.
Tocită de ani slăbita memorie
Să cadă lasă în van repetatul
Cuvînt și-așa vieții mele i-e datul
Să țese și iar să destrame ostenita-i istorie
E pentru că (îmi spun atunci) în mod
Secret și suficient sufletul o fi convins
Că e nemuritor iar cercu-i întins
Și grav cuprinde totul și poate tot.
Dincolo de această trudă și de acest vers
m-o aștepta un inepuizabil univers.

Miguel Brascó

Madrigal pentru coarde

Atîta viață așteptînd prilejul de a fi trăită
și cînd vine clipa vom cere scuze, vom spune :
altă dată.
Vine altă dată și totul este diferit :
nimic nu așteaptă
nici o mînă căldura ei
nici o șovăire impulsul
nici o zi de ieri cea de poimîine
nici un eveniment protagonistul ei melancolic.

Atîta pasiune consumîndu-se fără leac
și cînd vine clipa vom întoarce spatele, vom spune :
doamna mea, toate așteaptă
orice dimineață șovăirea ei
orice căldură evenimentul ei
orice impuls ziua lui de ieri
orice protagonist, mîna lui.

Cuba

Miguel Barnet

Madrigal pentru Mercedes Garcia

Cînd toate geamurile de la casa ta de vise
se vor fi spart
Cînd toate ușile de la casa mea de umbre
se vor fi închis
Așteaptă-mă.
Eu voi veni să te caut fără măști
pe sub noapte
Tu vei deschide ușile la casa mea de umbre
Eu voi pune geamuri iar la casa ta de vise.

El Salvador

Hugo Lindo

* * *

E adevărat. Iți spun
mereu aceleași lucruri
cu aceleași cuvinte.
Mai ales,
cu unul,
insistent
ca ploaia pe acoperișuri
sau albina în floare.

Dar ceea ce se întîmplă
e simplu,
e dulce,
e firesc.
Nimic nu am mai nou
decît acest mesaj atît de vechi.

Și repetîndu-l
îl condensez,
îl legăn ca pe-un copil,
îi dau farmecul filtrat
în filtrul timpului.

Mă înțelegi ?

În românește de
D. ZAMFIR

Juan Rulfo (Mexic)

PĂMÎNTUL...

După atîtea ore de mers fără să întîlnești nici o umbră de copac, nici o sămînță de copac, nici măcar vreo rădăcină de ceva se aude lătratul cîinilor.

De mai multe ori s-a crezut, în mijlocul acestui drum fără margini că nu se află nimic la capătul lui ; că nu se poate afla nimic de partea cealaltă, la capătul cîmpiei ăsteia crăpate, brăzdată de pîrîuri secate. Dar nu e așa ; ceva tot se află. Un sat. Se aud cîinii lătrînd, iar în aer se simte mirosul de fum care e pentru noi ca o speranță. Dar satul se află încă departe. Vîntul ne face să-l simțim aproape.

Ne-am pornit la drum în zori. Acu' să tot fie patru după-masă. Unul din noi se uită în sus, se chiombește la soare și zice :

— Să tot fie patru după-masă.

Asta-i Meliton. Afară de el mai e Faustino, Esteban și eu. Sîntem patru. Număr : doi în față, doi în spate. Mă uit și mai în față dar nu văd pe nimeni. Atunci îmi zic : „Sîntem patru". Ceva mai' nainte, pe la unsprezece eram douăzeci și — atîția ; dar încet-încet toți s-au împrăștiat pînă n-am mai rămas decît noi.

Faustino zice :

Poa' să plouă.

Ridicăm toți capetele și vedem un nor negru, încărcat care trecere pe deasupra noastră. Ne gîndim toți : „poa' să plouă". Nu spunem ceea ce gîndim. De puțină vreme ne-a cam trecut cheful de vorbă. Ne-a trecut din cauza căldurii. O fi stînd la taifas în altă parte dar aici e trudă mare. Cine se apucă acum de sporovăit i se încălzesc vorbele în gură și i se usucă limba pînă i se taie răsuflarea. Aici așa stau lucrurile. D-aia nimănui nu-i arde de taifas. Cade o picătură mare, plină de apă, făcînd o gaură în pămînt, lăsînd o pastă ca după un scuipat. Cade numai ea. Noi sperăm să mai cadă și altele și le căutăm din ochi. Dar alta nu mai cade. Nu plouă. Acum, dacă te uiți în sus poți vedea norul încărcat îndepărtîndu-se grăbit. Vîntul care vine dinspre sat îl împinge spre umbrele albăstrui ale dealurilor. Iar picătura căzută din greșeală o înghite pămîntul ca să-și astîmpere setea. „A cui naiba e : cîmpul ăsta așa de întins ?" La ce folosește oare ? Pornim din nou, ne oprisem numai să vedem cum plouă. N-a plouat. Pornim din nou. Mie-mi trece prin minte că am mers mai mult decît am mers. Asta-mi trece prin minte. Să fi plouat, poate-mi trecea prin minte altceva, oricum știu că de cînd eram copil, n-am văzut nici o ploaie căzînd pe cîmpie, nici o ploaie adevărată. Nu, cîmpul nu este un lucru folositor. Nu are nici iepuri, nici păsări. Nu are nimic.

Iar noi mergem pe cîmp. Tuspatru pe jos. Înainte mergeam călare cu pușca la oblînc. Acum nu avem nici măcar pușcă. Eu am socotit totdeauna că am făcut bine cînd ne-au luat puștile. Pe-aici e cu primejdie să umbli înarmat. Dacă te vede tot timpul cu „30"-ul la oblînc, riști să primești un glonte fără să știi de unde. Dar cu caii e altă poveste. Să fi venit călare, deja am fi gustat apa proaspătă de rîu și ne-am fi plimbat burdihanele pe drumurile satului ca să ne cadă bine mîncarea. Asta am fi făcut de-am fi avut caii pe care-i aveam. Dar ne-au luat și caii odată cu puștile. Mă-ntorc în toate părțile și privesc cîmpia. Atîta pămînt care nu folosește la nimic. Îți alunecă ochii pe deasupra lui fără să găsești nimic de care să te agăți. Numai vreo două-trei șopîrle scot capetele din găurile lor, și îndată ce simt uscăciunea pămîntului fug să se ascundă la umbra unei pietre. Dar noi, cînd trebuie să muncim aici, ce să facem ca să ne răcorim, ha ? Fiindcă nouă ni s-a dat această crustă aridă s-o semănăm. Ni s-a spus :

— Din sat pînă colea este al dumneavoastră. Am întrebat :

Llano [1]-ul ?

— Da, **llano**-ul. Tot Llano Grande.

Am strîmbat din nas zicînd că nu doream cîmpia. Ceea ce doream noi era pămîntul de lîngă rîu. Pămîntul cu lunci unde sînt copacii numiți Casnarina [2] și pămîntul fertil. Nu pielea asta tare de vacă, numită llano. Dar nu ne-au lăsat să spunem ce doream noi. Delegatul nu venise să stea la discuții. Ne puse hîrtiile în mînă și zise :

— Nu vă speriați că aveți singuri în folosință atîta pămînt.

— Dar **llano**-ul, domnule delegat...

— Sînt mii și mii de pogoane.

— Dar nu e apă. Nici măcar o înghițitură.

— Dar ploaia ? Nimeni n-a zis că trebuie să vă dau pămînturi străbătute de ape.

De îndată ce-o să plouă o să se ridice porumbul ca lungit cu mîna.

— Dar, domnule delegat, pămîntul e uscat, tare... Nu credem că plugul o să intre, așa-i de tare pămîntul **llano**-ului. O să trebuiască să facem găuri cu sapa ca să semănăm și nici așa nu-i sigur c-o să iasă ceva, nici porumb, nici alte cele.

— Dacă aveți ceva de reclamat, faceți-o în scris. Și acuma plecați. Cu pămîntul trebuie să luptați nu cu guvernul care vi-l dă.

— Ia stați puțin, domnule delegat. Noi n-am zis nimic împotriva Centrului. Ce-am zis, am zis împotriva **llano**-ului. Nu se poate, nu se poate... Asta am zis noi... Stați puțin să vă explicăm. Hai s-o luăm de unde-am rămas...

Dar delegatul nu vroi să audă nimic. Așa ne-au dat pămîntul ăsta. Și în acest **comal** [3] încins trebuie să semănăm ca să vedem dacă se prinde și crește ceva. Dar nimic n-o să crească aici. Nici măcar **zopilotes** [4].

Se văd pe-aici din an în Paști sburdînd în grabă, încercînd să lase în urmă cît mai repede posibil acest pămînt alb, tare, unde nu mișcă nimic și pe care mergi de parcă ai da înapoi. Melito zice :

— Asta-i pămîntul pe care ni l-au dat.

— Ce ? zice Faustino.

Eu nu zic nimic. Gîndesc : Meliton nu are capul pe umeri. Căldura îl face să vorbească așa. Căldura care i-a trecut prin sombrero și i-a încins capul. Iar de nu, de ce zice ce zice ? Ce pămînt ne-au dat, Meliton ? Aici nu ai de unde lua nici măcar vînt pentru un vîrtej.

Meliton zice din nou :

— O să fie bun la ceva pămîntul ăsta. O să fie bun chiar și numai pentru a goni iepele pe el.

— Ce iepe ? — îl întreabă Esteban.

Mă uit la el. Poartă o haină care-i ajunge pînă la buric, iar de sub haină scoate capul o găină. Da, e o găină pestriță cea pe care o scoate Esteban de sub haină. I se văd ochii adormiți și pliscul deschis ca și cum ar căsca.

Il întreb :

— Hei, Teban. de unde ai luat găina asta ?

— E a mea ! zice.

— N-o aveai înainte. De unde ai tîrguit-o, ha ?

— N-am tîrguit-o, e de la mine din ogradă.

— Atunci ți-ai luat-o de merinde, nu ?

— Nu, am luat-o ca să am grijă de ea. Mi-a rămas casa singură și n-are cine să-i dea de mîncare ; d-aia o car cu mine. Totdeauna cînd plec de-acasă o iau.

— O să se înădușe ascunsă acolo. Mai bine scoate-o la aer. El o potrivește sub braț și suflă pe ea aer cald din gură. Apoi zice :

— Ajungem la rîpă.

Eu nu mai aud ce zice Esteban. Ne-am pus unul după altul ca să coborîm rîpa și el o ia înainte. Văd că a apucat găina de picioare și că o hîțînă tot timpul ca să n-o dea cu capul de pietre.

De îndată ce coborîm, pămîntul e mai bun. Stîrnim praful ca o turmă de catîri, dar nouă ne place să ne umplem de praf ; ne place. După ce am mers unsprezece ore călcînd cîmpia tare, ne place mult să ne învăluie praful ăsta care sare pe noi și are gust de pămînt.

Lîngă rîu, deasupra ramurilor verzi de casnarina zboară un cîrd de **chachalacas** [5] verzi. Și asta ne place. Acum lătratul cîinilor se aude aici, lîngă noi, și vîntul care vine dinspre sat atinge rîpa și o umple de toate zgomotele lui.

Esteban a luat găina în brațe pe cînd ne apropiam de primele case. Îi dezleagă picioarele ca s-o dezmorțească și curînd el și găina lui dispar în dosul unor clădiri.

— Pămîntul ăsta îl iau eu în arendă. Noi mergem înainte în sat. Pămîntul pe care ni l-au dat e acolo sus.

În românește de
Christian TĂMAȘ

1) **Llano** — cîmpie

2) **Casnarina** — copac tropical.

3) **Comal** — disc de lut folosit în Mexic și Guatemala pentru coacerea turtelor de porumb.

4) **Zopilotes** — păsări de pradă.

5) **Chachalacas** — specie de galinacee.

Intre alfa și omega

„Intr-o zi, în fața capului de pe țărmul Cubei pe care l-am numit **Alfa-Omega**, am spus că acolo se termina o lume și începea alta : un alt **Ceva**, alt lucru, pe care nici eu însumi nu reușesc să-l întrezăresc".

Prin aceste cuvinte, cu suport istoric real, Cristofor Columb, protagonistul ultimului roman al scriitorului cubanez Alejo Carpentier *, definește sensul profund al faptei și ființei sale, care îl consacră în istoria umanității drept Cuceritorul „Orizonturilor Nebănuite".

Odată cu descoperirea acelui **alt Ceva**, universului cunoscut i se adaugă o nouă dimensiune, generatoare a unui lung șir de dihotomii ca expresie a contrastului și comparației, a respingerii și asimilării ; lumea se scindează irevocabil în **Lumea Veche** și **Lumea Nouă, aici** se completează contrapunctic cu **acolo, Alfa** își află complementul întru totalitate, în **Omega.**

Confruntat cu o realitate total nouă, Descoperitorul este primul care încearcă să o înțeleagă și să o exprime, recurgînd inevitabil la instrumentele neadecvate oferite de tiparele Lumii Vechi. El trebuie, de pildă, să **dea nume** acelor „lucruri ce nu reușeau să devină inteligibile, complexibile, explicabile în limbajul Odiseei ori în limbajul Cărții Facerii" (p. 144).

In însăși tentativa de identificare și de căutare a expresiei identității se făurește identitatea Descoperitorului ca individ, căci, abia în acea patrie „care încă n-are nume" simte el împlinirea propriei personalități („am început să exist pentru mine și pentru ceilalți în ziua cînd am ajuns **acolo**" — p. 143).

Conștient de dificultatea pînă la imposibilitate a demersului său, recunoscîndu-se drept „Descoperitorul descoperit" și „Cuceritorul cucerit", „urmărind o țară niciodată aflată" (p. 144), Cristofor Columb al lui Carpentier trăiește tensionat între **aici** și **acolo,** amintind de postura tradițională, cu mîna întinsă și privirea ațintită înainte, spre pămîntul cel nou, în care îl imortalizează monumentele închinate lui la Barcelona ori Madrid.

Condiția Descoperitorului devine astfel aceea tragică de „naufragiat între două lumi" (p. 144), în același timp biruitor și învins, admirabil și culpabil, pentru că „există descoperiri atît de uriașe — și totuși posibile — încît, prin însăși imensitatea lor, îl anihilează pe muritorul care a cutezat să le realizeze" (p. 173).

Originalitatea abordării personajului constituie unul din aspectele cele mai interesante din **Harpa și umbra,** roman complex în ceea ce privește compoziția și tehnicile narative (pluriperspectivismul, saltul în timp, intertextualitatea etc., toate acestea analizate cu pătrundere critică și concizie în prefața semnată de hispanistul Andrei Ionescu).

Structura trinară a cărții este susținută de tehnica perspectivistică, jocul de oglinzi și „transfocarea" variabilă. Reluînd un procedeu specific (v. **Recursul la metodă,** Univers, 1977 și Minerva, 1988), Carpentier alternează **perspectiva exterioară** asupra personajului (partea I, **Harpa** cuprinde considerațiile papei Pius al IX-lea, promotor al beatificării lui Columb) cu **viziunea interioară** a personajului (partea a II-a). **Mîna** include monologul interior al protagonistului care își leapădă toate măștile și pătrunde — „actor și spectator", „judecător și împricinat" — cu sinceritate și luciditate, în zonele de umbră din „labirintul trecutului" său, prilej pentru autor de a varia continuu distanța prin modificarea celor trei persoane gramaticale) ; în fine, cele două perspective se îmbină în partea a treia a romanului, **Umbra,** simbolizînd judecata posterității prin convocarea la **Tribunalul Istoriei a** diverselor personalități din toate timpurile și locurile, care își exprimă punctele de vedere antagoniste asupra persoanei lui Columb, corectate în permanență de comentariile **Imputernicitului,** prezent în ipostază de **Invizibil.**

Proiectînd cu virtuozitate un fascinant joc de lumini cu nuanțe și unghiuri surprinzătoare asupra figurii lui Cristofor Columb, investite cu valențele universale ale Descoperitorului, romanul lui Alejo Carpentier este o mică — avînd în vedere proporțiile — piesă de virtuozitate în spațiul ficțional circular, deschis și închis de „muzica evocatoare" a clopotelor de la bisericile Romei.

Datorăm traducătorului de mare finețe care este Andrei Ionescu, „plăcerea textului" românesc, bogat în nuanțe de umor sau ironie și tonalități de la solemn-majestuos pînă la picaresc-derizoriu, păstrînd intacte subtilitățile, efectele expresive și valorile artistice din cadrul formulei proprii a **realismului magic („realul miraculos")** practicate de unul dintre cei mai importanți scriitori latino-americani contemporani.

Dana DIACONU

* **Harpa și umbra,** traducere, prefață și note de Andrei Ionescu, Editura Univers, Colecția Romanului Istoric, București, 1988.

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef : **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate, abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.

54737 I. P. Iași, cd. 971